

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2008

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 4 (493)

aprilie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Sfârșitul secolului al XIV-lea a fost unul extrem de agitat pentru Franța. Războiul de 100 ani și mișcările sociale au răvășit țara. Impactul lor s-a materializat și în miniaturile ce au ilustrat cea mai importantă cronică a epocii, cea scrisă de Froissart. În banda din dreapta, de sus în jos: scenă din timpul jacqueriei; scenă din timpul Războiului de 100 ani și asediul portului Brest în 1386. În stânga, portretul lui Jean de Bourgogne, strănepotul lui Jean de Berry, unul dintre marii nobili care au condus regatul în vremea regelui Carol al VI-lea

2 Militari ai Batalionului 32 „Mircea” și imaginea monumentului văzută prin sarmă ghimpată; fotografiile realizate de căpitan Cristian Canuci

3 Capturarea lui Hylas, fiul lui Heracles și al nimfei Melita; intarsie în marmură din Bazilica lui Junius Bassus, 330, în timpul domniei lui Constantin cel Mare

4 Jan van der Meer, zis Jan Vermeer, pictor olandez care a trăit între anii 1632 și 1675 și de la care ne-au rămas doar vreo 30 de tablouri de mici dimensiuni și de o calitate rar întâlnită, și-a extras subiectele atât din cercurile galante ale societății, cât și, foarte des, din lumea celor umili. În imagine, *Lăptăreasa* (ulei pe pânză), unde lumina blândă căzută pe chipul femeii și culorile folosite trădează duiosia pictorului pentru personaj

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
ION AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secretariat
și difuzare), 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
postal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREȘ” S.A. București

SUMAR

aprilie

2008

4 Perena vigoare
a lichelismului politic

N. IORGA

5 Doi dușmani,
o singură victimă:
România

*Duelul Carol al II-lea -
Iuliu Maniu*

I. SCURTU

EXCLUSIVITATE

10 Reporter
de război în patria
lui Ghilgameș
Zigguratul din Ur

R.-C. DOBRIȚOIU

40 Noi,
în oglinda altora
*Românii în cele
două războaie mondiale,
văzuți de ruși*

E.S. SENIAVSKAIA

13 Din culisele
Planului Marshall

E. TOMAC

ISTORIE CUNOSCUTĂ... MAI PUȚIN

17 Pe o stâncă
neagră, un vechi castel
*De ce s-a ridicat
cetatea Bran?*

C. REZACHEVICI

23 Masele
și Constituția din 1952

L. BANU

28 Avangardă
spaniolă
la independența
României
*Regele Alfonso al XII-lea
către principele Carol I*

A. CĂPUȘAN

EVENIMENT

30 Confucius la Sibiu
A.E. BUDURA

31 Bisericile
din cretă

O. DAMIAN

33 Ziua
Cinei celei de taină

S. ISPAS

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

38 De ce-i
Paștele fudul

G. ROȘU

PE VREMURI, OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

45 Colonelul
Tănăsescu
către „păpușica” sa

G. FILITTI

49 Bicicleta
lui Leonardo da Vinci
M.C. SĂVULESCU

51 Chipurile
lui Decebal
C. PETOLESCU

56 Fumatul
interzis... în secolul
al XVII-lea
O. MUREȘAN

**PASTILA
DE CUVINTE**

59 Odiseea
macroului și a altor
cuvinte olandeze
M. SALA

**HOOVER
INSTITUTION**

63 Deportați
și prizonieri în U.R.S.S.

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Tată contra fiu
Drama
lui Constantin cel Mare
R. GĂINĂ

71 Copiii
Bătrânei Doamne
Agenții și sucursale
B.N.R. (1880-1930)
M. TONE,
C. PĂUNESCU

76 În spatele
dispozitivului inamic
1916. Incursiunea
locotenentului
Florian Bogdan
N. BALINT

80 În lumea Cidului
Ordine călugărești
ale Reconquistei
V. IONESCU

88 Sudul Franței
în flăcări!
Răscoala tuchin-ilor
T. STĂNESCU-
STANCIU

RUBRICI

84 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

91 Telex

93 Pentru biblioteca
dumneavoastră

83; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

STÂMPĂRAȚI-VĂ

Lupte și injurii, des-tăinuiți și răspunsuri, calomnii și contracalomnii, ațâțări și alte ațâțări, valuri de noroi care curg fără să le purifice măcar o picătură de sânge românesc vărsat contra dușmanilor țării – iată spectacolul de azi al României.

Iată spectacolul pe care clasa dominantă a României îl dă, târând în vârtejul muniilor sale de război civil și pe refugiații desperării terilor robite.

Hidos și condamna-bil spectacol!

Ni întorcem fața de la dânsul și spunem tare, fără frică de „terorea”

unuia și altuia, aceste cuvinte de mustrare, care ni vin pe buze nu de la jignirile sau ambi-țiile noastre, care nu sunt, care nu pot fi, ci de la marele sentiment de revoltă tăcută a țării:

De șezeci de ani țara, abia alcătuită, v-a fost pe mână: pe rând familiilor dintr-o tabără și familiilor din cealaltă tabără a unei protipendade putrede, galvanizată cu setea de parvenire a unei burghezii de адвоаți.

Nu i-ați putut da pământul țeranului;

Nu i-ați putut da școala poporului;

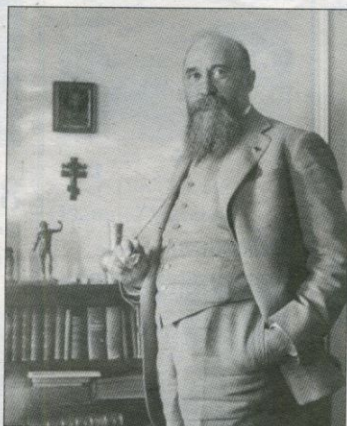
Nu i-ați putut da administrația interesului public;

Nu i-ați putut da politica națională a statului;

Nu i-ați putut da armata idealului.

V-ați mâncat între voi ca niște câni, ca niște fiare, pentru glorie, pentru câștig, pentru ambiții de leneși și capricii de femei. Ați făcut dintr-o țară întreagă scopul desprețuit al gâlcevilor voastre copilărești și criminale.

Și azi vă sfâșiați din nou, la un ceas ca acesta, punând pe ruinele oricărei ordine și autorități, care dispar, cu tron cu tot, în furioasa voastră înțeleștare, stegulețe de partid, în locul marelui steag al țării, prea greu pentru mânușile voastre boierești!

NICOLAE IORGA

Ei bine, nu! Aveți o datorie. Sunteți obligați la o expiație pentru tot ce ați făcut și mai ales ce n-ați făcut. O condamnare vă apasă: aceea de a vă uni pentru ca dintr-o supremă efortare să dați țării măcar cât se poate din idealul primejduit prin fapta voastră.

Toți laolaltă, legați de cătușele acestei condamnări, să căutați a stoarce din ce a mai rămas bun în voi un desperat asalt către gloria noastră, către iertarea voastră!

Noi nu ne putem amesteca, poporul acesta nu poate să se amestece. Nu știm tainele voastre, suntem străini de urmă-

rile faptelor voastre. Din neobișnuință și din slăbiciunea politică nația cea adevărată nu se poate ridica într-un moment. Cei ce vorbesc în numele ei nu știu ce spun sau înșală.

Voi sunteți cei mari și tari. Voi să faceți cât vă taie capul, pe un drum, curat și larg, al idealului. Să vă silească regele, al cărui tron e tot așa de primejduit ca și tot viitorul nostru, a lucra, a lucra harnic și dezinteresat, cum nu vă e obiceiul. Să vă înțelegeți și să lucrați, politicieni de toate spețele!

Situația voastră, a partidelor, n-o veți salva. A ucis-o momentul istoric. Dar măcar ca oameni veți putea trăi între noi pentru ceea ce veți fi dat pozitiv după șezeci de ani ai negației constituționale.

Iar dacă nu veți face-o, se va deschide scaun de judecată la București, a doua zi după totala risipire a speranțelor noastre.

S-o știți!

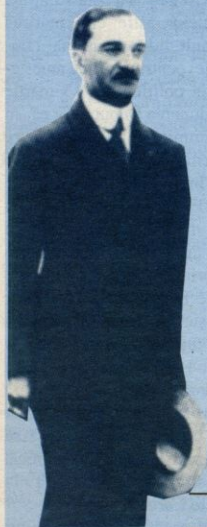
25 octombrie 1915

(Războiul nostru în note zilnice, Editura „Ramuri”, Craiova, f.a., vol. I: 1914-1916, pp. 269-271)

Războiul de zece ani

CAROL II - IULIU MANIU VICTORIA TÂRZIE ȘI INUTILĂ

IOAN CURTU

După ce a revenit pe tron, în iunie 1930, regele Carol al II-lea și-a dat seama că Iuliu Maniu era un adversar incomod și a declanșat o acțiune hotărâtă de izolare sau chiar eliminare a acestuia de pe scena politică a țării. La 10 martie 1933, împotriva lui Maniu s-a declanșat o uriașă campanie mediatică, în legătură cu „afacerea Skoda” (Magazin istoric, nr. 5/1968), fruntașul național-tărănist fiind acuzat că în vremea când era prim-ministru a fost semnat contractul din 17 martie 1930, cu renumita firmă cehoslovacă de armament. Se prevedea condiții dezavantajoase pentru statul român, în schimbul unor comisioane substanțiale, obținute de cei care l-au negociat și care aveau girul lui Maniu. Liderul național-tărănist a replicat imediat, negând categoric o asemenea acuzație, dar guvernul Vaida a procedat la cenzurarea discursurilor sale, în care o ataca pe Elena Lupescu și camarila regală, care, arăta Maniu, pusese la cale acea blasfemie. În toul campaniei, la 2 aprilie 1933, Maniu a demisionat din funcția de președinte al P.N.T., în locul său fiind ales, la 6 mai, Alexandru Vaida-Voevod.

Declarându-se „simplu membru” al P.N.T., Iuliu Maniu s-a angrenat într-o politică de hărțuire a lui Carol al II-lea și a camarilei, neezitând să critice și guvernul

național-tărănist, care ar fi acționat după sugestia „forțelor oculte”. La 1 septembrie, Zaharia Boilă, nepotul lui Maniu, a difuzat un fulminant manifest, intitulat A bătut ceasul, în care ataca în termeni extrem de duri camarila și în special pe Elena Lupescu, precum și guvernul prezidat de Alexandru Vaida-Voevod.

În ziua de 9 noiembrie, Vaida a fost nevoit să-și prezinte demisia, act primit cu satisfacție de Maniu. Mihai Popovici, membru marcant al P.N.T., declara că între rege și națiune „s-au interpus oameni nechemati, care prin conspirații oculte au făcut să cadă acest guvern”.

Recunoscând că „tactica” sa de colaborare cu camarila a dat greș, Vaida a demisionat de la președinția P.N.T., propunându-l în locul său pe Iuliu Maniu. Dar acesta a refuzat, apreciind că Mihalache era cel mai potrivit președinte. A și fost ales la 21 noiembrie 1933. În fapt, Maniu credea că nu sosise momentul pentru angajarea P.N.T. în lupta decisivă cu Carol al II-lea și camarila, drept care a hotărât să continue tactica de hărțuire a acestora și de conștientizare a opiniei publice, în primul rând a membrilor propriului partid, cu privire la rolul nefast al principalilor săi adversari politici.

„Afacerea Skoda“ a ținut „capul de afiș“ al presei românești și al dezbaterilor parlamentare timp de un an și jumătate. Dar încercarea regelui de a-l implica pe Maniu nu a dat rezultate. „Pe mine declara Maniu nu reușesc să mă intimidze, eu de la calea mea nu mă abat, eu de la hotărârile mele nu mă schimb, eu ce cred că este bine pentru țară și neam, asta fac.“ La 8 aprilie 1935, guvernul Tătărescu a încheiat un nou contract cu firma Skoda (refăcându-l pe cel din martie 1930), iar dezbaterile pe această temă s-au încheiat. Astfel, Maniu a obținut o victorie asupra lui Carol și a camarilei.

La spionaj Maniu răspunde cu spionaj

Liderul național-țărănist se bucura de o reală popularitate în Transilvania. Spre a-i slăbi pozițiile, regele l-a îndemnat pe Alexandru Vaida-Voevod să părăsească P.N.Ț. și să înființeze o organizație politică proprie. Acesta s-a conformat și, la 25 februarie 1935, a anunțat crearea Frontului Românesc, care punea accentul pe necesitatea respectării prerogativelor regale și condamna acțiunea lui Maniu, care ar fi urmărit diminuarea rolului monarhiei în viața de stat. Frontul Românesc nu a dobândit însă o reală consistență politică, iar Iuliu Maniu și-a menținut poziția de cel mai influent lider politic în Ardeal. Era însă urmărit pas cu pas de Elena Lupescu, prin biroul ei de informații (*Magazin istoric*, nr. 6/1992), precum și de rege, prin Serviciul Secret de Informații. Cuvântările lui Maniu erau stenografiate, trimise regelui și primului-ministru Tătărescu, iar cenzura intervenea atât de brutal, încât textele publicate în ziare spre a fi aduse la cunoștința opiniei publice deveneau neinteligibile. În replică, Maniu și-a „plăsat“ și el oameni la vila din Alea Vulpache (unde locuia Elena

Lupescu), la Palatul Regal, la Poșta Centrală și la Palatul Telefoanelor, astfel că urmărirea era reciprocă. Mai mult, liderul național-țărănist folosea orice prilej pentru a critica amestecul camarilei în viața politică. La 13 martie 1935, el declara în Adunarea Deputaților că „în țara noastră sunt anumite forțe oculte care împiedică o guvernare reală“, iar într-o cuvântare ținută la Vinul de Jos, în ziua de 31 mai 1936, afirma că Elena Lupescu „a adunat în jurul ei o ceată de aventurieri, care au acaparat conducerea țării și șoptesc la urechea regelui visuri dictatoriale“.

În acțiunea sa de fărâmițare a partidelor politice, regele a reușit să-l atragă de partea sa pe Armand Călinescu; acesta a constituit o grupare „centristă“ în P.N.Ț., care se pronunța pentru „respectarea prerogativelor regale“ și era împotriva politicii promovate de Iuliu Maniu. Călinescu a stăruit ca Ion Mihalache să se distanțeze de Maniu printr-o declarație publică, pentru a... netezi astfel aducerea P.N.Ț. la guvern de către regele Carol al II-lea.

Mihalache însuși credea că acțiunea lui Maniu punea în pericol șansa P.N.Ț. de a reveni la putere, drept care în ședința Comitetului Central Executiv din 3 aprilie 1937 și-a anunțat demisia din funcția de președinte al partidului, propunându-l în locul său pe Maniu, motivând că „nu există posibilitate de succes decât prin desăvârșită unitate de comandă și desăvârșită unitate de acțiune“. Maniu a refuzat, asigurându-l însă pe Mihalache că va sta alături de el „cu lealitate, cu cinste, cu devotament“. În consecință, și-a suspendat activitatea politică

și a plecat în străinătate, nu înainte de a atrage atenția camarazilor săi că „succesorul lui Tătărescu va fi Tătărescu“.

Și a avut dreptate. După împlinirea a patru ani de guvernare liberală, a urmat, la 17 noiembrie, tot un guvern Tătărescu, având misiunea de a organiza alegeri parlamentare. Eșuând în tentativa sa

Al. Vaida-Voevod și I. Maniu (în centru)
la o ceremonie de la Mitropolie

de aducere a P.N.Ț. la putere, Ion Mihalache și-a anunțat, la 21 noiembrie, demisia prin cuvintele: „D-le Maniu, ia comanda și dă porunca!” De această dată, Maniu a spus: „Dumneata ești comandant. Dumneata ai dat comanda să ocup locul dumatile. Am ascultat întotdeauna comanda dumatile și când nu-mi plăcea; trebuie să ascult și acum această ultimă comandă”.

De la guvernul Goga...

Iuliu Maniu aprecia că alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937 aveau un rol decisiv pentru soarta regimului politic din România, drept care a decis să împiedice cu orice preț victoria guvernului Tătărescu, deoarece acesta devenise un cabinet cvasipersonal al regelui. Încă din martie 1937, Maniu fusese solicitat de Corneliu Zelea Codreanu, conducătorul legionarilor, să realizeze o alianță împotriva lui Carol al II-lea, dar liderul național-tărănist propusese amânarea discuțiilor pentru toamnă, când avea să pună problema succesiunii la guvernare. Imediat ce a redevenit președinte al P.N.Ț., Maniu a luat legătura cu Codreanu, precum și cu Gheorghe I. Brătianu, semnând cu ei, la 25 noiembrie, un „pact de neagresiune”, al cărui principal obiectiv era înfrângerea guvernului în alegeri. Alianța P.N.Ț. cu Mișcarea Legionară a creat însă o adevărată derută în rândul electoratului, care timp de patru ani asistasese la o acerbă dispută între cele două organizații politice, acuzându-se reciproc de „trădare națională” și „slujirea unor interese străine”.

Campania electorală s-a desfășurat într-o atmosferă extrem de tensionată și confuză, principalii oponenți fiind P.N.Ț. și P.N.L.. Cea mai mare întrunire electorală a P.N.Ț. s-a desfășurat în sala Marna din București, la 12 decembrie. În timpul rostirii discursurilor, oamenii

guvernului au aruncat gaze lacrimogene în sală și adunarea nu a mai putut continua. Revenit la sediul P.N.Ț., Iuliu Maniu declara celor care îl însoțeau: „Să nu uitați un moment că stările acestea triste urmează din faptul că la noi domnește un guvern personal. De șapte ani [de la venirea lui Carol] suferim de guverne personale.”

În aceeași zi, Gheorghe Tătărescu a rostit un discurs la radio, în care l-a numit pe Iuliu Maniu „marele infractor”, „ros de ambiții și chinuit de dorul răzbnării”. Solicitarea lui Maniu de a răspunde acestor atacuri a fost respinsă de Consiliul de Administrație al Societății de Radiodifuziune. Organizația P.N.L. din Cluj a adoptat o moțiune în care se afirma că „Ardealul înfierează acțiunea criminală a d-lui Maniu împotriva monarhiei și a M.S. Regelui Carol al II-lea, simbolul neîntrecut al dinastiei noastre glorioase”.

Prin activitatea lor, partidele politice se discreditaseră în ochii electoratului, astfel că, la 20 decembrie, nici unul nu a obținut procentul de voturi necesare pentru a-și constitui o majoritate parlamentară și a forma guvernul. Profitând de situație, Carol al II-lea l-a numit în fruntea guvernului pe Octavian Goga, președintele Partidului Național-Creștin, care câștigase doar 9,15% din voturi. Prin decizia sa, regele a aplicat lui Iuliu Maniu mai multe lovituri: a eliminat P.N.Ț. de la succesiune; a numit în fruntea guvernului un vechi și hotărât adversar al lui Maniu; a reușit să facă o nouă spărtură în P.N.Ț., prin atragerea „centristilor” și numirea lui Armand Călinescu în funcția de ministru de Interne. Iuliu Maniu s-a declarat profund revoltat de maniera în care a

procedat regele (nu l-a consultat nici măcar formal în legătură cu rezolvarea crizei politice), declarând că guvernul Goga era „o adevărată provocare la adresa națiunii”, deoarece „se prezintă ca un nou guvern personal, după ce țara a respins guvernul personal al d-lui Tătărescu”.

Ion Mihalache în așezarea natală, Topoloveni

... la regimul de autoritate monarhică

La 10 februarie 1938, Carol al II-lea a recurs la o lovitură de stat, punând capăt regimului democratic. Solicitat să facă parte din guvernul de „uniune națională”, prezidat de patriarhul Miron Cristea, alături de ceilalți foști prim-miniștri, Maniu a refuzat și a decis înlăturarea din P.N.T. a celor care acceptau demnități din partea noului regim. La 27 februarie a fost adoptată o nouă Constituție, iar în ziua de 30 martie a fost publicat decretul privind dizolvarea tuturor partidelor politice. Maniu a adresat regelui un memoriu, la 27 aprilie, în care aprecia: „Partidele sunt expresia unei necesități organice a vieții de stat moderne”, ele „nu sunt create prin legi și, prin urmare, nu pot fi desființate prin lege”.

În următorii doi ani și jumătate, confruntările dintre Maniu și Carol al II-lea au fost numeroase, victoriile alternând, când de o parte, când de cealaltă. Președintele P.N.T. și-a exprimat dezacordul față de crearea, la 15 decembrie 1938, a Frontului Renașterii Naționale (F.R.N.), apreciind că prin acest act erau „confiscate” drepturile fundamentale ale cetățenilor, precum „dreptul la opinie, libertatea de gândire și de manifestare a credințelor politice, privitoare la viața de stat, la guvernarea și administrarea țării”. Conform legii electorale din mai 1939, Maniu era senator de drept, dar nu și-a ocupat locul rezervat, deoarece nu accepta să colaboreze cu regimul „nici măcar în calitate de opoziție”.

La 7 iunie 1939, când s-a deschis Parlamentul, Carol al II-lea atinsese culmea puterii politice. Avea în față o mare de uniforme albe (ale F.R.N.); purtătorii lor îi juraseră credință și îl aplaudau frenetic. Presa și radioul nu mai pridideau cu elogii la adresa „marului cârmaci”, pe stadioane se organizau mari festivități consacrate celui care

„salvase” țara și „conducea cu o mână fermă” poporul pe calea prosperității, așa cum o făcuseră, la vremea lor, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul...

Pentru Iuliu Maniu, această propagandă era menită să acopere „jaful economic” la care se dedau Carol al II-lea și camarila, în timp ce marile probleme ale României erau neglijate.

Evoluția vieții internaționale, mai ales pactul sovieto-german din 23 august 1939, au dus la izolarea politico-diplomatică a României, iar izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, la 1 septembrie 1939, l-a determinat pe Carol al II-lea să încerce o „reconciliere” cu forțele politice din opoziție. Iuliu Maniu nu a dat curs apelului lansat de rege la 1 ianuarie 1940, socotind că acesta trebuia lăsat singur, pentru a se prăbuși.

Abdicarea, singura soluție

În vara anului 1940, Carol al II-lea a fost obligat să recurgă la măsuri disperate. Frontul Renașterii Naționale a fost transformat, la 22 iunie, în Partidul Națiunii, declarat „partid unic și totalitar”. A fost adoptat în aceeași zi decretul pentru apărarea „ordinei unice și totalitare” a statului român, au fost luate măsuri împotriva evreilor etc. Prin împrumutarea vocabularului politic și copierea unor modele utilizate la Berlin, regele spera să câștige încrederea lui Hitler.

Înfrângerea Franței și capitularea acesteia au constituit un adevărat șoc pentru oamenii politici români, inclusiv pentru rege. La 26 iunie, guvernul sovietic a adresat celui român o notă ultimativă, prin care cerea să „înapoieze

cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia” și „partea de nord a Bucovinei”. Carol a fost informat despre notă în dimineața zilei de 27 iunie, dar a găsit că era mai important să asiste la examenul de bacalaureat al fiului său. Abia apoi s-a consultat cu membrii Consiliului de Coroană. După o nouă notă

Carol al II-lea și N. Iorga, la Vălenii de Munte
(13 august 1936)

ultimativă sovietică, la 28 iunie, s-a luat hotărârea de a se da curs solicitării Kremlinului. La întâlnirea cu principalii colaboratori din P.N.Ț., din 28 iunie, Maniu afirma că întreaga vină pentru pierderea Basarabiei și nordului Bucovinei aparține regelui și, „dacă nu reușim să ne debarasăm cât mai repede de acest ticălos, suntem pierduți definitiv”.

La 4 iulie, Iuliu Maniu „și-a călcat pe inimă”, prezentându-se împreună cu mai mulți fruntași național-tărăniști și liberali într-o audiență la Palat. În însemnările sale zilnice, Carol nota: „La 1½ oră au apărut fosilele, în cap cu Dinu Brătianu și Maniu”, care au afirmat că „țara era demoralizată, că armata este în așa hal, încât nu se mai poate conta pe ea, că toți acei care au condus țara în anii din urmă sunt responsabili, că ei sunt gata să galvanizeze țara împrejurul lor, că regimul este de vină și că țara cere oameni noi”. Replica suveranului a fost fermă: „regret că abia astăzi au venit acești domni să se pună la dispoziția mea, când de ani de zile fac apel la unirea tuturor”, drept care, i-a invitat să se înscrie în Partidul Națiunii și să contribuie la binele României.

Dictatul de la Viena, prin care România urma să cedeze Ungariei o parte din Transilvania, a constituit lovitura de grație pentru Carol al II-lea. Potrivit lui Ioan Hudiță, la întrunirea Biroului P.N.Ț., din 30 august, Iuliu Maniu a apreciat: „Dezastrul de astăzi este opera unui dezechilibrat care de zece ani folosește avantajele pe care i le-a dat tronul pentru a corupe oamenii politici, exploatându-le ambițiile și pasiunea pentru avere. Această clică de ticăloși, în cap cu Carol, poartă cea mai mare răspundere pentru nenorocirile care s-au abătut asupra țării [...] Prezența acestui ticălos pe tronul țării este o primejdie națională, din moment ce știm că el este azi un trădător al intereselor țării, noi nu mai putem participa la nici un guvern național câtă vreme el nu abdică și nu lasă tronul fiului său.”

În noaptea de 30/31 august 1940, înainte să înceapă Consiliul de Coroană, care urma să

se pronunțe în legătură cu acceptarea „arbitrajului” de la Viena, Carol a avut o discuție cu Maniu. Președintele P.N.Ț. a simțit că regele se afla „în corzi” și a „punctat” decisiv: a făcut mai întâi un aspru rechizitoriu la adresa politicii urmate după 1930, apoi a conchis: „În politică greșelile se plătesc și se sancționează, ca și în viața de toate zilele”. La întrebarea lui Carol: „Va să zică, sunteți de părere să abdic?”, Maniu a răspuns: „Da, Majestate, nu văd altă ieșire”.

Președintele P.N.Ț. a evitat să ia o atitudine publică față de dictatul de la Viena, fiind de negăsit în acele zile. Era însă hotărât să profite de situația existentă pentru a încheia „conturile” cu Carol al II-lea. În acest scop, a purtat tratative secrete cu generalul Ion Antonescu, promițându-i sprijinul P.N.Ț. pentru formarea unui guvern de uniune națională, cu condiția abdicării lui Carol al II-lea. Însărcinat de rege cu depline puteri pentru conducerea statului român, la 5 septembrie, generalul a obținut abdicarea acestuia chiar a doua zi.

Pentru Maniu și susținătorii săi, 6 septembrie 1940 era „ziua cea mare”. Ioan Hudiță nota: „Pe la 10 vin Costică Mihăilescu și Lupu cu prăjituri și o sticlă de șampanie pentru «a sărbători abdicarea bestiei», zice Lupu. Ne-am îmbrățișat toți trei, ne-am felicitat și ne-am bucurat ca niște copii, care se uită la pomul de Crăciun, plin de jucării și strălucind în lumină.” Era bucuria că, după un deceniu de confruntări, regele fusese învins definitiv, fiind astfel răzbutate toate vexațiunile și umilințele la care au fost supuși principalii conducători ai P.N.Ț. și, în primul rând, președintele său. Iuliu Maniu obținuse una dintre cele mai importante victorii din cariera sa politică.

Dincolo de imaginea de moment – regele învins definitiv și Maniu victorios –, soarta avea să fie vitregă pentru amândoi. Carol al II-lea a murit în exil, la Estoril (Portugalia), în aprilie 1953, după ce, cu două luni înainte, în ianuarie 1953, marele său rival Iuliu Maniu căzuse victimă terorii declanșate de comuniști, în temnița din Sighet. ■

9 iunie: sărbătoarea Restaurației

ZIGGURATUL ȘI ANTICA CETATE UR

RADU-COSTIN DOBRIȚOIU
Correspondent special în Irak, Radio România

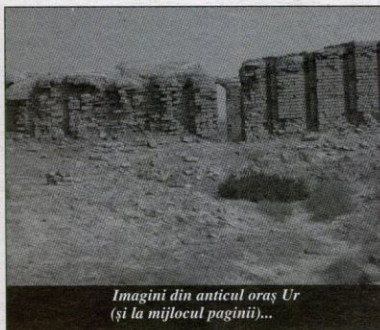
În timpul regimului lui Saddam Hussein, în vecinătatea cetății antice Ur și a zigguratului a fost construită o bază militară aeriană. La fel ca și în cazul cetății Babilonului (Magazin istoric, nr. 1/2006), forțele fostului dictator s-au folosit de vestigiile istorice ca de un scut împotriva unor atacuri. Orice bombardament asupra bazei militare ar fi atins cu siguranță și vestigiile de la Ur, anticul cimitir și zigguratul, patrimoniu al istoriei mondiale, protejate de legislația internațională. Baza a fost folosită inițial în timpul războiului dintre Irak și Iran din anii '80. A fost apoi îmbunătățită, fiind prin-

cipalul aeroport militar folosit de forțele aeriene ale lui Saddam Hussein în timpul atacării Kuweitului. La câteva sute de metri de anticul oraș Ur se pot vedea și acum bun-cărele speciale pentru protejarea și camu-flarea aeronavelor de producție sovietică, aflate în dotarea forțelor aeriene irakiene în timpul regimului socialist al partidului Baas. Aeroportul, utilizat acum de trupele americane, are două piste de 3.500 m, ceea ce permite decolarea și aterizarea atât a avioanelor de luptă, cât și a celor de transport de capacitate mare din Forțele Aeriene ale S.U.A. (aeronave cargo C17).

Inițial, aeroportul a fost construit pentru a facilita accesul turiștilor străini. După ce a fost realizat, nu s-a mai făcut nici un efort pentru dezvoltarea turismului în zonă. Din contră, a devenit un

obiectiv militar interzis civililor. Nu au fost construite hoteluri, restaurante și alte facilități pentru a atrage turiștii. Denumită inițial Ali, după numele șecului care deține aceste terenuri, Baza

poartă acum numele de Tallil, incluzând Campul Adder, unde sunt mai multe mii de soldați americani, sute de militari australieni, și Campul Dracula, unde se află principala forță românească ope-

Imagini din anticul oraș Ur
(și la mijlocul paginii)...

rativă din Irak Batalionul 32 „Mircea”, cu 400 de militari.

In prezent vestigiile istorice de la Ur sunt inaccesibile vizitatorilor. Nici vorbă de istorici, arheologi sau specialiști, care să poată cerceta. De fapt, în această țară zecile de morți devin statistici și incidentele fără victime nici nu mai sunt luate în calcul. Deși în provincia Dhi Qar (care include și vestigiile de la Ur)

armata irakiană a preluat responsabilitatea misiunilor de stabilizare încă de anul trecut, pentru o vizită la ziggurat ai nevoie de aprobarea comandantului garnizoanei americane de aici, din Baza Tallil.

Pot spune că sunt un fericit, pentru că am avut ocazia să vizitez de mai multe ori atât zigguratul, cât și zona refăcută a anticei cetăți Ur. În ce privește cimitirul situat între cele două vestigii, de acolo oricine se poate întoarce cu cioburi vechi de mii de ani scoase la suprafață de săpă-

turile făcute cu excavatoarele în timpul lui Saddam Hussein sau de către diferiți căutători de comori arheologice care au răscolit pământul. Practic, la fiecare metru calci pe cioburi de vase din timpul civilizației sume-

riene. De fiecare dată când am vizitat acele locuri am fost

conservat de acest fel. Nu mă gândeam că voi scrie reportaje de aici, că voi locui aproape patru ani atât de aproape de aceste vestigii.

Revin la starea actuală a sitului arheologic, fără a avea intenția de a aborda latura științifică, specifică istoricilor și arheologilor. Sunt pur și simplu impresiile mele de reporter de război, ceea ce am văzut și am trăit în aceste locuri, de unde am transmis în nenumărate rânduri despre atente, lupte, bombe, victime

și atacuri, pe care deseori le-am trăit în buncărele din Baza Tallil. Militarii americani încă mai caută intrarea în „piramidă”, neștiind că zigguratul este de fapt un templu, iar nișele deschise au fost concepute de anticii sumerieni doar pentru ca vântul puternic să treacă pe acolo fără a afecta construcția. Probabil aceasta este și ex-

plicația perenității zigguratului din Ur.

fascinat de măreția zigguratului, amintindu-mi totodată că despre aceste vestigii am învățat în liceu și, mai târziu, la facultate, la cursurile profesorului Miron Ciho. Pe atunci nu mă gândeam că voi avea ocazia să văd zigguratul de la Ur, templul sumerian cel mai bine

... și intrarea într-o cameră funerară

Ur a fost unul dintre cele mai importante orașe mesopotamiene, așezat la sud de fluviul Eufrat. Cea mai veche locuire datează, se pare, din jurul anului 4.300 î.Hr. Cea dintâi perioadă de înflorire se situează între 2.600 și 2.500. De atunci datează bogatele morminte regale, camere funerare situate în fundul unui puț, la care se ajungea printr-un lung coridor ce pornea de la nivelul solului. În aceste morminte s-au descoperit un număr impresionant de obiecte de preț: vase, giuvaeruri, arme din aur, un țap din aur împodobit cu lapislazuli, harpe și lire încrustate cu sîdef. Pe coridoarele ce duceau la cavouri s-au descoperit care mortuare,

scheletele boilor ce fuseseră înjuțați la ele și ale unui mare număr de slujitori sacrificați. Astfel de sacrificii sunt unice în civilizația sumeriană.

Ulterior, Ur a făcut parte din Imperiul Akkadian. În anul 2111 î.Hr. a început o nouă perioadă de glorie pentru așezare. Atunci s-a ridicat, din porunca lui Ur-Nammu, zigguratul în cinstea zeului Nanna. Era realizat din cărămizi nearse, îmbrăcate cu cărămizi arse. Avea trei palieri. Funcția esențială a unui ziggurat era, probabil, aceea de a stabili un fel de plan intermediar între zeu și muritori, de unde ofrandele puteau ajunge mai ușor.

În zona zigguratului câteodată poți găsi un ghid irakian, fost profesor la o școală generală din Nassiriyah, care pentru câțiva dolari îți povestește propria versiune a istoriei acestor locuri. Tot timpul ține în mână un ghid general despre ziggurat și, într-o engleză stricată, încearcă să îți povestească cum această regiune a fost vitregită în timpul lui Saddam Hussein, fiind locuită de șiiți. Oricum, pentru cei mai mulți dintre vizitatori nu contează prea mult ce încearcă să explice ghidul. Mai importante sunt pozele făcute pe ziggurat și în antica cetate Ur. Pușini dintre militari și aici mă pot mândri că nu e cazul românilor știu că din Ur a plecat pentru a conduce poporul ales Avraam, primul patriarh al Vechiului Testament.

Zigguratul a fost refăcut în grabă, fără prea multe fonduri, în timpul lui

Saddam Hussein. Cărămizile din zona superioară au fost lipite cu smoală, de multe ori la întâmplare. Aceste locuri, unde mitologia plasează epopeea lui Ghilgameș și a preavîrstnicului Enkidu, nu s-au bucurat de aceeași atenție ca Babilonul.

În prezent, valoarea istorică a zigguratului din Ur a fost înlocuită de cea militară. Este păzit de trupe americane pentru că templul ar oferi o poziție de atac foarte bună pentru insurgenți, pentru coordonarea unui atac asupra Bazei Tallil sau pentru amplasarea mortierelor. Cumulat cu tirul rachetelor cu rază scurtă, un atac cu mortiere de pe înălțimile zigguratului ar fi devastator pentru Baza Tallil. Aici, unde biserica din lemn a românilor este singura care face legătura cu locurile biblice unde a trăit Patriarhul Avraam.

Militarii din Batalionul 32 „Mircea”, Timișoara, sunt aici

pentru a aduce pace poporului irakian, pe meleagurile uneia dintre cele mai vechi culturi ale lumii. Anticul popor sumerian realiza drumuri pavate, puneau bazele literaturii epice. Printre primele coduri de legi din lume sunt cele ale sumerienilor, care s-au folosit de scrierea cuneiformă. Nu în ultimul rând, aici, în antica cetate Ur, istoria amintește de funcționarea școlilor, printre primele din lume... Peste 4.000 de ani, militarii din Batalionul 32 „Mircea” au construit pentru irakieni o școală generală, cu șase clase.

Sumerienii își numeau țara Ken-gi-r, ceea ce în traducere înseamnă „Pământul Civilizat”. Aceste meleaguri, care odinioară exportau cultură, au nevoie astăzi de trupe pentru menținerea păcii. Cruda istorie a redistribuit rolurile. ■

Cu ajutorul financiar primit prin „Planul Marshall”, agricultura Germaniei s-a refăcut după cel de Al Doilea Război Mondial; un poster care transmitea mesajul unității țărilor europene participante la proiect și autorul acestuia

PLANUL MARSHALL

EUGEN TOMAC

La 2 aprilie 2008 s-au împlinit 60 de ani de când Congresul Statelor Unite a votat Actul de Cooperare Economică, prin care se autoriza „Planul Marshall”, menit să sprijine reconstrucția Europei distrusă după cel de Al Doilea Război Mondial.

U.R.S.S., nemulțumite că fondurile alocate prin „Planul Marshall” mergeau direct la statele participante și astfel riscau să piardă controlul asupra țărilor care intraseră în sfera de influență sovietică, a împiedicat participarea est-europenilor la proiect.

La 12 martie 1947, președintele Statelor Unite, Harry Truman, a ținut un discurs în fața Congresului Statelor Unite, prin care a oficializat „Doctrina Truman”. Potrivit acesteia, S.U.A. aveau să ajute popoarele libere să reziste mișcărilor subversive interne sau presiunilor externe care vizau înlocuirea regimurilor democratice cu cele de dictatură. A fost un prim semnal ferm pe care Statele Unite îl transmiteau Uniunii Sovietice, după cel de Al Doilea Război Mondial.

La 5 iunie 1947, secretarul de Stat al Statelor Unite, George Marshall, a rostit un discurs în Aula Universității Harvard, unde a prezentat un vast program economic de

relansare și ajutorare a economiilor europene, distruse după război. „Planul Marshall” era o continuare a „Doctrinei Truman”, care, atunci când a fost adoptată, în martie 1947, se referea explicit la acordarea de sprijin pentru Grecia, Turcia și Italia, țări în care existau puternice mișcări comuniste.

Telegrama lui Novikov

Inițial, propunerea S.U.A. viza consolidarea situației sociale și politice din țările Europei Occidentale, inclusiv în Germania, și diminuarea influenței sovietice asupra țărilor din Europa de Est. La 28 mai a fost luată decizia

Ernest Bevin, George Marshall și Robert Schuman, unul dintre părinții Europei unite

de a include și țările Europei de Est în plan, cu condiția ca acestea să renunțe la orientarea exclusivă către economia Uniunii Sovietice și să se integreze treptat în economia europeană.

La Paris s-a constituit o celulă de lucru sub coordonarea ministrului de Externe francez Georges Bidault. La 14 iunie, Franța lansează o invitație Uniunii Sovietice de a participa, la Paris, la o Conferință, alături de Marea Britanie, pentru a discuta despre propunerea secretarului de Stat al Statelor Unite, George Marshall.

La început, Moscova și-a manifestat interesul. Comisarul poporului pentru Afacerile Străine, Veaceslav Molotov, a cerut, la 21 iunie, ca „Planul Marshall” să fie analizat de către Biroul Politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Liderii sovietici au acceptat ca în timpul cel mai scurt miniștrii de Externe ai celor trei state să se întâlnească pentru a se consulta. La 22 iunie, U.R.S.S. a anunțat Franța că acceptă să participe la tratativele de la Paris, care urma să înceapă la 27 iunie.

La 19 iunie 1947, ministrul de Externe britanic, Ernest Bevin, și ministrul de Externe francez, Georges Bidault, invită, printr-un comunicat, 22 de țări europene să trimită reprezentanți la Paris pentru a participa la elaborarea unui plan de reconstrucție a Europei.

Interesul autorităților sovietice față de propunerea S.U.A. se poate observa și în telegrama transmisă la 22 iunie 1947 ambasadorilor sovietici din Varșovia, Praga și Belgrad.

Aceștia au primit mandat să discute cu autoritățile acelor țări și să le transmită poziția Moscovei față de invitația lansată de Franța și Marea Britanie privind reconstrucția Europei. Molotov considera că era mai indicat ca țările apropiate U.R.S.S. să elaboreze propuneri comune pentru a fi înaintate, invocând faptul că Olanda și Belgia au intrat în discuție cu asemenea propuneri.

În același timp, la Moscova se aud tot mai multe voci care puneau sub semnul întrebării inițiativa S.U.A., considerând că America dorește, de fapt, să-și relanseze propria economie prin acordarea de credite și favorizarea exporturilor proprii în Europa.

La 24 iunie, ambasadorul U.R.S.S. la Washington, Nikolai Novikov, îi transmite o telegramă lui Molotov, prin care îl informează că inițiativa lui George Marshall este parte a „Doctrinei Truman” și că urmărește consolidarea democrațiilor europene. O analiză mai profundă, susținea ambasadorul Novikov, arată că, de fapt, acest program își propune să stimuleze rezistența țărilor europene față de U.R.S.S. și să consolideze capitalul american în spațiul european. „S.U.A. doresc prin acest program să transforme țările europene într-o armă politică”.

În urma acestei analize, U.R.S.S. a deplasat la Paris o delegație extrem de numeroasă, formată din 90 de membri, condusă de către comisarul poporului pentru Afacerile Străine, Veaceslav Molotov. La Paris, discuțiile au durat din 27 iunie până în 2 iulie.

Moscova insistă asupra aspectelor negative

Delegația sovietică a insistat de la prima întâlnire ca planul să nu fie un program economic impus de către Statele Unite țărilor europene, ci țările europene să solicite sprijin financiar în funcție de necesitățile imediate. Un punct de vedere cu care S.U.A. nu au fost de acord.

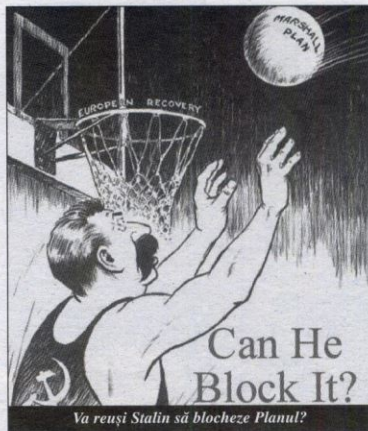
La 30 iulie, Molotov a primit, la Paris, din partea prim-locuitorului său, Andrei Vișinski, o telegramă prin care era anunțat că poziția partenerilor occidentali era nefavorabilă intereselor sovietice. Informațiile erau obținute prin surse ale spionajului sovietic de la Londra. Astfel, Molotov era informat despre întâlnirea adjunctului secretarului de Stat american W. Clayton cu membri ai guvernului britanic. În cadrul căreia s-a convenit asupra următoarelor aspecte: a) Marea Britanie și S.U.A. sunt de

acord ca „Planul Marshall” să fie un proiect de reconstrucție a Europei, și nu un plan de ajutorare; b) Marea Britanie și S.U.A. consideră că pentru reconstrucția Europei este necesară înființarea unor comitete pentru oțel, cărbune, transport și industria alimentară, coordonate de un comitet central; c) Instituția creată pentru a pune în practică obiectivele „Planului Marshall” nu trebuie să fie sub autoritatea O.N.U., deoarece Germania nu era membru al organizației; e) Marea Britanie și Statele Unite consideră că Germania are un rol important în economia Europei, motiv pentru care ea nu poate fi exclusă din planul de reconstrucție. f) Marea Britanie și S.U.A. se vor împotrivi pentru ca datoriile către U.R.S.S. să fie achitate din aceste surse.

De fapt, în cursul vizitei pe care W. Clayton a întreprins-o la Londra s-a stabilit ca „Planul Marshall” să fie aplicat doar pentru țările din Europa Occidentală. Trebuie menționat, totuși, faptul că atât Anglia, cât și S.U.A. sperau ca țările Europei de Est să adere la planul de reconstrucție a Europei, chiar dacă Uniunea Sovietică refuza invitația.

Molotov, primind aceste informații, a cerut, la 30 iunie 1947, să fie discutat modul în care vor fi gestionate resursele alocate Germaniei și s-a împotrivit deschis ca S.U.A. să acorde vreun sprijin Germaniei. Molotov a mai insistat ca problema privind viitorul Germaniei să implice toate cele patru state învingătoare: Franța, Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S.

După reuniunea din 30 iunie, discuțiile au intrat în impas, iar Molotov i-a trimis o telegramă lui Stalin, prin care îl informa că poziția U.R.S.S. este complet diferită față de cea anglo-franceză și că în aceste condiții dialogul nu mai putea continua în sensul dorit de Moscova. La 2 iulie, convorbirile tripartite de la Paris s-au încheiat prin refuzul categoric al U.R.S.S. de a accepta „Planul Marshall”.

Ministrul de Externe britanic Ernest Bevin și ministrul de Externe francez Georges Bidault au revenit, la 4 iulie, asupra invitației publice din 19 iunie și au lansat din nou invitații oficiale pentru 22 de țări europene pentru a participa la Paris, începând cu data de 12 iulie 1947, la Conferința privind reconstrucția Europei. U.R.S.S. a refuzat această invitație și a pornit o campanie de compromitere a reuniunii. Ambasadorii sovietici din țările Europei de Est au primit, la 5 iulie, dispoziție să aibă întâlniri cu miniștrii de Externe ai țărilor în care erau acreditați și să insiste asupra aspectelor negative ale „Planului Marshall”. În notă se preciza că delegația U.R.S.S. a analizat propunerile planului și a ajuns la concluzia că această inițiativă urmărește să se amestece în politicile interne ale statelor europene. Prin acest program se dorea ca economia Europei să depindă de cea a S.U.A.

Primul pas spre unificarea Europei

Mult mai detaliat se poate observa poziția Moscovei în telegrama trimisă la 5 iulie ambasadorului sovietic la Belgrad. Acesta era împuțernicit de către conducerea sovietică să-i transmită lui Tito că Moscova salută dorința autorităților iugoslave de a refuza invitația pentru Conferința de la Paris. Sovieticii sugerau ca delegația iugoslavă să participe la conferință și să se lupte direct împotriva S.U.A., Franței și Marii Britanii, iar odată retrași de la conferință să poată convinge și alte state să se

Președintele Harry Truman semnează Planul de Reconstrucție a Europei

retragă. Aceeași recomandare a fost trimisă, în termeni ceva mai diplomatici, și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, precum și șefilor de state din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia și Ungaria.

A doua zi, Molotov le-a trimis o altă telegramă ambasadurilor sovietice din Varșovia și Belgrad în care cerea ca aceștia să le transmită lui Boleslaw Bierut și lui Josip Broz Tito să întreprindă urgent o vizită neoficială la Moscova, pentru a discuta despre conferința de la Paris din 12 iulie.

În aceeași zi, Kremlinul și-a schimbat din nou poziția și expedia, în noaptea de 6 spre 7 iulie, o nouă telegramă către ambasadurile sovietice la Belgrad, București, Budapesta, Helsinki, Praga, Sofia, Varșovia și Tirana, prin care aceștia erau înputerniciți să le comunice liderilor acelor țări să nu transmită la Paris ori Londra vreun răspuns până pe data de 10 iulie, deoarece unii lideri ai țărilor partenere se opun categoric participării la Conferința de la Paris, dacă U.R.S.S. nu participă.

La 7 iulie a fost trimisă o nouă telegramă în capitalele est-europene, prin care se solicita să li se comunice liderilor Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Finlandei, Poloniei, României și Ungariei faptul că se anulează telegrama din 5 iulie și că se propune tuturor țărilor să refuze invitația de a participa la conferință.

La Praga mesajul nu fost primit cu mult entuziasm. Klement Gottwald, secretarul general al Partidului Comunist cehoslovac, a transmis că anularea participării delegației Cehoslovaciei era imposibilă. Stalin a fost

profund nemulțumit de răspunsul lui Gottwald și a insistat ca o delegație în frunte cu el să sosească în dimineața zilei de 9 iulie la Moscova. Discuția între Stalin și Gottwald a durat cinci ore. Gottwald l-a asigurat pe Stalin că Cehoslovacia nu va participa la Conferința de la Paris.

La 11 iulie, delegația Cehoslovaciei s-a întors de la Moscova și a fost convocată o sesiune de urgență a întregii conduceri a statului. Sesiunea a durat toată ziua, iar la final a fost dat un comunicat prin care se anunța că Cehoslovacia a hotărât să anuleze participarea la Conferința de la Paris. Ministrul de Externe Jan Masaryk a spus apoi: „am plecat la Moscova ca un ministru de Externe liber și m-am întors ca o slugă stalinistă“.

La 12 iulie, la Paris, se deschide Conferința miniștrilor de Externe, la care participau doar 16 țări europene: Marea Britanie, Franța, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg, Elveția, Norvegia, Danemarca, Irlanda, Islanda, Portugalia, Austria, Suedia, Grecia și Turcia. Ele au adoptat, la 2 aprilie 1948, Convenția pentru cooperare economică, care făcea posibilă realizarea Planului de Reconstrucție a Europei. Obiectivele economice incluse în Plan vizau: promovarea producției industriale și agricole, obținerea și menținerea stabilității monetare și bugetare, creșterea schimburilor internaționale între țările participante, în particular pe seama reducerii barierelor comerciale. Pentru realizarea obiectivelor a fost creată Administrația de Cooperare Economică. Acesta era primul pas spre unificarea Europei. ■

DE CE S-A CONSTRUIT CETATEA BRAN?

Total pare limpede. Nu există nici o legendă. După câteva luni de tratative, prin actul din 19 noiembrie 1377, Ludovic de Anjou, regele Ungariei și Poloniei (1342-1382), ordona brașovenilor să construiască, în trecătoarea râului Turcu, pe stânca lui Tydicr, o nouă cetate regală, numită mai apoi de către unguri și sași a Turcului (Törczvár, Törzburg, Turezfest), după amintitul râu, iar de către români, în documentele slavoromâne din secolul al XV-lea, Bran, cu

Castelul Bran spre sfârșitul secolului al XIX-lea, gravură de Carl von Sonnenstein

înțelesul de apărare sau poartă. Întreba-rea la care însă nu s-a răspuns concret este legată de ade-vărata cauză a construirii cetății Bran. Altfel spus, de vreme ce însem-nătatea strategică a trecătorii a fost în-totdeauna recunos-cută, de ce tocmai în toamna anului 1377 s-a hotărât rege

le Ungariei să edifice aici o cetate regală?

Rândurile care urmează sunt o formă rezumată a studiului pe care l-am publi-cat în *Argesis*, Pitești, XV (2006), pp. 153-191.

CONSTANTIN REZACHEVICI

Cei care s-au ocupat de istoria cetății Bran, aflată la capătul de nord al trecătorii Rucăr-Bran, au indicat drept *principal* motiv al înălțării acesteia fie necesitatea siguranței drumului comercial care lega pe aici Brașovul de Țara Românească, fie amenințarea otomană, fie cea reprezentată pentru regatul maghiar de întărirea Țării Românești, în urma înfrângerii oștilor un-gare din 1330 și 1368, fie toate aceste motive la un loc, fie mă-car două dintre ele. Indiferent de dozaj, cele trei cauze-șablon nu au lipsit până astăzi din nicio motivație a con-struirii cetății Bran. Numai că lungile drumuri comerciale medievale nu se apărau prin cetăți (ale căror mici garni-

zoane – 10-12 pedestrași la Bran – aveau o libertate de miș-care redusă), cetăți care controlau (închideau) doar unele zone strategice sau erau baze de atac pentru oști propriu-zise. Căile comerciale, mai precis locurile de trecere prin porțiunile montane ale hotarelor, erau controlate în vreme de pace de *plăieși*, în Țara Românească și în Transilvania, și de *străjeri*, în Moldova.

În Carpații Meridionali erau numeroase locuri de trecere, cum o dovedește conдика drumurilor și potecilor care îi străbăteau din vremea lui Constantin Mavrocordat. Ori-cum, înainte de 1377 regii Un-gariei n-au considerat necesar să ridice o cetate la Bran, deși drumul comercial care lega

Brașovul de Câmpulung și Curtea de Argeș exista *demult* atunci când, la 20 ianuarie 1368, Vlaicu vodă întărea pri-villegiile comerciale pe care brașovenii le aveau „din ve-chime” în țara sa. Cât despre armatele otomane, acestea acționau încă departe, la sudul Dunării, împotriva sârbilor, având de înfruntat apoi regatul bosniac și țările bulgare, ca să nu mai vorbim de bariera reprezentată de Țara Româ-nească, astfel că regatul lui Ludovic I nu s-a confruntat cu otomanii decât „propagan-distic”, cum vom vedea. În sfârșit, cum putea contracara ridicarea cetății Bran conso-lidarea internă a Țării Româ-nești? Cu atât mai mult cu cât domnii români nu au atacat

niciodată Ungaria, ci doar au răspuns unor atacuri venite din partea regilor acesteia.

Nici cercetătorii care s-au ocupat de fortificațiile de la hotarul de sud al Transilvaniei în secolul al XIV-lea, observând preocupările de la sfârșitul domniei lui Ludovic I de Anjou pentru întărirea graniței amintite, nu au depășit nivelul relațiilor ungaro-române din 1368-1369, înregistrând apoi, sub 1377, construirea cetății Bran ca atare sau, cel mult, ca o consecință a confruntării cu oastea lui Vlaicu din 1368. În schimb, istoricii maghiari sau cei români (în frunte cu Gheorghe Brătianu), care s-au ocupat de domnia lui Ludovic I și au cunoscut evenimentele militare din 1377, nu au relevat explicit legătura dintre acestea și *cauza imediată* a construirii cetății Bran. Ca atare, încă din 1977, când se împlineau 600 de ani de la ridicarea cetății, și apoi cu alte prilejuri, până în 2007, am stăruit asupra luptelor ungaro-române din vara 1377, care l-au făcut pe Ludovic să negocieze de îndată cu brașovenii *înălțarea* cetății, al cărei tip l-am numit „*de trecătoare*”.

Stâncea lui Tydic

Firește, cetatea care zăvora principală trecătoare dintre continuarea Pietrei Craiului și

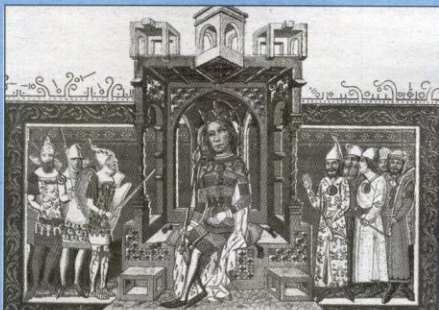

Porunca lui Ludovic I de Anjou din 19 noiembrie 1377 către brașovenii pentru construirea cetății Bran

cea a Munților Bucegi nu s-a ridicat pe un loc ales întâmplător. Însemnătatea căii pe unde în secolele XII-XIII pătrundeau din sud în Țara Bârsei călăreții cumani (*turcii* vechi de la care a luat numele pârâul ce străbate trecătoarea, iar de la acesta cetatea și satul medieval Turcu, din vecinătate) nu putea scăpa cavalerilor teutoni aduși de regele Ungariei Andrei al II-lea, în 1211, pentru apărarea Țării Bârsei de „năvălirile păgânilor”, adică ale cumanilor. Aceștia din urmă au lăsat și alte toponime în zonă: Tohan (din turcescul *dogan* = șoim), dealul Tohonița ș.a. Vechiul nume al pârâului

la Veneția, au venit în Țara Bârsei, în mijlocul autohtonilor români și al sașilor, colonizați aici mai înainte. Nu a venit întreg ordinul, cum cred chiar unii istorici (!), ci doar o comandatură. În vreme ce marele lor magistr, Hermann von Salza, se afla în Țara Sfântă, alături de împăratul Frederic al II-lea de Hohenstaufen, cei așezați în Țara Bârsei erau conduși de „fratele cruciat Theodorice”, care la 7 mai 1212 a obținut pentru ei un important privilegiu fiscal de la rege. Cum stâncea pe care se va înălța „noua cetate” Bran (de fapt, doar o parte a ei, „castelul”) purta la 1377 încă

numele de „stâncea lui Tydic” (*lapide Tydici*), adică a lui Theodorice, foarte probabil că anume din porunca acestuia fusese construită aici o fortificație din lemn, poate una dintre cele cinci „cetăți” atribuite cavalerilor teutoni. Cu atât mai mult, cu cât la 1223-1225 aceștia se întinseseră și la sud de Carpați, având în centrul

Ludovic I de Anjou între nobilii unguri și căpetenii cumane, miniatură din Cronica pictată de pe la 1370

stăpânirilor lor vulnerabilul pas de pe râul Turcu. Această fortificație a existat cu adevărat? Din păcate, stânca lui Tydrice, dar și valea de la poalele ei nu au păstrat nicio urmă arheologică de atunci.

După înălțarea teutonilor în 1225, în urma conflictului cu Andrei al II-lea, și așezarea acestora, împreună cu restul ordinului, pe domeniile oferite de cneazul Conrad de Mazovia, pentru a lupta împotriva pruișilor păgâni de la Marea Baltică (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2007), vreme de aproape un veac și jumătate nu s-a mai auzit nimic despre trecătoarea de pe pârâul Turcu. În apropiere era doar satul Turcu (Terch), aflat, înainte de 4 ianuarie 1367, în stăpânire nobiliară, astfel că după 1377 nu a putut intra în domeniul cetății regale a Branului, format doar din sate de pe pământul crăiesc.

Războiul lui Ludovic cu vecinii

Cetatea Bran a luat naștere în cadrul războiului purtat de Ludovic I în anii 1375-1377 cu vecinii de la sud-est și de la răsărit ai stăpânirilor sale ungaro-polone. Mai mult, este o urmare nemijlocită a luptelor din vara lui 1377 cu domnul Țării Românești Radu I (1376/1377-1385), care nu și-au ocupat locul cuvenit în istoriografia românească.

În epoca socotită de istoricii maghiari cea mai glorioasă din istoria Ungariei, multinaționalul „Imperiu angevin” ungaro-polon al lui Ludovic I (din 1370 moștenise și coroana polonă a unchiului său matern Cazimir al III-lea, ultimul Piast), întins de la Marea Adriatică la posesiunile

Radu I reprezentat pe o monedă a sa

baltice ale cavalerilor teutoni, a fost un stat în expansiune, generator de numeroase conflicte externe. Regele „cavaler”, mare amator de războaie, la care însă, spre deosebire de tatăl său, Carol Robert, nu participa direct pe câmpul de luptă, s-a implicat în campanii asupra Bosniei, Serbiei și Țaratului bulgar de Vidin (1358-1369), dar și împotriva Țărilor Române extracarpătice, neinteresat practic de înaintarea otomană în Balcani.

Aderând doar verbal la „cruciada” antiotomană, Ludovic I a exercitat în fapt, la cererea Papei, o presiune confesională internă și externă neobișnuită până atunci, pentru extinderea catolicismului, lovind astfel nu în otomani, ci în popoarele

Murad I

„schismatice” (ortodoxe) din lăuntrul și din afara hotarelor sale. În 1366 nobilii români din Transilvania netrecuți la catolicism și-au pierdut locurile din adunările nobiliare, iar bașchirii islamice de limbă maghiară, numiți de români „bozgori” (*Magazin istoric*, nr. 7/1995) și alții au fost catolicizați forțat, dispărând în masa maghiarilor.

Din 1365, Ludovic I a pornit ofensiva pentru reimpunerea suzeranității (dominației!) sale asupra „uzurpatorului” Vlaicu (1364-1376/1377), nu doar pentru feudele transilvane, cum înțelegea domnul român, ci pentru întreaga Țară Românească. A urmat un deceniu de confruntări intermitente, culminând cu luptele din 1368-1369 pentru stăpânirea Țaratului de Vidin și organizarea lui ca banat unguresc. Regele ridică și reface, ca baze de atac, cetățile de hotar care controlau accesul la feudele lui Vlaicu: în 1370, prin intermediul sașilor, cetatea de la Tâlmaci, pe Valea Oltului, spre feuda făgărășană; în 1371-1372 întărește Orșova, spre partea răsăriteană a banatului de Severin, care aparținea domnului român; iar în 1374 decretează premobilizarea comitatului Timiș, la hotarul aceleiași banat.

Era vădit că regele Ungariei pregătea atacul asupra Țării Românești. Numai că în anul următor, 1375, toți adversarii lui Ludovic I, din Balcani până în Lituania, s-au ridicat la luptă împotriva sa. Până în 1377 s-au coalizat treptat Ivan Șisman, țarul bulgar de Târnovo, împăratul bizantin Ioan al V-lea Paleologul, banul, apoi regele Bosniei, Tvrtko, domnul Țării Românești, Vlaicu, Lațcu (1368-1375)

din Moldova, dinastia sârbi, cneji lituani, răsculați poloni, venețienii. Cei din urmă au expediat aliaților lor balcanici 10.000 de cămăși de zale. Chiar și emirul otoman Murad I a trimis, se pare, oșteni. N-a fost o coaliție în sens modern, ci o însumare a unor eforturi militare în vederea înlăturării amenințării sau a stăpânirii lui Ludovic I de Anjou.

Marele război a început înainte de 28 aprilie 1375, prin expediția eșuată a lui Vladislav de Opole (1372-1378), conducătorul regal al Rusiei Haliciului (care aparținea Coroanei polone) asupra Moldovei. După care, în iunie, Ludovic I a venit în Transilvania, pentru a supraveghea expediția împotriva Țării Românești. S-a așezat prudent la Jimbor, la sud-est de Odorheul Secuiesc, pe drumul spre Brașov, cerându-le celor trei comandanți ai oștii sale din Țara Bârsei, frontul principal, să apere „*acel loc*” (pasul Bran), în vreme ce un al doilea front se afla în Banat. Așteptându-se la un puternic atac al oștirii mențene prin amintitul pas, cei trei comandanți l-au sfătuit pe rege să se retragă, și acesta s-a refugiat, înainte de 29 iunie 1375, la Sibiu.

Bătălia din Țara Bârsei

La sfârșitul lui 1375 sau începutul anului următor au intrat în luptă sârbii și bulgarii. Banul Tvrtko s-a proclamat rege al Bosniei în 1376, ieșind de sub

Bătălia din 7 iunie 1377 și minunea Sfintei Fecioare, basorelief din biserica Sf. Maria din Zell, Austria

autoritatea lui Ludovic I. În primele trei luni ale lui 1376 Nicolae de Gara, banul de Macva (azi în Serbia), și castelanul de Orșova, Petru Himfy (care a și căzut în luptă), cuceresc cetatea și teritoriul Severinului, învingând oastea lui Vlaicu, care după acest episod dispare și el, probabil în cursul campaniei. În același an, lituanii conduși de Algierdas (Olgierd) și Lubart invadează Rusia Haliciului și Rusia Roșie (sud-estul Galiciei, între Nistru și San), ajungând la porțile Cracoviei, unde nobilimea polonă se răscoală, alungând la sfârșitul lui 1376 pe mama regelui Ludovic I.

În ciuda situației dificile, Ludovic a hotărât să continue războiul împotriva Țării Românești („*țara lui Basarab*”). Numai că fratele și urmașul la tron al lui Vlaicu, Radu I (reprezentat pe monetele sale

în armură plată completă), care tocmai primise de la Veneția cele 10.000 de cămăși de zale, pentru călăreții săi și aliații balcanici, s-a dovedit un adversar pe măsură. Având de luptat pe mai multe fronturi, Ludovic I a ales pe cel din Transilvania, împo-

triva lui Radu I.

Între 21 și 24 mai 1377, Ludovic s-a aflat la Târgu Secuiesc, de unde oastea sa urma să treacă, desigur, pe la Rucăr-Bran, în Țara Românească. La 1 iunie îl aflăm la Diosig, în Bihor, de unde revine însă îndată, căci Radu I intrase cu „armată foarte mare” în Țara Bârsei, așa cum menționează compilația de cronici brașovene sub anul 1377, confundându-l însă pe Radu I cu fratele său Vlaicu. După *Cronaca Carrarese* din Padova, redactată de Galeazzo și Bartolomeo Gatarî, pe baza scrisorii „comunicat” adresată, după evenimente, de Ludovic I prietenului său Francesco de Carrara, seniorul Padovaiei, aflăm că „foarte marea bătălie” (*grandenisima bataglia*) dintre regele Ungariei și principele Radu („*Raden*”), sprijinit de otomani emirului Murad și de bulgarii lui Ivan Șişman, s-a dat la 7 iunie 1377, „în părțile Ungariei”, adică dincolo de hotarul Transilvaniei; la luptă au luat parte câte 40.000 de oameni de fiecare parte, dintre care foarte mulți au fost uciși. Regele, „aproape înfrânt” (*quasi rotto*) și cât pe ce să fie

Zidul sudic cu poarta mică a vâzii, spre Țara Românească, al cetății Bran, care închidea valea pârâului Turcu

capturat de călăreții inamici (10.000 dintre ei purtând armurile trimise de la Venetia), ar fi obținut o victorie *in extremis* cu „ajutorul lui Dumnezeu” și al Sfintei Fecioare. Așadar, salvarea i s-a părut o minune regelui, care, la 16 iunie 1377, se retrăgea prin Turda, Cluj (18 iunie) și Cașovia (Košice; 28 iunie), pentru a ajunge, la 5 iulie, la reședința de la Vișegrad.

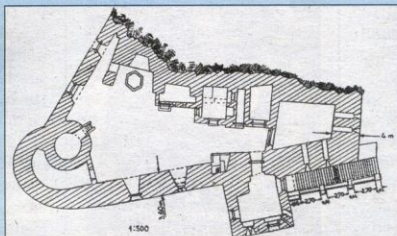
Era înfrânt, căci altfel și-ar fi urmat campania în Țara Românească, iar în acele emise ulterior nu și-ar fi exprimat nădejdea că aceasta va ajunge cândva în mâinile sale. De altfel, cronică padovană insistă asupra atacului cavalerilor lui Radu „asupra persoanei regelui Ludovic și aceasta pentru a-l zdrobi”, ceea ce seamănă foarte mult cu atacurile cavalerilor lui Basarab I asupra lui Carol Robert în bătălia din noiembrie 1330.

Spre deosebire însă de tatăl său, care și-a recunoscut înfrângerea, Ludovic I a continuat să-și proclame „victoria”, cu ajutorul lui Dumnezeu, împotriva „turcilor”, făcând importante danii bisericii mănăstirii Sf. Maria din Zell (în Stiria-Austria), unde un prețios basorelief, necunoscut iconografiei românești, înfățișează lupta din 7 iunie 1377 și minunea salvării regelui. „Minunea” a intrat apoi în legendă, fiind consemnată ca atare la 1487, în cronică lui Johann Man-

Partea păstrată din zidul nordic al cetății Bran, care închide valea pârâului Turcu spre Transilvania (foto 1989)

nesdorfer din Viena, și preluată în istoriografia universală, care prezintă însă ca adversari ai regelui pe Murad sau Ivan Șişman, trecând sub tăcere pe Radu I, atunci când nu afirmă chiar că acesta fusese „înving”.
În realitate, singurul izvor care vorbește de o victorie a lui Ludovic I în iunie 1377 este scrisoarea trimisă de acesta la Padova, preluată de cronică seniorului de Carrara. Ioan de Târnava, biograful regelui Ludovic I, care consemnează orice umbră de succes a acestuia, nu suflă o vorbă despre ea, ca de altfel nici despre recucerirea de către Radu I a cetății Severinului, după biruința din 7 iunie 1377.

Planul castelului Bran înainte de prima restaurare din secolul al XX-lea

Războiul din 1375-1377 s-a încheiat înainte de 29 septembrie 1377, când regele, aflat la Buda, îl informa pe Francesco de Carrara că a reușit, folosind și oastea sa polonă, să-și restabilească autoritatea în Rusia Haliciului, Vladimir și Podolia, ultimele două cnezate acordate ca feud lui Alexandru și Boris Koriatovici, respectiv, lui Lubart Gediminovici.

„Privilegiul”, în realitate o poruncă

Ludovic n-a uitat însă campania lui Radu I în Țara Bârsei prin pasul Rucăr-Bran și bătălia din 7 iunie 1377, din care scăpase cu greu. După ce a răsplătit pe cei care l-au slujit „în războiul pornit de noi împotriva românilor din Țara Românească, care de mult timp ne erau necredincioși” (unii iobagi din steagul *banderiul* – condus de el au fost chiar înnobițați), în așteptarea momentului „când numita Țară Românească va ajunge în mâna noastră”, regele a intrat în tratative cu sașii bra-

șoveni pentru construirea unei cetăți care urma să închidă trecătoarea de la stânca lui Tydric, urmând ca în viitor să aibă și rosturi vamale. Negocierile purtate prin austriacul Johann von Scharfenek, nu întâmplător tocmai castelanul cetății de la Tâlmăciu, au durat câteva luni.

În sfârșit, la 19 noiembrie 1377, cinci luni după bătălia cu Radu I, din castelul său favorit de la Zólyom (Zvolen, în Slovacia), regele a emis „privilegiul” prin care conducerea și „întreaga obștie a sașilor din scaunul Brașovului” se obligau, chipurile, nesiliți și de bună voie, să ridice noua cetate regală (care atunci nu urma să le aparțină). Actul era de fapt o *poruncă*, prin care Brașovul (el însuși nu avea încă ziduri de apărare și nici dreptul de a le ridica) era obligat de rege să construiască „noua cetate”, cu un efort material și financiar ieșit din comun. În schimb, Brașovului i se întăreau vechiul domeniu și unele libertăți mărunte și i se *promitea*, dar numai după ce *Țara Românească* va intra în mâinile sale(!), mutarea vămii lângă noua cetate și ușurări de plată vămii regale din oraș. Regele își păstra însă dreptul de a numi castelanul noii cetăți din orice neam va dori, prevedere care a nemulțumit cel mai tare pe brașoveni.

Construcția a durat, foarte probabil, până în 1380. La 29 septembrie acel an, cu prilejul reconfirmării actului din 19 noiembrie 1377, brașovenii au obținut ca regele să poată numi „numai un sas drept castelan”. Cetatea Turcului (Bran) rămânea însă proprietatea regelui, pe teritoriul comitatului regal și în afara „districtului” sau „provinciei” Brașovului.

Efortul brașovenilor va da roade abia peste mai bine de un secol, când cetatea Bran le va fi cedată de rege în contul unei datorii. Deocamdată, Brașovul, vital interesat în relații nestingherite cu Țara Românească, s-a văzut nevoit

Tarul bulgar Ivan Alexandru cu cei doi fi, Ivan Șisman (în stânga) și Strațimir

să zăvorască principală trecătoare către aceasta, lăsând cheia în mâna lui Ludovic de Anjou.

Noua cetate de trecătoare reprezenta o soluție originală de ferecare a văii. Cea a Oltului a fost și ea închisă cu ziduri, după modelul de la Bran, abia după 1501, prin cetatea Turnu Spart. A existat însă, și nu întâmplător, un mod asemănător de barare cu zid

Lukas Hirscher castelan al Branului, cu reprezentarea (în stânga) castelului, tablou de Gregorius, din 1533

a văii Dâmboviței, în Țara Românească, pe același drum Bran-Câmpulung, la Cetățeni. Urmele zidurilor de aici au dispărut însă cu totul în 1890, astfel că nu mai putem stabili raportul cronologic între cele două fortificații.

Astăzi, prin cetatea de la Bran se înțelege, de obicei, doar *castelul* de pe stânca înaltă de 60 m. Puțini văd cele două *ziduri* (e drept, lăsate pradă ruinei!), aflate la distanță de 200 m între ele, care închideau trecătoarea între Dealul Cetății și Măgura, alcătuind o *incintă*, care împreună cu castelul, ce avea ferestre de tragere spre ea, formau *cetatea Bran*.

Pe la 1380-1382, temându-se în continuare de vreo acțiune a lui Radu I, Ludovic de Anjou a adus aici mercenari europeni, „oaste bine înarmată, cu briganzi [oșteni ce purtau semi-armură (brigantină)] și balistari [arbaletieri] englezi, și a ținut pe seama sa paza cetății” (Ioan de Târnava). Era o armată de război, nu o simplă garnizoană, cum se crede de obicei, fiind aici și prima mențiune a arbaletierilor în Transilvania. Tot în acest loc, în august 1690, imperialii au oprit oștirea munteanotomană a lui Brâncoveanu, care îl aducea în Transilvania pe Imre Thököly, pentru a restabili principatul, obligându-l să ocolească Piatra Craiului, pentru a purta bătălia de la Zărnești, soldată cu înfrângerea austrieilor. De altfel, cetatea Bran, întemeiată ca urmare a bătăliei lui Ludovic I din 7 iunie 1377 cu domnul Țării Românești Radu I, și-a păstrat rosturile militare până în secolul al XIX-lea. ■

CONSTITUȚIA DIN 1952 ȘI „VOCEA POPORULUI”

LUMINIȚA BANU

PROIECTUL DE CONSTITUȚIE
REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
Propagandă pentru prima
Constituție a „statului
de democrație populară”

„Cel mai adesea, un regim care se instaurează prin violență tinde să devină constituțional, altfel spus, el promulgă o Constituție, regulile potrivit cărora vor fi desemnați guvernanții și se va exercita autoritatea” – observa cu ani în urmă Raymond Aron, unul dintre cei mai cunoscuți analiști ai fenomenului totalitar.

Nici regimul comunist din România nu a făcut excepție. La mai puțin de patru luni de la abdicarea forțată a regelui Mihai I și proclamarea republicii (Magazin istoric, nr. 1/2008), la 13 aprilie 1948, fruntașii partidului comunist trasau un nou cadru constituțional, prin adoptarea primei Constituții a „statului de democrație populară”.

Chiar dacă preceptele sovietice nu au putut fi urmate întocmai, Constituția din aprilie 1948 s-a dovedit utilă momentului istoric respectiv, constituind „baza de plecare pentru noi cuceriri pe calea edificării socialismului”. Naționalizarea principalelor întreprinderi, declanșarea „socializării agriculturii”, lichidarea partidelor politice și a celei mai semnificative părți a opoziției anticomuniste au permis regimului de la București organizarea unui ritual de legitimare pe măsura noii etape în care intrase, prin elaborarea unei noi Constituții. Faptul că un fenomen similar s-a înregistrat și în alte state „de democrație populară” (R.D.G. 10 august 1950, Polonia 22 iulie 1952) dovedește

că inițiativa a aparținut, și de data aceasta, Moscovei.

Astfel, încă din 10 octombrie 1951, Secretariatul C.C. al P.M.R. hotără formarea unor subcomisii pentru pregătirea „materialelor necesare activității comisiei de elaborare a noii Constituții”, iar Iosif Chișinevski primea sarcina să redacteze „un proiect de directive ale Secretariatului” pentru viitoarea comisie. Constituția comisiei de pregătire a noii Constituții a avut loc în urma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din data de 25 martie 1952. Pe baza deciziilor luate în această ședință, Prezidiul M.A.N. a convocat cea de-a 11-a sesiune a M.A.N. pe data de 26 martie 1952. În această sesiune, M.A.N. a aprobat

directivele pentru pregătirea proiectului și componența comisiei pentru elaborarea proiectului noii Constituții, comisie ce avea 25 de membri și era condusă de Gh. Gheorghiu-Dej.

Textul proiectului a fost întocmit nu atât de membrii comisiei, unii dintre ei cu evident rol decorativ, precum Traian Săvulescu sau Mihail Sadoveanu, cât de membrii Biroului Politic. Problema principală o reprezenta armonizarea acestui text cu opiniile sovieticilor, așa cum o dovedește afirmația făcută de către Dej într-o ședință a Biroului Politic din 17 aprilie 1952: „ea [Constituția] este definită în urma observațiilor făcute, este tradusă în limba rusă. Ne-am consultat cu Mark Borisovici,

el spune că este bună [...] Sunt păreri că e chiar mai bună ca a tovarășilor polonezi, care are în unele locuri aspect de articol. Vom vedea ce o să spună, părerea mea constă în aceea că totuși cu forțele noastre proprii ne-am străduit și am făcut un document bun”.

„Unda verde” de la Moscova se pare că a venit abia la începutul lunii iulie. La 10 iulie Dej a convocat o ședință a Biroului Politic, în care a arătat că „proiectul de Constituție a primit o apreciere bună din partea C.C. al P.C. (b), cu unele îmbunătățiri pe care eu propun să le primim, de vreme ce tovarășii subliniază să le primim, dacă noi le considerăm acceptabile; noi să le considerăm acceptabile”. Ca urmare, lucrurile au intrat în linie dreaptă. „Propunerile” sovietice au fost socotite „acceptabile”, textul a fost adus la cunoștința membrilor C.C. în 11 iulie, iar peste o săptămână, vineri, 18 iulie 1952, era publicat în *Scânteia* spre „dezbateri publice”.

În ciuda caracterului formal preconizat de conducerea de partid, dezbaterile proiectului de Constituție organizate cu cetățenii au demonstrat că în rândurile populației exista interes față de noua lege fundamentală a țării. Fără a atinge cotele ireale, prezentate în mass-media, acest in-

Dacă tovarășii sovietici subliniază să le primim, noi le considerăm acceptabile

teres, conjugat cu speranța unora că, poate, nu e totul pierdut, a condus la formularea a numeroase întrebări și propuneri de îmbunătățire a proiectului supus dezbaterii.

Ca dovadă, la numai patru zile de la publicarea proiectului, în 22 iulie,

Între membrii comisiei care a întocmit textul proiectului, chiar dacă având un rol decorativ, au fost Mihail Sadoveanu (dreapta) și Traian Săvulescu

Secția Scrisori a amintitului cotidian redacta un *Buletin-sinteză asupra sesizărilor din masă cu privire la Proiectul de Constituție*. Acest document prezintă, pe baza relațiilor corespondenților voluntari, într-o manieră credibilă, net diferită de versiunea oficială regăsită în paginile ziarului, impactul proiectului de Constituție.

Astfel, în cadrul fabricii de țevi „Republica” nu fusese

nu știu de publicarea lui”. În secția Turnătorie de la Uzinele „23 August”, secție în care majoritatea muncitorilor provenea din comunele Cătelu, Dudești, Cioplea, se vehicula zvonul că „odată cu votarea Constituției, se vor confisca toate pământurile de pe lângă case”, unii muncitori susțineau că vor fi confiscate și vitele, în schimb, „nu se vor mai lua cote de carne”.

Un corespondent din cadrul Uzinei „Steaua Roșie” informa despre faptul că în timpul mitingului organizat în incinta întreprinderii în 19 iulie s-au citit doar câteva articole din proiect și nimeni nu a informat muncitorii cu privire la posibilitățile de a formula propuneri de modificare.

Conform aceluiași buletin-sinteză, responsabilul de secție sindicală de la Hala 5 Vagoane își exprima nedumerirea față de faptul că în proiectul de Constituție era stabilită ziua de muncă de 8 ore, în vreme ce în uzină „se lucrează mai mult de opt ore și duminicile”.

Redacția ziarului primise și o „anonimă dușmănoasă” în care, printre altele, se spunea: „Noul proiect de Constituție declară regiunea secuiească ca

Regiune Autonomă Maghiară, deși se găsește pe moșia noastră. Noi nu suntem

Se mai respectă opt ore de muncă zilnică și repausul duminical?

Republică Federațională, ci Republică Populară Română”.

În săptămânile următoare, redacția *Scânțiea* a fost de-a dreptul sufocată cu scrisori, în multe dintre ele fiind reluate nedumeriri exprimate în primele zile ale dezbaterii publice, precum și consemnate zvonuri dintre cele mai fanteziste. De exemplu, în *Buletinul-sinteză nr. 693 asupra sesizărilor din masă cu privire la Proiectul noii Constituții*, din 29 august 1952, sunt consemnate zvonurile care, potrivit corespondentului voluntar R.A., circulau în comuna Rugănești, din Regiunea Autonomă Maghiară: „va lua ființă o republică separată secuiască”; „se va crea un minister maghiar separat”; „va fi armată maghiară separată”; „va lua ființă un coridor spre R.P. Ungară”; „va fi monedă separată și guvernator separat”.

Pe lângă astfel de scrisori, organul de presă al C.C. al P.M.R. primea și scrisori care arătau că mulți cetățeni citiseră cu atenție proiectul de Constituție și acordaseră mare importanță nuanțelor. De exemplu, dirigintele Oficiului P.T.T. din comuna Sălătrucu, raionul Curtea de Argeș, întreba: „De ce 8 ore de muncă zilnică și nu 48 de ore săptămânal? Se respectă sau nu repausul duminical?”

Din comuna Bărbătești, raionul Horezu, sosea o altă întrebare cu un substrat ce viza natura totalitară a

Salariaților care au pământ să li se ia, pentru că exploatează munca altora

statului: „Dacă un deputat al Marii Adunări Naționale se face pasibil de o infracțiune, când i se ridică mandatul? Când a fost deferit justiției sau după pronunțarea sentinței?”

Dincolo de întrebările și nelămuririle formulate prin scrisori către organele de presă, deosebit de interesante

tăteni au apreciat ca nefiabilă o astfel de soluție, întrucât ministerele „pot suferi modificări”, cerându-se chiar să se precizeze că „se pot înființa anumite ministere când necesitatea ar cere”. În ceea ce privește numărul ministerelor, unii cetățeni erau de părere că acestea sunt prea numeroase, cerând fuzionarea unora, întrucât au sarcini asemănătoare sau chiar comune, în vreme ce alții solicitau înființarea de noi ministere sau modificarea denumirii unora dintre cele existente. Printre propunerile formulate în acest sens, merită amintită aceea de înființare a „Ministerului Protecției și Securității Oamenilor Muncii”, care să fie „o citadelă a milioane de oameni simpli și truditori [apărându-i] de oamenii răufăcători”.

Piața Rosetti în anii '50

sunt propunerile de modificări ale proiectului de Constituție. Acestea au fost centralizate de către Comisia Juridică a Comitetului Central al Frontului Democrației Populare (F.D.P.), comisie care întocmea, periodic, buletine.

Referitor la punctele slabe ale proiectului, numeroase persoane au sesizat faptul că alegerea unui deputat la 40.000 de persoane nu este cea mai adecvată formă de reprezentare. Un alt aspect era acela al precizării numărului și denumirii ministerelor în textul Constituției. Foarte mulți ce-

Demne de remarcat sunt și unele propuneri care ilustrează foarte bine modul în care ideologia comunistă își găsisse susținători în rândul anumitor cetățeni, care, prin ideile exprimate, se dovedeau „mai catolici decât Papa”. Astfel, foarte multe propuneri vizau introducerea în art. 8 sau în art. 9 al proiectului de Constituție a unei prevederi prin care salariaților care au pământ „să li se ia pământul și să [se] dea G.A.C.-ului, deoarece, fiind salariați, nu-l pot munci și ca atare exploatează munca altora”.

O atitudine încă și mai dură era manifestată față de chiaburi. Astfel, C.V., din

Statul să sprijine doar copiii muncitorilor să meargă la școală

comuna Aiton, raionul Turda, propunea ca în art. 11 să se menționeze că „se ia pământul chiaburilor pentru a fi lucrat și trecut în proprietatea celor ce muncesc“, în vreme ce G.I., din Jibou, cerea ca în același articol să fie prevăzută „lichidarea chiaburimii“. Aceeași ură nedisimulată reiese din propunerea formulată de C.I., din Statul Popular Zalău, care cerea ca, prin textul art. 91, „fiii de chiaburi să nu fie admiși să facă armată“ sau din aceea a unui inginer care sollicita ca „în art. 80 să se prevadă ca fiii foștilor moșieri, capitaliști și foști conducători să nu se bucure de învățământul superior“, propunere în consonanță cu aceea a lui E.R., de la I.T.B., care sollicita ca art. 80 să menționeze că „statul sprijină mai mult copii muncitorilor în școli, iar copiii criminalilor de război să fie îndrumați numai înspre școli practice“. S.D., de la I.T.B., propunea ca „foștii conducători de bănci care luau dobânzi mari să fie aspru pedeșiți“.

Si naționalizarea oricăror tipuri de bunuri părea a fi o idee scumpă multora dintre cetățeni. Astfel, „tov. D.A., de la D.G.R.M.I.A.“, propunea ca, prin art. 7, „taximetrele și trăsurile să fie trecute în patrimoniul statului“, în vreme ce „tov. M., de la Techno-Import“, propunea „să se respecte dreptul de proprietate numai asupra locuinței efectiv

Foștii conducători de bănci care luau dobânzi mari să fie aspru pedeșiți

locuită de proprietar, restul să fie expropriat“.

Nu puțini erau cei care cereau extinderea aplicării pedepsei cu moartea pentru diferite infracțiuni. S.A. propunea ca „art. 17 să fie completat în sensul că trădarea,

Caricaturile vremii persiflau chiulul din agricultura socialistă, unde se recomanda autocritica

spionajul și diversioniștii să fie pedeșiți cu moartea“, iar M.D., de la Mina Cristofel, propunea ca, prin art. 84, „pentru sectele, diversioniștii și spionii care subminează regimul nostru să se prevadă pedeapsa cu moartea“. Pe aceeași linie mergeau și S. Gh., din Jibou, și „tov. M., de la Academia R.P.R.“.

Securitatea și Miliția să aresteze imediat, fără ordinul procurorului

„Vigilența revoluționară“, mult clamată în presa vremii, părea să fi fost puternic interiorizată de unii cetățeni. Astfel, D.R., de la Comu-

nitatea Evreilor Mozaici, propunea ca, prin art. 87, „reprezentanții Securității, ai Miliției și Forței Publice să poată aresta imediat, fără a mai aștepta ordinul procurorului, în caz de sabotaj sau crimă

contra Siguranței Statului“. Tovarășii I.F. și G.A., de la „Teșătoriile Reunite“, propuneau ca în art. 92, unde se preciza că „apărarea patriei este datoria sfântă a fiecărui cetățean“, „să se înlocuiască cuvântul «sfânt» prin cuvintele «o datorie de cinste»“. O sănătoasă atitudine „anticosmopolită“ era manifestată de I.A., conducător arhitect I.R.E.C., care cerea „să se elimine cuvintele străine introduse în textul proiectului, ca, de exemplu, «meeting» sau, în textul unguresc, «autonom», «suveranitate»“.

Parcursirea propunerilor formulate de cetățeni din cele mai diverse categorii sociale și de pe întreg cuprinsul țării se dovedește utilă și în încercarea de a desluși mecanismele care au condus, în timp, la instituirea cultului personalității, având ca obiect liderul suprem al partidului. Astfel, foarte mulți cetățeni au formulat propunerea ca „noua Constituție să poarte numele tov. Gh. Gheorghiu-Dej“, iar M.I., „de la I.T.B. Birouri“, propunea ca la art. 18

Regiunea Bârlad „să poarte numele tov. Gh. Gheorghiu-Dej, întrucât tovarășul este din acea regiune“.

Foarte puține propuneri pentru respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, foarte multe cereri de privilegii pentru clasa muncitoare

Frapează în mod neplăcut numărul mic de propuneri vizând precizarea în textul viitoarei Constituții a unor libertăți și drepturi fundamentale ale cetățeanului, în contrast cu solicitarea înscrinerii unor privilegii pentru muncitori și țărani sau a unor măsuri represive pentru anumite categorii de persoane. Astfel, menționarea în textul Constituției a dreptului la petiționare era cerută de „tov. K., de la Techno-Import“. Un angajat al I.T.B.-ului solicita să se prevadă la art. 88 ca „violabilitatea domiciliului să se facă numai cu hotărârea Tribunalului și a Procurorului“, în vreme ce P.M., de la Uniunea Sindicatelor de Salariati, Comerț și Gospodărie, propunea ca art. 88, privitor la inviolabilitatea domiciliului, să fie completat cu „garantarea secretului convorbirilor telefonice“. Un cetățean din raionul Beclan propunea ca în proiect să se prevadă ca „și romii să aibă școli în limba maternă și să fie o preocupare în ceea ce privește ridicarea lor ca civilizare“, iar un altul propunea includerea unui articol „privitor la protecția animalelor“.

Numărul mic al unor astfel de solicitări poate fi atribuit fie absenței unei culturi democratice în rândul

populației, fie percepții caracterului totalitar al statului comunist la realele sale dimensiuni și conștientizării inutilității unui astfel de demers. Cert rămâne faptul că propunerile de factură democratică au fost, de departe, copleșite de cele specifice unei gândiri totalitare. De exemplu, dacă un angajat propunea ca la art. 17 „să se prevadă că «se asigură libertatea religioasă»“, un alt cetățean propunea ca, prin art. 84, „sectele religioase să nu mai aibă nici o libertate de funcționare“, în vreme ce un altul era de părere „să aibă drept numai acele culte care nu sunt în contradicție cu interesele oamenilor muncii“.

Limitarea drepturilor unor categorii de cetățeni părea a fi

o preocupare nu doar a regimului, ci și a unora dintre simplii cetățeni. De exemplu, O.I., din comuna Aiton, raionul Turda, nu șovăia să propună

ca, prin viitoarea Constituție, „dreptul de apărare pentru chiaburi și exploatare să nu se acorde“.

În același timp, a fost formulat un imens număr de propuneri privind stipularea în proiectul de Constituție a faptului că medicamentele și asistența sanitară se asigură în mod gratuit pentru muncitori și membrii familiilor acestora, nelipsind nici propunerea ca „statul să asigure fiecărui muncitor să-și petreacă în mod gratuit concediul de odihnă“.

Inutil să precizăm că propunerile simplilor cetățeni nu au fost luate în seamă decât pentru statistică. Gheorghiu-Dej a menționat în raportul prezentat în fața M.A.N., în 23 septembrie 1952, că: „în grupe sindicale, în cercuri ale Frontului Democrației Populare, la punctele de agitație au participat la dezbaterea proiectului de Constituție peste 10 milioane de cetățeni. S-au făcut 18.836 propuneri și amendamente la textul proiectului“. Constituția adoptată la 24 septembrie 1952 a fost nu „emanația voinței populare“, ci opera unei minorități care se considera exponenta intereselor celor „mai largi pături populare“. ■

După votarea Constituției, Gheorghe Gheorghiu-Dej este felicitat de un reprezentant al poporului

Din istoria relațiilor româno-spaniole

SCRISOAREA REGELUI SPANIOL IRITĂ ÎNALTA POARTĂ

ANDREI CĂPUȘAN

Cu trei ani înaintea cuceririi independenței de stat a României, urcarea pe tronul Spaniei a lui Alfonso al XII-lea de Bourbon (1874-1885) avea să prefateze stabilirea relațiilor diplomatice bilaterale.

La 4/16 ianuarie 1875, monarhul spaniol i-a adresat o scrisoare principelui Carol al României, prin care îl înștiința despre începutul domniei sale și îi mărturisea că „nimic nu va fi mai necesar pentru noi decât menținerea relațiilor cu toate statele și a unui acord frățesc cu suveranii străini”. Regele Spaniei trata România drept un stat de sine-stătător, iar pe domnitor ca suveran independent. Însăunarea lui Alfonso al XII-lea a fost făcută cunoscută Porții printr-o simplă scrisoare protocolară, în vreme ce Bucureștii fuseseră înștiințați printr-o scrisoare adresată direct principelui Carol și înmănată printr-un trimis special.

Intre-adevăr, la 16/28 ianuarie 1875, agentul diplomatic al României la

*Alfonso al XII-lea de Bourbon
(1874-1885)*

Viena, Gheorghe Costaforu, telegrafia ministrului Afacerilor

Străine, Vasile Boerescu, comunicându-i că ministrul plenipotențiar al Spaniei în capitala Imperiului austro-ungar, Don Cipriano del Mazo y Gherardi, avea de gând să vină la București împreună cu secretarul său, pentru a remite domnitorului Carol o scrisoare din partea regelui Alfonso al XII-lea. Gh. Costaforu preciza că, în conversația purtată cu diplomatul spaniol, acesta îi făcuse cunoscută „dorința de a vedea stabilite între cele două țări cele mai bune relații”, într-o perioadă în care „România face pași mari pentru a atinge poziția care îi este destinată într-un viitor apropiat”.

Sosit la București, diplomatul spaniol îi solicita printr-o scrisoare oficială lui Vasile Boerescu, la 1/13 februarie, să-i înlesnească audiența la domnitorul Carol. După audi-

ență la 7/19 februarie, Don Cipriano del Mazo părăsea capitala României cu destinația Viena, ducând cu el o scrisoare de mulțumire din partea principelui Carol, adresată regelui Spaniei.

Considerându-se lezată în poziția ei de putere suzerană a României, Poarta a ripostat. La 11/23 februarie, agentul diplomatic al României la Constantinopol, generalul Iancu Ghica, i-a raportat lui Vasile Boerescu despre nota circulară a Porții către puterile europene, prin care gestul Madridului era calificat drept „o lipsă de considerație a drepturilor sale și o lovitură dată tratatelor care stabilesc situația noastră [a României] de vasalitate față de ea”. Din Viena, Gh. Costaforu raporta că „Poarta consideră acest fapt ca o recunoaștere de către rege

[Alfonso al XII-lea] a independenței României“.

Guvernul român a replicat de îndată. Într-o notă circulară adresată agenților diplomați ai României, acțiunea otomană era considerată ca lezând drepturile țării, „care, în conformitate cu tratatele și capitulațiile, este în poziția de a primi și a și primit în mod direct notificări din partea celorlalți suverani...“. Marilor Puteri le-a fost adresat în același timp un apel de a sprijini poziția României și de a dezaproba acțiunea Porții. La rândul lor, agențiile diplomatice ale României la Viena, Paris și Constantinopol erau instruite să facă tot posibilul pentru a obține de la reprezentanții diplomați ai Spaniei în acele capitale susținerea poziției oficiale românești.

La 13/25 februarie, generalul Iancu Ghica transmitea din Constantinopol că ambasadorul Spaniei declarase autorităților otomane că inițiativa Spaniei la adresa României nu reprezentase un gest „politic“. La rândul său, ministrul de Externe otoman, Savfet Pașa, bătând în retragere, îi comunica lui Ghica că nota de protest vizase numai „procedul străni al regelui Spaniei“. La Paris, ambasadorul Spaniei îi făcea cunoscut agentului diplomatic al României, Ion Strat, că gestul regelui său fusese dictat

Carol I între suveranii Europei

de faptul că principele Carol „apartine unei case suverane și că domnește asupra unui popor creștin și de aceeași rasă cu poporul spaniol“.

Protestul otoman s-a încheiat printr-un eșec. Acest lucru va fi exprimat pe față, fără menajamente, de către cancelarul rus Gorceakov, care îi atrăgea atenția, cu o ironie nedisimulată, ambasadorului otoman la Sankt Petersburg, că vinovat de producerea acestui

incident era *Almanahul Gotha*, care consemna apartenența principelui Carol I la o casă suverană europeană, familia princiară Hohenzollern-Sigmaringen.

La sfârșitul celui an, 1875, actul lui Alfonso al XII-lea era răsplătit printr-un frumos gest de

curtoazie: maiorii Schina și Rasty, „ofițeri români în misiune pe lângă armata spaniolă“, primeau de la ministrul român de Război, generalul Ioan Emanoil Florescu, dispoziția de a se prezenta în fața regelui Spaniei și de a îi ura, în absența unui agent diplomatic care să facă acest lucru, un An Nou fericit. Se crea astfel o relație diplomatică între cele două țări care avea să fie consolidată în anii următori. ■

PIERRE DRIEU LA ROCHELLE
JURNAL (1939-1945)

440 DE PAGINI
PREȚ: 45,00 LEI

Un demers editorial de restituire istorică, făcut în numele cunoașterii plurivalente a unei perioade revoluționare din istoria umanității – AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL – face accesibilă astăzi această mărturie tulburătoare, șocantă pe alocuri, dar al cărei parfum de autenticitate o face de neprețuit.

RUNA - GRUPUL EDITORIAL CORINT
www.edituracorint.ro

Eveniment

INSTITUTUL CONFUCIUS DE LA SIBIU

Dr. ANNA EVA BUDURA

În anul 2007, cetatea medievală a Sibiului a fost capitala culturală a Europei. Vechiul oraș, cunoscut de-a lungul istoriei pentru viața lui spirituală, a înregistrat o împlinire fără precedent: s-a integrat comunității din Irlanda până în Uralt, contopindu-și cultura cu cea a lumii vechi, dar rezervându-și, pentru un an, și statutul de emblemă a culturii europene. Urbea modernă a ținut să dovedească lumii că potențialul ei intelectual îi permite să aspire la un rol și mai semnificativ, să gândească și să acționeze dincolo de limitele Europei, să-și deschidă noi orizonturi de cunoaștere nemijlocită a culturii și civilizației națiunii chineze.

Acestei ambiții i-a dat expresie, la 8 noiembrie 2007, ceremonia inaugurării Institutului Confucius din Aula „Avram Iancu” a Universității „Lucian Blaga”. În fața unui numeros auditoriu – reprezentativ pentru autoritățile administrative, cercurile culturale, clericale și militare locale, ca și pentru corpul de cadre didactice și tinerii studenți ai urbei – au elogiat semnificațiile evenimentului doamna Rodica Târlea, subprefect al județului Sibiu, domnul prof. univ.dr. Constantin Oprean, rectorul Universității „Lucian Blaga”, care găzduiește Institutul, Excelența Sa domnul Liu Zengwen, ambasadorul Republicii Populare Chineze la București, prof. Cui Xilian, rectorul Universității de Filologie și Civilizație Chineză din Beijing, precum și reprezentantul Ministerului Educației și Cercetării.

Prof.univ.dr. Dumitru Ciocoi-Pop, care a condus cu eleganță festivitatea, i s-a recunoscut calitatea oficială de director al Institutului Confucius, pe care o deține împreună cu profesorul Zhang Wei, de la Universitatea chineză din Beijing.

Această instituție cu caracter educativ, ce poartă numele marelui

pedagog și filosof chinez Kong Zi – Confucius –, a luat ființă în anul 2004 în Republica Populară Chineză, ca o organizație nonguvernamentală. Așa cum se arată în preambulul statutului ei, „scopul urmărit și misiunea asumată presupun slujirea unei mai bune cunoașteri în lume a limbii și culturii chineze, dezvoltarea relațiilor de prietenie ale Chinei cu țările lumii, promovarea multiculturalismului în lume, pentru făurirea unei lumi armonioase”.

Conform aceluiași document, Institutele Confucius urmează să desfășoare activități pentru predarea limbii chineze

și pentru realizarea schimburilor și colaborării Chinei în domeniile educației, culturii și economiei cu țările lumii. Ele organizează cursuri de limba chineză la diferite niveluri și cursuri de pregătire pentru cadrele didactice care predau limba chineză; furnizează materialul didactic necesar; organizează examene de limba chineză și pentru obținerea licențelor de predare a limbii chineze de către cadrele didactice; furnizează informații despre învățământul, cultura, economia și societatea chineză; desfășoară cercetări cu privire la China contemporană.

Până în luna iulie 2007, în 50 de țări ale lumii luaseră ființă 170 de Institute Confucius.

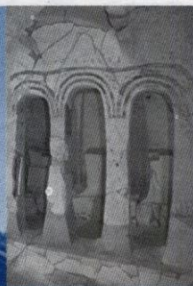
La 8 noiembrie 2007, Institutul Confucius din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu a devenit unul dintre aceste centre de răspândire a cunoștințelor de limbă și civilizație chineză pe teritoriul României. În cursul lunii decembrie, la Beijing a avut loc Reuniunea mondială a reprezentanților celor deja 200 de Institute Confucius din lume, la care au participat din România domnii prof.univ.dr. Constantin Oprean și prof.univ.dr. Dumitru Ciocoi-Pop. ■

Imagine din fața sediului Institutului;
de la stânga: domnul ambasador Romulus Ioan Budura, Excelența Sa domnul Liu Zengwen, ambasadorul Republicii Populare Chineze la București, prof.univ.dr. Dumitru Ciocoi-Pop, doamna dr. Anna Eva Budura, prof.univ.dr. Constantin Oprean, rectorul Universității „Lucian Blaga”, prof. Cui Xilian, rectorul Universității de Filologie și Civilizație Chineză din Beijing

ISTORIE ÎN CRETĂ COMPLEXUL RUPESTRU DE LA MURFATLAR

Afișul expoziției (stânga), imagine din interiorul complexului (dreapta) și o vedere de ansamblu

OANA DAMIAN
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

Cercetările desfășurate în perioada 1957-1962 în localitatea Murfatlar (numită pentru o vreme Basarabi), prin eforturile reunite ale Institutului de Arheologie din București și ale Direcției Monumentelor Istorice, au identificat un ansamblu de monumente săpate în masivul de cretă al Tibișirului, pe malul drept a ceea ce a fost Valea Carasu, actualmente Canalul Dunăre-Marea Neagră. O carieră, biserițe, chilii, camere și galerii funerare, concentrate pe mai multe niveluri într-un cub de cretă, toate datând din veacul al X-lea.

Cele 14 sectoare de carieră stau măturie a efortului de ridicare a unui tronson din complexul fortificat cunoscut sub numele de *valul de piatră*, ce străbate Dobrogea de la vest la est. Este vorba despre tronsonul cuprins între Basarabi și Valea Seacă.

Ocupanții carierei locuiau în amenajări cu pereții din blocuri de cretă și vetre simple, în care au fost descoperite vase modelate din lut, târnăcoape, gresii pentru ascuțirea uneltelor de fier, amnare, pietre de râșniță, unelte de os, obiecte diverse din cretă. Ei au săpat în cretă locașuri de cult, șase biserițe, în al căror plan se regăsesc încăperile tradiționale de cult: altar, naos și pronaos, cu dimensiuni cuprinse între 4-7 m lungime, 2-3,50 m lățime și 2-2,20 m înălțime. Intrarea se face dinspre nord-

vest, iar altarul se află spre sud-est; încăperile au tavanul puțin boltit și intrările arcuite, cu câte o absidă spre est sau sud-est. O mică deschidere conduce spre cele cinci galerii folosite ca spațiu funerar, masivul de cretă adăpostind mai multe morminte cu orientare creștină.

Benzile de pe fețele arcadeilor și urmele de pe tencuiala unor deschideri conduc la presupunerea că interioarele erau pictate cu vopsea roșie. Lucrătorii în carieră, călugării, pelerinii, oaspeții așezământului monastic au gravat pe pereții de cretă inscripții în greacă și slavonă, cărora li se adaugă cele runice, precum și variate reprezentări geometrice, zoomorfe și antropomorfe, unele cu pronunțată și explicită încărcătură religioasă, altele cu un conținut profan.

În 1960, din cauza erodării creței, la adăpostul unei construcții parțiale de protecție, au demarat acțiuni de conservare constând în consolidarea și restaurarea monumentului prin anastiloză (reconstituirea unui obiect, în cazul de față monument, distrus parțial), lucrări derulate în continuare cu dificultate.

O prezentare a acestui complex a fost publicată în *Magazin istoric*, nr. 5 și 11/1968, de regretatul Ion Barnea, coordonatorul cercetărilor de la Basarabi.

În special după 1990, ansamblul de monumente a constituit tema mai multor proiecte științifice, care au contribuit la cunoașterea sitului, și au încurajat eforturile pentru conservarea lui. Dintre acestea, proiectul *Prospectarea arheologică a complexelor*

Inscripții de pe un perete

monahale rupestre din nord-estul Balcanilor, inițiat de cercetători ai trecutului dobrogean în sens istoric, dincolo de frontierele româno-bulgare, și-a propus să readucă în atenția specialiștilor și a publicului larg un monument reprezentând deopotrivă un element dintr-o serie – monahismul rupestru răspândit în întreaga lume mediteraneană, din Palestina până în Spania sau din Egipt până în Crimeea – și un unicitat prin caracteristicile arhitectonice, varietatea abun-

dentei decorații incizate, prezența a numeroase inscripții, ale căror conținut și interpretare continuă să suscite controverse. Urmărind tratarea unitară a fenomenului monastic rupestru din Dobrogea, proiectul, finanțat în principal de Columbia University in New York City și de Tianaderrah Foundation, a reunit eforturile Muzeului Național de Istorie a României din București, Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, Muzeului de Arheologie din Silistra și Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”. Desfășurat în perioada 2004-2007, proiectul a presupus înregistrarea unor date de pe teren de ambele părți ale graniței româno-bulgare, în condițiile valorificării

informației deja publicate, precum și a celei din arhive.

Din momentul dezbătutului sale, acum jumătate de secol, complexul a constituit un exemplu aparte de descoperire, cu probleme particulare de investigare, înregistrare, interpretare, conservare și punere în valoare. De aceea, formula liturgică incompletă incizată pe perețele uneia dintre bisericuțe, „datori suntem...”, rămâne mereu actuală în sensul protejării monumentului. În același sens pledează și expoziția organizată în perioada decembrie 2007-februarie 2008 de Muzeul Național de Istorie a României, în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” și Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Începând cu luna martie a.c., expoziția va fi itinerată în diferite localități din Dobrogea. ■

Ecouri

În numărul din luna iulie 2004 al *Magazinului istoric*, la rubrica *Avanpremieră editorială*, sub semnătura domnului Marian Ștefan, a apărut nota *Carte cu palate*, unde se fac unele afirmații ce se pot emenda.

„Palatul Bușteni” este de fapt Zamora, situat la ieșirea din Sinaia spre Poiana Țapului și numit ca atare. Cel de la Florești nu a ajuns niciodată să fie terminat și lucrul trebuie precizat, „Micul Trianon” românesc a rămas o simplă ruină monumentală. Familia Cantacuzino a locuit în preajmă într-o casă uriașă și confortabilă, dar lipsită de măreție.

Cât privește personalitatea Nababului, mi se pare nepotrivit să fie caracterizat doar de un dușman politic. Proverbiala lui zgârcenie nu l-a împiedicat să întemeieze Leagănul „Sf. Ecaterina”, cea mai modernă, mai durabilă și mai cunoscută instituție de susținere a copiilor abandonată din România. Copiii erau acolo crescuți până la șase ani, apoi încredințați spre adopție unor familii și susținuți material până își dobândeau independența economică.

Mărturiile unor persoane ajunse cadre universitare astfel asistate stau și astăzi dovadă „zgârceniei” familiei Cantacuzino. În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Tincuța Caradja, nepoata de fiică a Nababului, a salvat zeci de aviatori americani căzuți deasupra zonei petrolifere Ploiești. Pentru gestul ei umanitar și – în condițiile ocupației germane – plin de riscuri, ea a fost omagiată în Statele Unite ale Americii, printre altele, prin înființarea unei asociații care îi poartă numele, formată din vechi prizonieri și urmași ai acestora. O carte pe această temă a făcut, de altfel, senzație în lumea celor care se ocupă de marea conflagrație.

Înrudită prin căsătorie cu un urmaș de Cantacuzini, trebuie să vă mărturisesc că din parcurgerea sutoilor de documente ale familiei (parțial publicate de I.C. Filitti), reiese mai degrabă buna administrare a patrimoniului, decât „legenda zgârceniei bătrânului bogătaș”.

Georgeta FILITTI

John B. Dunlop își prezintă invenția

Concurs de viteză

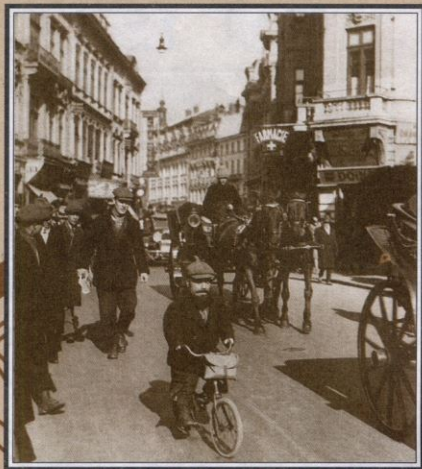

Un tandem la 1886

Un gentleman pe drum de țară

*Celebrul pitic Samson pe bicicletă,
în dreptul sălii Majestice de pe Calea Victoriei*

Reconstituire a bicicletei lui Pierre Michaux

ALBUM ISTORIC

Tânără cu bicicletă, o modă la 1932

Londoneze pasionate de plimbarea cu bicicleta

JOII MARI

Calendarul creștin, prin care se ordonează succesiunea evenimentelor în cursul unui an liturgic, consemnează, periodic, momente din faptele, viața și învățătura lui Iisus, pe care credincioșii le re trăiesc și le comemorează ca etape semnificative din istoria mântuirii, mereu reînnoite simbolic. Succesiunea săptămânilor dintr-un an ortodox începe cu Săptămâna luminată (prima după Paști) și se încheie cu Săptămâna mare, a Patimilor, în anul următor. Fiecare zi a anului este consacrată unuia sau mai multor evenimente (religioase sau laice). Cele mai importante zile din anul bisericesc sunt: Vinerea Patimilor, Duminica

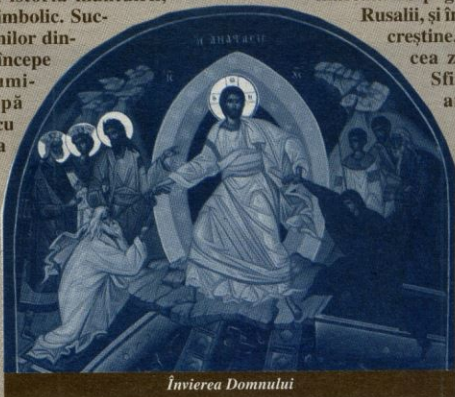
Paștelui și cea a Rusaliilor.

Săptămâna liturgică începe cu duminica și sfârșește cu sâmbăta. În cuprinsul

acesteia, fiecare zi este închinată amintirii unui moment important din istoria mântuirii. Astfel, duminica, prima zi a săptămânii, este închinată celui mai mare eveniment care este Învierea lui Iisus. Este considerată prima zi a creației lumii și este marcată de pogorârea Sf. Duh, la

Rusalii, și întemeierea Bisericii creștine. Joia, cea de a cincea zi, este consacrată Sfinților Apostoli, în amintirea Cinei celei de taină, când s-a întemeiat Liturghia creștină, și Sfântului Ierarh Nicolae, ca reprezentant al celor ce au continuat lucrarea apostolilor în lume. În tradiția populară românească, așa cum dovedesc datele culese și prelu-

crate de-a lungul câtorva sute de ani, ziua de joi pare a fi înzestrată cu valențe deosebite.

Învierea Domnului

SABINA ISPAS

Sunt informații care ne fac să credem că primii creștini numeau Paști comemorarea anuală a Cinei celei de Taină din seara de 13 Nisan, din Joia dinaintea Învierii, din ziua duminicii, când avea loc o masă rituală și se oficia Euharistia. „Comemorarea anuală a Cinei stă, astfel, la originea sărbătorii creștine a Paștilor” (Ene Braniște, *Liturghia generală*).

De Paști, creștinii celebrău: Cina, Patimile și Învierea. Odată

cu reglementările perioadelor de post, mesele rituale consacrate Cinei celei de Taină au dispărut, treptat. Unii creștini din Egipt, Grecia, Palestina și din Apusul Europei serbau Paștele Crucii (moartea Domnului) în vinerea cea mai apropiată de 14 Nisan, așadar ziua de joi era ajunul sărbătorii; Paștele Învierii era celebrat în Duminica următoare, după 14 Nisan sau după prima lună plină care urma echinocțiului de primăvară. Și între Joia

Mare din săptămâna patimilor și praznicul Înălțării este o strânsă legătură, această din urmă sărbătoare fiind fixată la 40 de zile după Paști, totdeauna într-o zi de joi. Până în secolul al IV-lea, în Orient era celebrată laolaltă cu Rusaliile, în a 50-a zi. După această dată, Înălțarea se va sărbători la 40 de zile după Paști.

Toate aceste date prin care este consemnat procesul de identificare, individualizare și particularizare a marilor săr-

bători creștine, mai ales a celor cu dată mobilă concentrate în jurul Paștelui, sunt revelatoare pentru poziția deosebită pe care o deținea ziua de joi în cadrul complex al praznicelor împărătești. Legată direct de Paște și de Înălțare, această zi a săptămânii concentrează, în intervalul cuprins între Joia Mare din săptămâna patimilor, și prima joie după Rusalii, care încheie perioada sărbătorească, o autoritate sacră deosebită. Este interesantă și semnificativă poziționarea zilei de joi în structura perioadei prepascale și pascale. Faptul că ea s-a păstrat în tradiția românească până astăzi este o dovadă, pe de o parte, a vechimii și

originii creștinismului din aceste locuri; pe de alta, evidențiază sistemul de sorginte creștină pe care se sprijină tradiția populară.

Miercurea din Săptămâna Patimilor este cea din urmă zi în care oamenii, femeile și bărbații, din satele românești ortodoxe – mai împlinesc activități cotidiene, cum ar fi lucrul la câmp, torsul, țesutul etc. În familiile tradiționale, sarcinile și rolurile bărbaților și femeilor erau judicios repartizate și riguros respectate, în spiritul recomandărilor normate de sistemul obiceiurilor. Știm că întreaga perioadă a postului Paștelui, urmat de săptămâna patimilor (în total, șapte săptămâni), era consacrată unei pregătiri speciale,

fizice și spirituale, un loc central fiind rezervat pomenirii morților.

Era cel mai important moment din an când neamul se „reunea”, prin mijlocirea ofierii slujbelor îndătinute, în așteptarea celei mai mari sărbători creștine care este Paștile. Sarcina im-

Cina cea de Taină (icoană)

plinirii tuturor rânduielilor în această perioadă revine femeilor, care fac pomeniri săptămânale în toate sâmbetele ce urmează Moșilor de iarnă, culminând cu pomana din Joia Mare. Dacă până în această zi bărbații lucrau la câmp sau în alte locuri, în afara casei, din această zi până după Paști rămăneau acasă pentru a pregăti curtea și grădina în așteptarea sărbătorii și pentru a oficia sacrificiile.

Ziua – numită, îndeobște, Joia Mare – este rezervată actelor de purificare. Acestea implică un set de activități casnice, gospodărești, prin care spațiul locuit și tot ce depindea de acesta era curățat, reorganizat, ordonat, pentru a i se reda o formă „ideală”,

coerentă, armonioasă, în care fiecare lucru se află la locul lui și împlinește funcțiile pentru care a fost creat. Prelucrarea spațiului este cu atât mai necesară, cu cât în interiorul lui urmează să se desfășoare acte rituale esențiale pentru integrarea întregului complex gospodăresc și al celor care îl locuiau oameni și animale în timpul sacru al sărbătorii. Și în această situație rolurile diferențiate pe categorii de gen erau strict repartizate: curățatul curților, reparatul gardurilor cădeau în sarcina bărbaților, în timp ce punerea la punct a interiorului, văruirea caselor și pregătirea acestora pentru sărbătoreala pas-

cală erau sarcini de femei.

Actele de purificare odată terminate, urma secvența cea mai importantă, cea în care atât bărbații, cât și femeile deveneau „oficianti” ai unora dintre cele mai importante ritualuri domestice ale ciclului pascal, în virtutea calității dobândite prin botez și mirungere de a fi harismatici. Primul act important era sacrificiul (cu funcție rituală și simbolică) mielului (sau al porcului în unele locuri), reamemorare a jertfirii ispășitoare, unice, a lui Iisus numit „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii”, dar conservând vechi tradiții cu rădăcini veterotestamentare ale jertfirii, care simbolizau adorarea, mulțumirea, cu-

zărirea, mijloc prin care omul păstrează legătura permanentă cu Dumnezeu: „viața a tot trupul este în sânge și pe acesta vi l-am dat pentru jertfire, ca să vă curățiți sufletele voastre, că sângele acesta curățește sufletul“. (Jertfe sângeroase se practicau și în religiile politeiste, cu diferite semnificații și mesaje.)

Acest sacrificiu de sânge îl împlineau numai bărbații familiei, cei care se îngrijeau și de vinul ce urma a fi consumat cu prilejul sărbătorilor, substanță cu valențe simbolice, folosit ca element de cult de la Cina cea de Taină, când s-a instituit euharistia, care reproduce, tainic și nesângeros, jertfa sângeroasă de pe cruce. În aceeași zi de joi, femeile preparau aluatul ritual – pasca – în aceeași zi de joi, „azimile curăției și ale adevărului“. La Cina cea de Taină, pâinea a fost folosită ca jertfă. După tradiție, tot atunci se vopseau și ouăle în culoarea roșie. Toate aceste preparate alimentare poartă mesajul euharistic și ne ajută să înțelegem legătura dintre codul alimentar – ritual consacrat prin tradiția veterotestamentară – și felul în care s-a resemantizat, în viziunea creștină.

Oul închide în sine o multitudine de simboluri, între care cel mai important, în acest context, este cel al vieții care se va elibera din spațiul închis, coaja învâltuitoare care o ține

încătușată, asemeni unui mormânt, și a cărei culoare roșie devine chiar o valență a sângelui dătător de viață. Vechile legende ne învață că cea dintâi care a frământat pască și a roșit ouă a fost chiar Maica Domnului. (De mai multă vreme aceste acestea rituale au fost transferate spre zilele de vineri sau chiar sâm-

Ritualul aprinderii focurilor la morminte și în curți

bătă, contrar unor prescripții care impun vinerea, de exemplu, ajunare și concentrare asupra punerii în mormânt a trupului lui Iisus, iar sâmbăta, reculegerea și liniștirea în vederea întâmpinării Învierii.)

Tot femeilor le revine o sarcină de mare responsabilitate în Joia Mare: vizitarea mormintelor din cimitire, aprinderea focurilor la morminte și în curți (ritual păstrat mai ales în părțile din sudul și sud-vestul României, cu atestări documentare și în Moldova), tămâierea (însoțită, uneori de bocire) și pregătirea pomenirii morților în această zi; este ultimul parastas din seria celor

începute la Moșii de Iarnă (sâmbăta morților dinaintea lăsatului de sec pentru postul Paștelui) și împlinite în fiecare sâmbătă în cursul celor șase săptămâni ale Postului Mare.

Joia Mare este o sărbătoare în prăznuirea căreia focul aprins din substanțe vegetale ocupă o poziție centrală. Se mai fac asemenea focuri în comunitățile românești care respectă prescripțiile tradiționale, de Anul Nou, Ajunul Bobotezei, Sân Toader, Sf. Trifon (la vie), Alexii, Lăsata Secului, Măcinici, Buna Vestire, Sf. Gheorghe, Florii, Vinerea Mare, Înviere, Înălțare, Ziua Crucii, Sf. Dumitru, noaptea de Crăciun. Prin Oltenia, în Joia Mare se aprindea un foc

în curtea bisericii, în curțile gospodăriilor și chiar în grădini, la drum. Acest foc se numea, pe alocuri, *jertfă*.

Ritualurile acestea împlinite de femei pentru sufletele tuturor celor răposați dintr-un neam sunt o dovadă a rolului special pe care îl dețin ele în procesul mântuirii și, mai ales, în stabilirea și păstrarea contactului dintre lumea celor vii și a celor răposați. De altfel, intervalul cuprins între Lăsata secului și Joia Mare este marcat de „autoritatea feminină“. Femeii îi revine sarcina de a veghea la buna desfășurare a postului și la respectarea exigențelor acestuia.

Urmând șirul zilelor de joi din timpul care se scurge între Paști și Rusalii, adică în așa-numita perioadă penticostală, vom descoperi, în tradiția românească, câteva intervale cu specificări particulare. Prima zi de joi, cea din săptămâna luminată, trebuie cinstită special, recomandându-li-se oamenilor să nu lucreze, pentru a-și proteja culturile de efectele distructive ale furtunilor și, mai ales, de grindină.

Prima joie se numește *joia nepomenită*, *joia rea* sau *necurată*. Asemenea ei este și prima zi de joi de după Rusalii și cea din *săptămâna albă*. Cu diferențe nesemnificative locale, femeile respectau toate joile dintre Paști și Rusalii, pentru a se proteja de efectele unor fenomene atmosferice excesive, dar și de *foc* (incendii), *apă* (inundații), pentru păstrarea sănătății lor și a vitelor, pentru bunul rod al pomilor. Ultimele două zile de joi din interval se mai numesc și *joia verde* sau *joia iepelor* (diferențiat, local).

Era o constantă a tradiției, respectată pe întreg teritoriul românesc, cinstirea zilelor de joi, începând cu Joia Mare și sfârșind cu ziua Înălțării, mai ales de către femei. Ele nu torc, nu țes și nu fierb cămăși (nu spală) în aceste zile, ea semn al cinstirii lor. O tradiție care probează autoritatea și coeziunea grupului social în

ceea ce privește obligația respectării unei sărbători de către întreaga comunitate este citată în lucrarea lui Simion Florea Marian despre *Sărbătorile la români*. Pornind de la o informație furnizată de Teofil Frâncu, autorul monografiei despre românii din Munții Apuseni, eruditul etnograf consemnează: „în

Tot femeile sunt cele care merg în cimitire și curăță mormintele

Munții Apuseni [...] este datina ca bătrânii sau frunțașii satului să se adune în Duminica Tomei, după prânz, la casa curatorului primar (epitrop) și să hotărască dacă joile între Paști trebuie ținute. De aici pleacă apoi toți către preotul local spre a-i aduce la cunoștință hotărârea luată, rugându-l să-și dea și sântia sa părerea, pentru sau contra. Hotărârea luată se aplică apoi cu cea mai mare sinceritate și severitate“.

În tradiția populară românească joia îmbracă chipul unei femei sfinte și „binefăcătoare, trăind prin câmpii și pustietăți, care îi ajută pe călătorii aflați în necaz. Ea „s-a

asfințit prin faptele ei bune“, locuiește într-o chilie, „într-o formă călugărească“, are puteri miraculoase și autoritate asupra gospodăriilor, vitelor, bolilor. Este soră cu sfintele Miercuri și Vineri (I. Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarul lui B.P. Hasdeu*, 1970). Asemenea reprezen-

tare, de origine relativ târzie, poate fi justificată printr-o extindere a imaginii femeilor sfinte, a căror viață exemplară le era cunoscută oamenilor în urma citirii Proloagelor, Hagiografiilor și al căror chip era reprezentat în icoane. Presupunem că un rol deosebit în acest proces de identificare a zilelor „sfinte“ cu personalități feminine l-a

avut autoritatea cuvioasei Parasccheva, „Sfânta Vineri“, căreia i s-au alăturat celelalte zile sfinte: Duminica, Miercurea, Joia. Sfintele Miercuri, Joi sau Duminică nu au nici un fel de reprezentare în pictura religioasă.

Legat direct de valențele acestea speciale ale zilei de joi este un motiv propriu eposului eroic și baladei, în care acțiunile eroilor sunt plasate într-un timp ritual, care are conotații negative, impropriei unui început de drum. Decele mai multe ori textele acestor epice funcționează și în contextele ritualurilor funerare. Astfel, cunoscutul erou care luptă cu balaurul, Iovan Tor-

govan, pleacă într-o necugată expediție (în care îl caută pe acest *genius loci* pentru a-l ucide) „*Joi de dimineață./ Pe rouă, pe ceață./ Cu roua-n picioare./ Cu ceața-n spinare*“. Intervenția sa va aduce mari prejudicii comunităților sătești locale, atacate de musca columbacă, otrăvitoare, izvorâtă din capul tăiat al șarpelui uriaș.

Eroine ale unei alte balade tradiționale, *trei surori plecate să culeagă flori* pentru a-și împleti cununi cu care să se împodobească în cinstea unei apropiate sărbători; pornesc la drum într-o aceeași dimineață nepotrivită de *joi*. Cea mai mică dintre ele rățăcește în tărâmul nemîșcării și al morții. Situațiile acestea exemplare ne amintesc de recomandările din normativele tradiționale, care cer oamenilor să respecte cele nouă *joi* și să nu întreprindă nici o acțiune care ar putea dovedi lipsă de respect pentru autoritatea și sfințenia lor.

În folclorul românesc s-a păstrat, până nu demult, amintirea unui personaj legendar direct legat de autoritatea și funcțiile zilei de *joi*, care poartă numele de *Joimărița* sau *Joimărică*. Fie că are un aspect fioros (namilă, babă urâtă, cu dinții mari și țura „cât o groapă“, îmbrăcată în negru) sau este considerată o sfință „trimisă de Dum-

nezeu“, ea vine „ca o roată“, fără să poată fi văzută, în Postul Paștelui, la „Miezul Păsării“, dar mai ales de *Joimari* pentru a controla fetele și femeile dacă au tors cânepa sau (mai recent) lâna. Cele care nu și-au îndeplinit datoria sunt aspru pedepsite fizic – li se ard sau li se zdobesc degetele, le sunt aprinși

atunci. Înnoirea aceasta nu era o simplă cochetărie sau mândrie socială, ci un act ritual obligatoriu, care se înscria în șirul altora, similare, de purificare, îmbogățire și înnoire spirituală.

În sistemul simbolic și alegoric tradițional, atât grăul, cât și cânepa prelucrate de om au funcții expiatorii. Pe de o

parte, *Joimărița* urmărea conștiinciozitatea cu care femeile își îndeplineau rolurile, cu funcții și conotații rituale, ce le reveneau cu prilejul desfășurării sărbătorilor pascale. Pe de altă parte, suptaveghea felul în care intrau ele și, implicit, familiile lor, în

De Paști copiii se îmbracă festiv, cu hăinuțe noi

călții pe cap – sau li se distrug uneltele, le sunt puse pe foc furca și fusele, sunt încurcați călții care au rămas netorși. Personajul acesta aspru și de temut a fost încadrat de folcloriști în categoria reprezentărilor demonice.

I mai atentă analiză a contextului ritual în care acționează această reprezentare feminină ne determină să-i regândim statutul. Conform obligațiilor ce le revin, în sistem tradițional, femeile și tinerele fete trebuia să încheie lucrul până în *Joia Mare*. Fiecare membru al familiei urma să îmbrace o cămașă nouă, croită din pânza pe care ele se presupunea că au țesut-o până

timpul sărbătorii al cărei prag era chiar *Joia Mare*.

Ziua aceea de *joi* – care am văzut că este direct implicată în celebrarea pascală – trebuia respectată fără greșală. Nici o altă activitate, în afara celor consacrate, nu se cădea să tulbure integrarea omului în marea sărbătoare a mântuirii. La respectarea recomandărilor și interdicțiilor acestora veghea *Joimărița*. De aceea am încadra-o printre spiritele protectoare, acelea care îi împiedică pe oameni să cadă pradă propriilor slăbiciuni și, prin aceasta, să se îndepărteze de sacru și să piardă legătura cu transcendentul. *Joimărița* nu este un personaj diabolic, ci unul dintre veghetori. ■

A fost odată ca niciodată

Am văzut împreună (Magazin istoric, nr. 12/2007) că, pentru bogăția preparatelor tradiționale făcute din carnea porcului tăiat de Ajun, pentru gustul neegalat al cârnii și cârnaților afumați, rumeniți în untură, pentru toba și lebărbusul preparate din măruntaiele porcului, dar și pentru jumările rumenite care se topeșc în gură imaginarul colectiv vorbește despre Crăciunul sătului...

De această dată încercăm să descoperim de ce, referindu-se la Paște, lumea satului vorbea de Paștele fudului...

Paștele coincide cu renașterea simbolică a naturii, a timpului, cu primenirea, înnoirea acestora.

Ca și natura, și oamenii se înnoiau în aceste zile și se fuduleau cu haine și încălțări noi. În nopțile lungi de iarnă femeile țeseau straie pentru toți ai casei, iar în duminica Paștelui, dimineață, mergeau cu toții la biserică, „înnoiți”.

Fetele îmbrăcau haine noi și-i așteptau pe feciori cu „udatul” (stroplit cu parfum, pentru purificare, sănătate etc.).

Și unii și alții se găteau cu straie noi pentru a ieși la hora satului unde jucau cu aleasa inimii, se învăteau în scrânciob.

PAȘTELE FUDULUL

Dr. GEORGETA ROȘU

Cu Paștele încep sărbătorile cu dată mobilă pentru că Paștele nu se sărbătorește la o dată fixă. El „se socotește” (*Magazin istoric*, nr. 4/2007) și „cade” – întotdeauna în prima zi de duminică în care este lună plină (după echinocliul de primăvară). În funcție de data la care se sărbătorește Paștele, se stabilesc multe alte sărbători.

Duminica Paștelui are înaintea șase duminici ale Postului Mare și alte patru, care delimitează perioada dinaintea începerii postului. Urmează alte șapte duminici (cincizecimea), ultima fiind și prima zi de Rusalii.

Sărbătoarea pascală este o sărbătoare a familiei, a bucuriei regăsirii, a smereniei, prin postul lung de șase săptă-

mâni. Casa și curtea se curăță cu mare grijă și se ard gunoaiele. Se văruiește fiecare încăpere, se spală și se primenesc așternuturile. Membrii familiei îmbracă și ei haine noi, la care femeile au țesut și cusut toată iarna. Dar, mai presus de toate, țin cu sfințenie cele șase săptămâni de post pentru a se purifica și spiritual, încercând astfel, într-un fel personal, să-l cinstească pe Mântuitor de-a lungul celor șase săptămâni de patimi.

Totul culminează cu noaptea de sămbătă spre duminică, în zori, când toți credincioșii retrăiesc momentul în care Fecioara Maria și Maria-Magdalena s-au dus la mormântul lui Iisus și au găsit lespedea de piatră dată într-o parte și mormântul gol. Atunci, un în-

ger le-a întâmpinat și le-a spus să nu se teamă pentru că Iisus cel răstignit s-a sculat din morți și s-a dus spre Galileea.

Acest moment este esența credinței noastre ortodoxe: Iisus s-a născut și s-a jertfit pentru mântuirea noastră. Învieria lui ne dă și nouă speranța într-o înviere spirituală în lumea de dincolo. Tocmai pentru a sublinia importanța și solemnitatea Învierii, noi, credincioșii, purtăm fiecare în mână o lumânare aprinsă, a cărei lumină o luăm la miezul nopții din lumânările preoților. Această „lumină din lumină” trebuie să o ducem acasă și să o trecem prin toate încăperile, după care să o stingem la tocul ușii, făcând semnul crucii. Ea ne va

proteja în momentele de cumpănă.

Pentru a cinsti sărbătoarea Paștelui femeile coc pască, din grâul cel mai bun. Coc cozonaci și pregătesc mielul fript (mielul semnificându-l pe Domnul Nostru IC-HC). Din măruntaiele mielului pascal fac borș, cu mult leustean verde, și drob, cu multă verdeață, ceapă și usturoi verde. Alte femei pregătesc coșuri cu miel fript, ouă roșii, slănină, brânză, cârnați, pește, usturoi, făină, busuioc și tămâie și le duc la biserică, pentru a fi sfințite și mâncate la masa de Paște.

In unele sate din Bucovina și Transilvania se coace un miel din aluat, într-un vas în formă de miel. Acest miel din aluat împreună cu pasca și ouăle roșii reprezintă în imaginarul colectiv pe „Domnul Nostru Iisus Hristos”. (În Europa este încă vie această tradiție a mielului pascal din cocă – în Franța, Germania, Olanda, Polonia). În noaptea Învierii, în curtea bisericii se făcea un foc mare lângă care vegheau oamenii cu speranța că „cerul se deschide” și le împlinește dorințele.

Pentru această sărbătoare imaginarul colectiv a conservat

câteva ritualuri care pun în evidență încărcătura specială de sfințenie, dar care fac ca în perioada ce urma să le aducă sănătate, bucurie și prosperitate. De aceea, de Paște trebuia: să se pună brazde de pământ cu iarbă peste care să sară copiii; să se vopsească ouă roșii sau colorate –, pentru că oul se spune că-l reprezintă pe cel care a creat lumea; să pui mâna pe fier când te scoli în dimineața Paștelui pentru a fi tot anul sănătos și puternic; să treci o monedă sau un obiect din fier peste hainele noi, pentru ca omul care le poartă să fie sănătos și hainele să fie trainice; membrii familiei să ciocnească ouă roșii, pentru că astfel se puteau întâlni și ajuta atunci când unul dintre ei avea nevoie de ajutor. Întâi mănâncă pască apoi mâncărurile pregătite și apoi ciocnesc ouă cu credința că se vor întâlni și în lumea de dincolo; toți din casă să se spele pe față cu apă dintr-o cană, în care se pune un ou

roșu și unul alb, să aibă fața albă și obrații roșii de sănătate.

Aromanii pregătesc „pâinea Paștelui” din aluat, cu un ou roșu în mijloc, care se cocea în același timp cu aluatul.

În Suceava, femeile pun într-un coș păscuțe, sare, ouă roșii, o bucată de slănină, cârnați și o lumânare, aco-perite cu un ștergar.

După Înviere urmează ciocnitul. Se binecuvântează pasca și se aduce acasă. Dimineața, după ce s-au spălat pe față toți din casă cu apa în care s-a pus un ou roșu, își fac cruce, se spală și iau anafură. Se spune că Maica Domnului, după Înviere, a fost prima care a dat ou roșu și o păscuță, zicând: „Hristos a înviat”.

Și dacă ouăle roșii (sau încondeiate) binecuvântate în lunga veghe a Învierii sunt o tradiție, fie ca Învierea Domnului să devină pentru noi toți o prezență trăită în fiecare zi pentru a putea rosti acum și pururea „Hristos a înviat”. ■

Pentru a cinsti sărbătoarea Paștelui femeile coc pască, din grâul cel mai bun

Artilerie rusă traversând un râu, în timpul Primului Război Mondial

Exclusivitate

Așa cum cititorii noștri știu deja, revista Magazin istoric se străduiește, de mai mulți ani, să-i informeze cu cele mai noi puncte de vedere ale istoriografiei ruse. Nu este un proces foarte ușor, pentru că, din păcate, comunicarea dintre cele două țări este obturată de mulți factori, inclusiv de ordin subiectiv. Intrarea României în NATO și în Uniunea Europeană nu a adus și o necesară dezîncrâncenare față de fostul vecin de la Răsărit. Poate că și rănilile sunt prea multe și prea dureroase încă.

Credincioși formulei Historia magistra vitae, ne străduim să ne îndeplinim rostul. Am stabilit bune relații de colaborare cu o serie de istorici din Rusia și am publicat, de multe ori în premieră, documente importante pentru înțelegerea mai completă a unor momente din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat comun. Facem acest lucru pentru că înțelegem foarte bine diferența dintre monolog și dialog. Pentru a stabili un dialog, trebuie să cunoști, să ascuți și opinia partenerului. Mai facem acest lucru și pentru că am fost stimulați de reacțiile (uneori mai pasionale, alteori echilibrat-analitice) cititorilor noștri (vezi cazul Markov, Magazin istoric, nr. 6/2005).

Începem în acest număr să publicăm un articol în două părți, pe care l-am solicitat doamnei Elena Spartakovna Seniavskaia, cercetător principal la Institutul de Istorie a Rusiei la Academia de Științe a Federației Ruse, laureată a Premiului de Stat, membră corespondentă a Academiei de Științe Militare.

Evident, posesorul colecției Magazin istoric va putea, relativ ușor (am adăugat în acest sens o casetă), sesiza punctele de diferență ale revistei noastre față de opinia doamnei E.S. Seniavskaia. Dar este foarte important să realizăm cum suntem noi priviți din Rusia, indiferent dacă ne place sau nu imaginea. Așteptăm cu încredere părerile cititorilor și, ca de obicei, le vom publica pe cele interesante, scrise pe un ton decent.

Un autocamion transportă soldați dezerteri; prăbușirea frontului rusesc a provocat degringoladă pe frontul românesc

ROMÂNIA ÎN CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE. CUM O VĂD RUȘII

Dr. E.S. SENIAVSKAIA (Moscova)

In cele două războaie mondiale cel mai important și periculos inamic al Rusiei și al U.R.S.S. a fost Germania. Nu întâmplător despre ea s-a format, în conștiința rușilor, cea mai clar conturată emoțional „imagine a adversarului”. Dar în ambele războaie Germania a avut o serie de aliați, dintre care unii au participat direct la operații militare contra Rusiei. Opinia publică rusească a păstrat în amintirea ei și pe acești dușmani secundari, „de calitate a doua”. Fiecare cu specificul lui, datorat mai multor factori: preistoria relațiilor între statele și națiunile respective, gradul și caracterul participării fiecărei țări la războaiele împotriva Rusiei și comportarea armatei respectivei țări în teritoriul ocupat și în diferite situații de luptă. Există împrejurări în care se ia în calcul nu numai politica guvernelor, ci și trăsăturile socio-culturale și de alt ordin ale acelei națiuni.

România a avut și ea o astfel de imagine. În Primul Război Mondial a fost aliata Rusiei, dar în această calitate i-a pricinuit mai multe neplăceri decât servicii. Nu întâmplător în cercurile militare rusești mulți au fost împotriva intrării

ei în tabăra țărilor care luptau cu Germania. „Analizând toate consecințele intrării României în război de partea Antantei, M.A.E. rus și Statul Major General au ajuns la concluzia că este mai bine să aibă România neutră decât aliată – țara avea o graniță lungă și greu de apărat...”, scrie istoricul V.K. Șațilo.

Rămânând neutră, România ar fi creat o zonă tampon între sudul Rusiei și armatele

Puterilor Centrale, dar intrând în război se impuneau eforturi imense din partea Rusiei pentru apărarea unui aliat vădit slab. Generalul A.A. Brusilov declara încă din 1915 că intrarea României în război va costa Rusia același număr de divizii, indiferent de partea cui se va afla ea. Dacă va fi de partea inamicului vor fi necesare pentru a-i înfrânge armata; dacă va fi aliată – pentru „a menține” sectorul românesc al frontului. Și nu s-a înșelat în prognozele sale.

Alegând multă vreme de partea cui să treacă, negociind când cu Germania, când cu Antanta, în speranța că va primi pentru „ajutorul” oferit Transilvania și Bucovina, care intrau în componența Austro-Ungariei, având pretenții și la Basarabia, care aparținea Rusiei, comparând propunerile și ofertele venite din fiecare tabără și temându-se îngrozitor să nu se devalorizeze, urmărind totodată desfășurarea acțiunilor militare și așteptând momentul favorabil

Primul ministru Ion Brătianu și Regina Maria

pentru a se afla cu garanții de partea învingătorilor, România, ridicând sub arme o armată impresionantă, de 23 de divizii, cu un efectiv total de 600.000 de oameni, a intrat până la urmă în război la 27 august 1916. Din păcate, tocmai atunci când „ofensiva lui Brusilov se sufoca, iar circumstanțele favorabile trecuseră” (V.N. Vinogradov). Această întârziere fusese determinată de timpul necesar pentru a finaliza operația comercială „de valorificare a recoltei anului 1916”: „înainte de a declara război, guvernul de la București a vândut Puterilor Centrale toate rezervele de cereale și petrol ale țării, la un preț foarte mare, estimând că ulterior va primi totul degeaba din partea Rusiei” (A.A. Kersnovski).

„Generalii ruși priveau cu scepticism capacitățile militare ale unei armate române prost înzestrată, pregătirea corpului ofițerilor nerezistând, în general, niciunei critici...” (V.K. Șațilo). Astfel, generalul A.A. Samoilov, aflat la începutul anului 1916 la București, într-o misiune diplomatică, și observând generalii români dedicați unor plăceri deșarte, „considerându-le un lucru șic pentru vremuri de război”, a tras concluzia că „nu te poți aștepta la nici un folos din partea unei armate comandate de asemenea conducători”. Și lucrul s-a adevărat. Alăturându-se trupelor frontului rusesc „în acel moment și în acel loc unde inamicul nu avea nimic la graniță, cu excepția grăni-

Infanteriști români

cerilor”, armata română a trecut frontierele Ungariei și Bulgariei în sunete de marșuri triumfale. Dar, atacate prin surprindere de rezervele aduse de bulgari, două divizii românești au fugit rapid din Bulgaria înapoi, în interiorul României.” (A.I. Verhovski.).

Evoluția acțiunilor militare desfășurate de armata română „a depășit cele mai negre așteptări ale pesimiștilor... Inamicul a năvălit în teritoriul românesc” (V.N. Vinogradov). La sfârșitul lunii decembrie 1916, germanii, hotărând să ofere românilor o lecție, au ocupat cea mai mare parte a teritoriului românesc, inclusiv București.

Generalul A.A. Brusilov își amintea mai târziu: „... La puțin timp după începerea acțiunilor militare de către armata română s-a dovedit în mod clar: conducerea militară superioară română nu are nicio reprezentare despre dirijarea trupelor în vremuri de război; trupele sunt prost instruite, cunosc doar aspectele de paradă ale problemelor militare, nu au habar despre tranșee, de o impor-

tanță capitală într-un război pozițional, artileria nu știe să tragă, artilerie grea aproape că nu există, iar muniția pentru ea este foarte puțină. În asemenea condiții, nu este de mirare că au fost rapid înfrânți...”

Dar și atitudinea românilor în ajunul înfrângerii era arogantă și provocatoare: ei nu doreau să-și coordoneze

acțiunile cu rușii, ascunzându-le acestora dispozițiunile și planurile propriului Stat Major General, într-un moment când – după mărturiile generalului A.M. Zaioncikovski, comandant de divizie și corp de armată, deopotrivă istoric militar, profesor la Academia Militară Frunze, cu lucrări pe istoria Războiului Crimei și Primului Război Mondial – „poziția avantajoasă, de flanc, a României ne determina să estimăm că germanii se vor năpusti cu toată puterea pumnului lor asupra acestui mic stat, pentru a le interzice rușilor orice posibilitate de a influența politic Balcanii și pentru a-și deschide ieșirea în flancul liniei de apărare a rușilor. Mă îndoiesc că armata română, lipsită de experiența luptelor, ar rezista presiunii germanilor și, în aceste condiții, alianța cu România ar fi avut numai un caracter negativ pentru Rusia, cum s-a și întâmplat în realitate”.

Se punea de la sine întrebarea: „de ce trebuia atrasă România în război, când se știa că armata română nu coresponddea nici celor mai modestes exigențe pretinse armatelor

moderne?" (A.I. Verhovski). Motivul era evident: Franța, cu o energie deosebită, a condamnat-o să intre, urmărind să dizloce cât mai multe forțe de pe teatrul de vest al acțiunilor militare. Aliații occidentali au avut și cel mai mare avantaj: „de pe umerii francezi pe cei rusești a fost mutată povara a nouă divizii germane bine pregătite” (A.A. Kersnovski). Iar Rusia, pentru a salva proaspeții aliați, a fost nevoită să trimită 36 de divizii de infanterie și 13 de cavalerie, împotriva cărora acționau 30 de divizii de infanterie și 7 de cavalerie din patru state inamice (*idem*).

În acest fel, „victoria diplomatică a Antantei, legată de intrarea României în război, s-a dovedit a fi o victorie a la *Pyrhus*, așa cum prognozaau strategii militari ruși. România nu a putut opune nimic inamicilor săi, părăsind rușinos câmpul de luptă. Ca urmare, pentru a salva țara de la înfrângerea iminentă, în România au fost aduse trupe ruse, după care frontul oriental s-a lungit cu peste 1.000 km. Forțele armatei ruse, care și așa suferau de insuficiența armamentului, au devenit din acel moment tot mai diluate” (V.K. Șașillo).

Amintiri interesante despre modul în care a fost primită știrea despre intrarea românilor în război de către corpul expediționar al armatei ruse în Franța a lăsat, în romanul său autobiografic *Soldații Rusiei*, R.I. Malinovski [comandant al unor armate

din cadrul fronturilor de Sud, de Sud-Vest, 3 și 2 Ucrainean, Baikal, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial – *n.red.*]: „Între timp sosise vestea că România a declarat război Austro-Ungariei și Germaniei. Soldații nu înțelegeau sensul acestui eveniment, care consta în faptul că România hotărâse să se aleagă cu cea, profitând de succesul ofensivei trupelor ruse pe frontul de Sud-Vest din vara anului 1916. Astfel că succesul generalului Brusilov a oferit Rusiei un nou aliat. S-a ordonat să se strige de trei ori «ura» în toate tranșeele și să se afișeze placarde pe care scria: «Nemților, România v-a declarat război, acum vă va veni repede sfârșitul.» Nemții s-au mâniat și au declanșat un puternic foc de artilerie asupra placardelor. A trebuit să le strângem rapid. Focul a încetat... După ceva timp... cerceșii au adus doi nemți beți. Se pare că nemții nu se îmbătașă degeaba, îi zdrobiseră pe toți românii și, la rândul lor, ridicaseră deasupra tranșeelelor placarde cu o inscripție lăconică în limba rusă: «Kaput românilor voștri.» Acum venise rândul artileriei franceze să deschidă «tir de barage» și

să-i oblige pe nemți să-și strângă enervantele placarde.”

Deși s-a dovedit un atât de incapabil aliat al Rusiei împotriva Germaniei, Austro-Ungariei și chiar a Bulgariei, în anul 1918 România a profitat cu entuziasm de slăbiciunea aliatului și protectorului său de deunăzi, pentru a realiza pe seama lui „România Mare”. În perioada războiului civil ea a participat la intervenția împotriva Rusiei Sovietice, ocupând în ianuarie 1918 Basarabia și interpretând comedia despre așa-numita uniune „liber consimțită” cu România. Dar apetitul declanșat prin surprindere nu era încă satisfăcut și trupele române au continuat să se deplaseze către Nistru, începând ofensiva asupra Odesei.

În ciocnirile care au urmat cu soldații roșii au întâmpinat o rezistență serioasă, după care au inițiat negocieri, iar la 8 martie 1918, au semnat „protocolul cu privire la lichidarea conflictului ruso-român”, prin care acceptau retragerea trupelor lor din Basarabia și renunțarea guvernului român la orice amestec în viața internă și politică a acesteia. „România a căpătat însă o amânare de la istorie în îndeplinirea acestor condiții, deoarece noul val de evenimente (sub forma ocupației austro-germane și a amplului Război civil) a separat pentru multă vreme ambele părți” (N. Kakurin, *Schiță strategică a Războiului civil*). Moscova, care niciodată nu a

„...artileria nu știe să tragă, artileria grea aproape că nu există, iar muniția pentru ea este foarte puțină”

acceptat anexarea Basarabiei de către București, a reușit să și-o readucă abia după două decenii.

Între timp, în interiorul Rusiei s-a declanșat Războiul civil, trupele române au ocupat Bucovina de Nord în noiembrie 1918, iar de la Austro-Ungaria, aflată în dezagregare, au cucerit Transilvania.

In întreaga perioadă interbelică relațiile dintre Rusia sovietică și România au fost destul de tensionate, în-deosebi din cauza regimului represiv dur instaurat de aceasta în teritoriul ocupat, unde a înăbușit numeroase manifestări populare, iar de la mijlocul anilor 1930, din cauza apropierii treptate de Germania fascistă. Totuși, principalul „punct incandescent” rămânea „problema basarabeană”. Momentul pentru rezolvarea ei a apărut abia în condițiile de după declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial. (Se consideră că guvernului sovietic „i s-au dezlegat mâinile” prin tratatul de neagresiune de la 23 august 1939 [așa-numitul pact Molotov-Ribbentrop – *n.red.*]; punctul trei al protocolului secret sublinia interesul părții sovietice pentru Ba-

sarabia, iar partea germană își declara dezinteresul politic total față de aceste regiuni).

Succesele militare ale Germaniei hitleriste au alimentat și ambițiile teritoriale ale alia-

Cititorul se poate informa despre punctele de vedere ale istoriografiei române privind temele abordate în articolul doamnei Seniavskaia revăzând mai ales numerele: 12/1989, 3/1991, 6/1991, 5/1992, 9/1994, 5-9/1995, 8/1997, 6, 7/1999, 3, 5-7/2005, 8/2007.

tilor ei. La sfârșitul anului 1939-începutul anului 1940, aceeași Românie a concentrat pe linia de demarcație sovieto-română forțe importante, însoțindu-și acțiunile de diferite provocări; iar ca răspuns la avertismentele guvernului sovietic, ea a declanșat un val de teroare împotriva populației din teritoriul Basarabiei ocupate. În această situație, la 26 iunie 1940, guvernul U.R.S.S. a transmis României o notă în care, printre altele, se spunea: „Uniunea Sovietică socotește necesar și oportun, în interesul restabilirii justiției, să treacă împreună cu România la rezolvarea imediată a problemei revenirii Basarabiei la Uniunea Sovietică, precum și la transmiterea către aceasta a părții de nord a Bucovinei, a cărei populație a dorit să se reunească cu Ucraina Sovietică” (<http://comunism.pcrn.md/2003archives>).

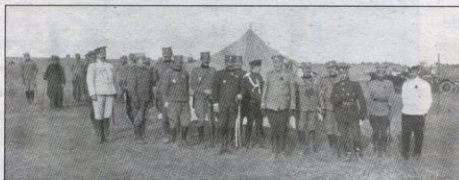
Guvernul român a încercat să se schizeze de la un răspuns concret, dar o nouă notă diplomatică a U.R.S.S., prin care se cerea României ca, până la 28

iunie, orele 14.00, să elibereze de contingentele militare teritoriile indicate, a forțat-o la sugestia Italiei și Germaniei să accepte propunerea

sovietică. La 28 iunie, orele 14.00 fix, unități ale Armatei Roșii au intrat în Basarabia și Bucovina de Nord; în ziua următoare au atins râul Prut, iar către sfârșitul zilei de 30 iunie întreaga Basarabie a fost eliberată de ocupanții români. (A.V. Șubin, *Lumea la marginea prăpastiei, anii 1929-1941*) A fost restabilită frontiera de stat a U.R.S.S. pe Prut și Dunăre. Populația ținutului a întâmpinat cu entuziasm vestea rezolvării pașnice a conflictului sovieto-român.

În septembrie 1940, în România a venit la putere guvernul militar-fascist al lui Ion Antonescu. El a considerat aceste evenimente drept „agresiune sovietică neprovocată de ceva anume împotriva unei victime slabe – România Mare”. Dar pierderile ei teritoriale din 1940 nu s-au limitat la Basarabia și Bucovina de Nord: la sfârșitul lunii august Germania a impus României „al doilea arbitraj de la Viena”, conform căruia acesteia i-a fost luată Transilvania de Nord și transmisă Ungariei hor-

thyiste, iar altui aliat al nemților, Bulgaria, i s-a redat sudul Dobrogei, conform tratatului româno-bulgar din 7 septembrie 1940. ■

Generalul A.M Zaioncikovski, împreună cu ofițeri ruși și sârbi

(Va urma)

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Câteva scrisori din arhiva colonelului C. Tănăsescu dezvăluie puțin din universul unui ofițer român la cumpăna secolelor XIX-XX. Fost elev al unei școli militare franceze, el reia corespondența cu un fost camarad, ca să-și procure literatură de specialitate.

Proaspăt căsătorit, colonelul trimite lungi scrisori „împărătesci“, „păpușichii“ puțin sensibilă, cum constată, amărât, la farmecele lui. Valorificarea recoltei de pe moșie e subiectul de căpătâi. Discută până la saț despre vinderea grâului și a fânului. Paragraful privitor la acesta din urmă din cauza spațiului limitat l-am și omis, de altfel. În schimb, rămâne un naiv, lesne dus de nas de englezul Horace Sanders, când e vorba de puturile petrolifere pe care le deține la Tg. Ocna. După 13 ani, în timpul războaielor balcanice, nevasta pare să fi revenit la sentimente mai bune. Îi trimite picături Davila, să se apere de holeră, și îi înșiră, mai confuz însă și indiferentă la semnele de punctuație, veșnicele necazuri privind exploatarea moșiei.

Scrisorile se păstrează în Fondul St. Georges de la Biblioteca Națională. Prima piesă am tradus-o din limba franceză.

În gara Siliștea, în 1913

Dragă colonelule,

Cu toate galoanele tale cele multe, văd că vrei încă să mă tutuiești, așa că îți urmez exemplul.

Îndată ce am primit plăcuta ta scrisoare, m-am interesat de problema cărților. Iată ce-i mai simplu să faci, după părerea mea:

1. *Cărți aflate în comerț.* D. Chapelot, librar militar, str. Dauphine 30, la Paris, vechi coleg, pe care l-am întrebat, îți poate trimite ramburs la București toate cărțile franțuzești pe care le dorești, scoase fie de el, fie de alții. Îți trimit acum, ca să te lămurești, niște cataloge. Alege, scrie-i lui Cha-

pelot la adresa de mai sus și ai să primești pachetul acasă fără bătaie de cap.

2. *Cursuri.* Cursurile de la Fontainebleau, de la Poduri și Șosele și de la Școala Centrală nu se află în comerț, așa că trebuie căutat altceva. Noi, ceilalți, simpli particulari, nu le putem procura, dar tu poți. E de ajuns să ceri oficial prin maiorul Gărdescu ministerele de resort, care se vor grăbi să i le trimită, probabil chiar gratis.

Ajungând la regimentul de la Versailles, am început să mă pregătesc pentru Școala de Război, unde am fost primit în 1893. Să nu-ți închipui că

am ieșit primul, nu, am fost doar al patrulea și chiar și locul acesta a fost mai bun decât meritam. Din 1899 sunt, după cum ai văzut din c.p., la Statul Major al Armatei. Cât despre al patrulea grad, mai am de așteptat cel puțin zece ani, pentru că nu sunt căpitan decât din 1894. Încolo, răbdarea nu-mi lipsește.

La Școala de Război am învățat rusește, ceea ce mi-a adus o misiune în Rusia, în 1895-1896. Mi-a venit pofta cu acest prim succes, așa că am învățat italienește. Acum studiez româna și bulgara. La română mă pricep destul de bine ca să citesc ziarele, dar

sunt departe de a scrie și a o vorbi. Cred că n-o să ajung niciodată să pronunț corect pământ [în original, în text], dar asta nu face nimic. Sunt răsplătit de strădania mea căci acum două luni, frunzărind *Românul*, am dat de urma ta, a lui Vălleanu și a lui Negreanu.

Chotin e acum căpitan la Belfort. E la fel de musculos. Rat e căpitan la Toulon; Bézard, care a terminat acum un an Școala de Război, e stagiar la Statul Major al Corpului XX de la Nancy. La fel de petrecăreț cum îl știi.

La revedere, colonelule, dacă reușesc să mă fac trimis la București, am să te caut ca să mă pilotezi. Dar poate că ai să vii tu aici, poate pentru expoziția din 1900. În cazul ăsta te rog să-ți amintești că locuiesc la nr. 16 bis pe Avenue de la Motte Picquet și că vei fi binevenit acolo.

Cu sentimente de respectuos devotament și cea mai bună strângere de mână,

Douchy

23 septembrie 1900
București, 6 Brezoianu

Dragă Didino, așa de multe am de spus, încât nici nu mă pot hotărî pe unde să o pornesc. Să o luăm cu ziua de astăzi 23 septembrie, adică aniversarea a 2 luni de când suntem căsătoriți, ne doresc încă atâția ani câte zile sunt în amândouă lunile. Nu am putut veni; acum însă mi s-a făgăduit 8 zile de permisie îndată ce ar pleca generalul la examenul de maior în Corpul I Armată și la cumpărarea de cai în Ungaria. După ce voi sta 8 zile cu tine, am să te iau

pentru 2 zile cu mine la București, ca să alegem o casă și să hotărâm unde ne mutăm, pe urmă te duc tot eu înapoi la Deagu și te las să stai cât vei voi tu, până voi aranja cu mobila în camere. Pe urmă, frumoasa mea împărăteasă, vei veni ca o suverană să intri în imperiul tău și să ieși în mână soarta vieții, onoarei și gloriei mele.

Să trecem acum la partea comercială; după cum ți-am scris, *la început* [în limba franceză în text] mi-a părut greu să mă ocup de vinderea grâului nostru, dar mai pe urmă aducându-mi aminte că în capul Intendenței și administrației armatei se află generalul Oprescu, camaradul regretatului meu părinte și care mă cunoaște de când sunt pe lume, mi-am îndreptat spre dânsul și mi-a spus următoarele: „*Dragul meu Costică, îți făgăduiesc că 500 kile grâu ți le cumpăr chiar dacă ar trebui să refuz alte oferte tot așa sau mai avantajoase. Grăbește-te însă cu facerea ofertei și depunerea probei.*” Oferta o voi face pe lucru cunoscut. Adică voi cântări, voi măsura și voi aprecia chiar la Manutanța armatei calitatea grâului și pe rezultatul obținut va trebui să fac oferta. Adică, dacă grâul meu cântărește 82 kg hectolitru mi se va plăti (și dacă este curat ca a lui Radu Mihai) 15 lei 50 bani pe 100 kg, adică 11 lei 75 bani pe hectolitru sau 74 lei 75 pe o kilă. Acesta este prețul maxim ce s-a plătit până acum pentru cea mai bună calitate de grâu. Dacă grâul nu are calitatea aceasta, adică este mai puțin greu și mai puțin curat, mi se va plăti după prețurile amin-

tite în *Monitorul Oficial*, prețuri ce eu am să-ți trimit mâine, numai de curiozitate. Predarea se face în curtea manutanței București. Dacă luni sau marți mi se aprobă oferta și proba ce ți-am telegrafiat de ieri să-mi trimiți cu Mitică, atunci am să-ți scriu și costul transportului până la București, gara Manutanței militare. Am scris să-mi trimiți 6 kg de probă pentru ca: 2 kg să se facă încercarea la Manutanță; 2 kg să ofer Ministerului de Război și 2 kg să le dau rezervă pentru orice împrejurare. Acuma ar trebui să mă laud, dar tot nu prea am curajul, căci tot în această privință ducându-mă la Ministerul de Război, mi s-a spus că sunt foarte multe oferte, chiar mai multe decât trebuie, chiar generalul Arion a oferit 500 kile, cu toate acestea, un amic al meu, maiorul Zaharia, mi-a făgăduit sprijinul său, dacă pot depune până luni dimineață oferta și proba. Astfel fiind, după ce am făcut tot ce se poate face, l-am rugat și pe Dumnezeu să mă ajute: Măine dimineață, duminică, am să trimit toți soldații mei la biserică și am să mă duc și eu, să rugăm pe Dumnezeu pentru mulțumirea recoltei mele pe care o ador [...]

Mult mai am de scris! Acum trei zile am primit vizita englezului de la Londra, căruia îi am scris de la Paris și unde eram să mergem noi. Englezul se numește Mr. Horace Sanders, care mi-a oferit din partea sa și a Mr. Crawley un vas de argint *cerclé* de toată frumusețea, cu cărțile lor de vizită pe care ți le trimit, iar eu când vin am să aduc chiar vasul să îl vezi. Cupa se numește în englezește *Loving Cup*, adică pe

românește *Cupa Amurului*, cu care beau englezii vin la masă în ziua nunții, mergând cupa din mână în mână și din gură în gură. Am fost invitat și la masă de englezul meu. Mi-a oferit la hotel Continental un *dineu ales* [în limba franceză]: șampanie, vin de Spania, icre moi negre etc. În schimb însă, eu nu am putut să-i ofer nimic. Am rugat însă pe d. H. Sanders ca să accepte să vină cu mine la Deagu în cea din urmă zi a șederii sale în țară. Adică, plecăm dimineața cu trenul de 7 din București, ajungem la 11 la Costești, cu trăsura, venim la Deagu unde prânzim la ora 14.30. Seara ne întoarcem la Costești ca să plece la Viena cu trenul de 9 ore din gară. Rămâne bine stabilit că am să-ți scriu sau să-ți depeșez la vreme.

În timpul cât am mâncat cu englezul am vorbit și de puțurile mele de petrol. Imaginează-ți, draga mea, că persoana care se ocupa de mine, din țară, tocmai pe el îl însărcinase și am descoperit că el nu prea era dispus să se imbarce în o afacere așa de mică. Când ne vom vedea îți voi spune mai amănunțit. Tot la masă mi-a promis englezul că va face tot ce-i stă în putință ca, mai târziu, să fiu eu numit de guvernul român membru în Comisiunea europeană danubiană, unde, după cum poate știi, membrii sunt numiți pe viață, au la 3-4 mii lei pe lună și alte avantaje. Așadar, răbdare, speranță și sănătate să ne dea Dumnezeu. Pentru că vorbim de englezi, să-ți spun că am primit o scrisoare de felicitare pentru mariagiul tocmai din Indiile de Vest, din țara numită Barbados, scrisoare ce a

pus o lună ca să vină, scrisă însă în englezește și pe care am să-ți-o aduc ție să o traduci. Vezi, draga mea păpușică, câtă lume mă iubește pe mine, numai tu, nevasta mea, nu poți să-mi acorzi această favoare. Sper însă că voi sfârși până a fi agreeat de tine, cu toate că nimic nu-ți place la mine. Nici ochii, nici capul, nici hainele, nici mâinile, nici cum mă tund, nici cum mă rad, nici cum stau în picioare, nici nimic. De altfel, este prea puțin timp de când mă cunoști și de aceea cred că vei fini prin a mă aprecia mai bine mai târziu. Am mai primit o scrisoare amabilă de la cpt. Douchy, Paris, scuzându-se că nu era în țară (Franța) când i-am scris eu. Am să aduc și această scrisoare. Vai de mine, multe mai am de scris și-mi este teamă că pleacă trenul și de aceea am să o mai scurtez.

Case am căutat pretutindeni, dar nu am luat nici o hotărâre până nu vei veni tu. Cred, frumoasa mea păpușică, că ai să accepti să vii cu mine

la București, cum ne-am înțeles dealminterea, să hotărâști casa ce vom locui.

Dacă m-aș lua după câte îmi trece prin minte, ar trebui să nu mai termin scrisoarea aceasta; de aceea, mai las pe mâine multe, rămânând să te rog să asiguri pe mama și pe tantele de adâncile mele sentimente de iubire și să le rogi să-ți facă o listă mare, mare de tot ce au nevoie să le aduc din București. Luni am să mă ocup de trimiterea mea cu misie și foi de drum până la Târgu Ocna, ca să reglez afacerea moștenirii rămasă de la tatăl meu și închirierea terenurilor petrolifere din împrejurimi. De la Târgu Ocna, unde voi petrece o zi, căci noaptea călătoresc, sper să vin direct la Deagu, să te văd pe tine, draguța mea coconiță.

Primește sărutări de la mine. Mama și tantele le sărut, Costică.

[1]900/IX/23 ora 10 seara

N.B. Tot aproape ce ți-am scris are un caracter exclusiv confidențial. Te rog dar să nu spui decât părțile banale și să ascunzi scrisoarea, căci poate veni iar pe neașteptate cumnatul tău.

București, 22 iulie 1913

Scumpul meu Costică,

Astăzi a venit d. Leontopol, care mi-a dat nuvele despre voi; mi-a făcut plăcere să aflu că sunteți bine căci, să spun drept, sunt foarte speriată de epidemiile ce sunt pe acolo. Vream să vă trimit doctorii și nu știam cum. Îți trimit aci în scrisoare niște rețete date de Ștefănică, să luați ca preservativ [citește preventiv] și vă

Monumentul ridicat
pentru Carol Davila în curtea
Spitalului Militar

Carol I trece în revistă trupele la intrarea în Bulgaria, 3 iulie 1913

mai trimit, afară de asta, 3 sticlute picături Davila, 3 tuburi cu pastile tot Davila, se ia între 3 sau 4 pastile pe zi, o sticlă cu apă de melisă, 2 tuburi cu pastile de mentă, 2 săpunuri, ca să vă spălați mereu pe mâini cu ele pentru dezinfectat, mai ales înainte de a mânca să faci atât tu cât și Puiu gargară cât de des cu clorat de potasiu. De ale mâncării, dragă Costică, nu vă trimit nimic decât o cutie cu ceai, ca să aveți, căci dr. a spus să nu beți decât ceai cât de des; vreo câteva lămâi, o sticlă de cognac, cu toate că Leontopol mi-a spus că aveți și cornuri câte o încăpea în cutie. Lucruri conservate sau brânză nu vă trimit, căci îmi este teamă să nu vă facă rău, nefiind destul de proaspete. Cu pacea nici eu nu știu ce s-o mai face, găsesc că li s-a dat prea mult nas bulgarilor, trebuia să le taie din ziua întâi.

Dragă Costică, acuși 5 zile ți-am trimis prin cpt. Ressel, care pleca de la Statul Major, o scrisoare în care îți scriam despre moșie și pusesem și o copie de procură. Văd că până acum nu am primit nici un

răspuns. Iată condițiile: Știi că Mitică a lăsat partea lui cu 22.000 și fonciera, arendașul voia să aibă amândouă părțile, căutând să ia în arendă o moșie mai mare, la început eu nu am vrut să o las cu prețul ăsta, însă văzând că nu s-a mai prezentat nimeni, țăranul care scrisese nu mi-a răspuns, cei care o au caută și ei s-o ia mai ieftin, cu arăturile văd că nu este rost, până nu m-o-i duce eu acolo, în sfârșit, văzând încurcăturile care sunt, am convenit cu el astfel. Să dea 22.000 fr. plus fonciera, să contribuie ca din partea mea la facerea unei magazii, care s-a angajat Mitică să o facă cu 2.000 lei, magazia să se construiască pe amândouă părțile, ca jumătate să fie la moșie, să repare grajdul nostru, să garanteze câte 10.000 lei la fiecare, lui Mitică a convenit să-i dea în bonuri, eu i-am cerut în bani, însă m-a tocat atât la cap, că am făcut prostia să convin să mi se dea o dobândă de 5 la sută, însă a rămas stabilit să aprobi tu, în cazul când nu convii, cum el nu vrea să rămâie, numai cu partea lui Mitică, să i se restituie arvuna

fără ca el să aibă altă pretenție, termenul este cam lung căci voiește 7 ani. În sfârșit, judecă și tu cum crezi și spune condițiile tale, eu aș voi în orice caz să scoatem dobânda cel puțin, la garanție și termenul cred că este cam lung, cum Dumnezeu s-a întâmplat tocmai când avem noi de arendat să se întâmple toate buclucurile, i-am pus și clauza că are de prăsit lăstaru [?] și nu o poate sub-arenda, nu știu dragul meu ce să fac, s-o dăm cu prețul ăsta sau nu? Dânsul mi-a mai propus, în ziua când a dat arvuna, să renunțăm la garanție și să ne plătească pe fiecare an 23.000, adică una mie fr., mai mult, spunând că el speculează banii ăștia. Eu cred că în cazul de voiești să-i dai, cu prețul convenit, să susții cel puțin atât, să nu convii să conteze dobânda la bani, sau în cazul că găsești mai avantajos, să renunțăm la garanție și să ne plătească 23.000 anual, judecă tu cum crezi și decide cum este mai avantajos, prețul bineînțeles după cum merge este prea ieftin.

(Continuare în p. 64)

Au apărut și la noi piste speciale pentru bicicliști. O invitație la a renunța la automobilul personal și la mijloacele de transport în comun, în favoarea bătrânei și docilei biciclete, un aliat pentru sănătatea noastră. O invitație ignorată, deocamdată, de cei mai mulți dintre concetățeni.

CELERIFER, VELOCIPED, BICICLETĂ

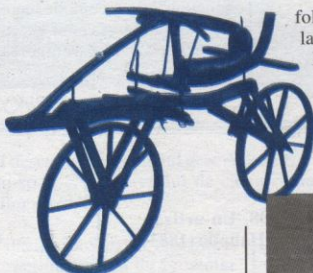
MIHAIL CEZAR SĂVULESCU

Regăsim documentar precursorii bicicletei începând cu anul 1790, când este realizat un mecanism de locomotie, compus din două roți legate printr-o grindă de lemn, numit „celerifer“. La vremea aceea se considera că era o invenție fără viitor.

O treaptă superioară este marcată de îmbunătățirea adusă în anul 1817 de baronul german Karl Friedrich von Sauerbronn, care a montat o bară de direcție pe pivot la roata din față. Acest nou mecanism, în vogă în anul 1818, era cunoscut sub denumirea de „draisienne“. Fiind propulsat prin forța picioarelor, în contact cu solul, permitea parcurgerea unei distanțe de 15 km într-o oră.

Prima mare îmbunătățire tehnică a fost adusă de lăcătușii francezi Pierre și Ernest Michaux (tată și fiu), care, în anul 1861, montează la axul roții din față pedale pe manivele, mărind totodată roata din față până la diametrul de 1,3 m, ceea ce a permis creșterea distanței parcurse la fiecare mișcare de pedală. Apariția unor materiale mai ușoare și perfecționarea tehnologiilor de îmbinare au determinat reducerea greutateii acestui mijloc de locomotie, făcându-l mai competitiv în întrecerea cu mijloacele clasice existente. Astfel s-a născut velocipedul, cu care cei doi Michaux au avut succes la Expoziția Universală de la Paris, din anul 1867.

Pe lângă avantajul sporirii distanței parcurse, velocipedul

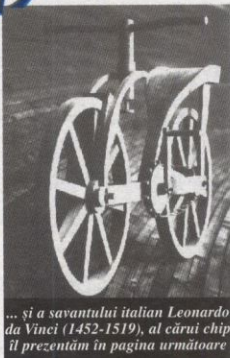

Bicicleta baronului german
Karl Friedrich von Sauerbronn...

punea însă și probleme de securitate a persoanei care îl folosea, ca urmare a centrului de greutate ridicat al tandemului om-velociped. Ceea ce determina un echilibru precar, în condițiile calităților drumurilor de la acea dată.

Marea „invenție“ de la începutul anilor 1880 a fost

folosirea lanțului metalic la transmiterea mișcării. El a permis creșterea distanțelor parcurse, cu un efort mai mic, și sporirea siguranței deplasării, coborându-se centrul de greu-

... și a savantului italian Leonardo da Vinci (1452-1519), al cărui chip îl prezentăm în pagina următoare

tate al tandemului, prin revenirea la diametrele egale ale roților. Mecanismul îmbunătățit în acest fel a devenit cunoscut sub denumirea de bicicletă.

Lupta pentru performanță a continuat. În anul 1888 veterinarul scoțian John B. Dunlop, pentru a proteja roțile de uzura rapidă, îmbunătățește invenția lui Clement Ader (care realizase un bandaj de cauciuc plin la roți) prin realizarea unui bandaj dintr-un tub scobit din cauciuc, umflat cu aer. Dădea astfel naștere viitoarelor generații de cauciucuri marca Dunlop.

Confortul biciclistului câștigă prin perfecționările înregistrate ulterior, respectiv frâna, schimbătorul de viteze, precum și invenția fraților Michelin, care în anul 1891 au introdus la roțile bicicletelor pneumaticele demontabile.

Pentru a ne face o idee despre prețul unei biciclete cu

dotările tehnice de la nivelul anului 1891, să amintim firma John P. Lovell Arms Co. din Boston, S.U.A., care oferea spre vânzare bicicleta „Lovell Diamond nr. 1” (devenită ulterior marcă de referință în domeniu), la prețul de 85 \$.

Din această succintă prezentare se constată că au fost necesari aproape 200 de ani de eforturi colective pentru a se ajunge la mecanismul funcțional de locomotie, care a permis atingerea unor viteze de deplasare și parcurgerea

unor distanțe nebănuite în primele faze ale evoluției bicicletei.

Dar cea mai stupefiantă descoperire pe care o facem, cercetând celebrele „caiete de invenții” ale pictorului, sculptorului, arhitectului și savantului italian Leonardo Da Vinci (1452-1519) este prefigurarea, în jurul anului 1500, alături de multe alte invenții mai puțin mediatizate și cu circa 300 de ani înainte de reinventarea bicicletei, a schiței unei biciclete cu roțile egale, pusă în mișcare prin intermediul unui angrenaj compus din pinioni antrenați de un lanț de transmisie și acționați prin intermediul unor pedale.

Soluția lui Leonardo Da Vinci de la 1500 este asemănătoare cu soluția găsită prin acumulări tehnice și tehnologice din anul 1891, diferența constând numai din materialele și tehnologiile de execuție posibile în cele două epoci. ■

Soluție integrată nr. 3/2008, Un artizan al Marii Uniri: Pantelimon Halippa (1883-1979)

V – S – POM – S – DIAFAN – URI – ATAS
– SNOB – ST – TAROC – E – ATU – PLAUR
– ABOLI – OSII – ARTAG – ITA – OS –
ACVILA – ACRI – RN – S – GRUI – PAINE
– ABILA – CIN – OBO – URMASA –
ILASCU – TT – ZETUI – MARO – IAR –
MATUR

Soluție joc SFETNICII MONARHULUI,
nr. 3/2008, p.73

(CA – MARI – LA – R – EGAL – A)

PE MOȘIE
(Triverb: 7, 2, 3)

N (A N) N

Gheorghe BRAȘOVEANU

CHIPUL REGEIUI DECEBAL

De la stânga la dreapta, sus: bustul lui Decebal văzut din profil și din față (Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg). Jos: bustul păstrat în Muzeul Vaticanului, capul statuei de bronz aflată la Biblioteca Națională din Paris și portretul de pe Columna lui Traian

CONSTANTIN PETOLESCU

Istoricul antic Cassius Dio îl desemna cu termenul grec de *basileus* („rege“), iar o inscripție greacă din Cyrenaica, referindu-se la capturarea lui de către romani, îi atribuia titlul de *monarchos*, întocmai ca suveranilor elenistici.

Nu se cunoaște originea (ascendența) lui Decebal. În această privință, a fost invocat vasul de la Grădiștea Muncelului, conținând în cartușe separate ștampilele DECEBALVS și PER SCORILO. Constantin Daicoviciu considera că dublul sigiliu conține, în limba dacă, o referire la părintele regelui dac: „Decebalus, fiul lui Scorilo“. Acel Scorilo ar fi fost identic cu *Corylus*, menționat de Iordanes în lista dinastaților

daci, și cu *Scorylo, dux Dacorum*, menționat de Frontinus (cu ocazia evenimentelor din anii 68/69). Alți istorici au exprimat părerea că Decebal ar fi fost nepotul fostului rege; dar această ipoteză se bazează la rândul ei pe părerea că Decebal era fiul lui Scorilo, iar acesta frate cu Douras (Diurpaneus).

O nouă lectură

Acceptate o vreme fără rezerve notabile, aceste

ipoteze au fost apoi puse la îndoială de alți istorici, care consideră că ștampilele menționate ar reprezenta o marcă de olar: „Decebalus prin Scorilo“; Decebal (identificat eventual cu regele) ar fi fost proprietarul unui atelier în care a fost confecționat vasul, iar Scorilo meșterul ceramist. Noua ipoteză a fost însă respinsă de Hadrian Daicoviciu: „Interpretarea lui «per» ca o prepoziție latinească este greu de acceptat și din pricina

lipsei unei analogii convin-gătoare, și din pricina faptului că această prepoziție cere cazul acuzativ, care nu poate lua forma *Scorilo*. Nici traducerea lui «per» prin «pentru» nu este acceptabilă din aceleași motive gramaticale.”

După părerea noastră, ștampila de la Sarmizegetusa regală este fără îndoială o inscripție latinească. Nu știm cum va fi sunat desinența numelui regelui în limba dacă, dar *Decebalus* este fără doar și poate o formă latinizată. De asemenea, argumentele de ordin gramatical invocate de H. Daicoviciu nu au în vedere numeroasele aberații ale latinei populare; spre exemplu, în textele epigrafice din provinciile dunărene ale imperiului, prepoziția *per* este deseori utilizată cu ablativul, uneori cu sensul „pentru”. Alte observații ale autorului citat rămân însă valabile: „Dacă voiau să imite obiceiul roman al identificării atelierului, ar fi fost normal ca olarii daci să imite una din formulele obișnuite romane și ștampilele ar fi sunat *Decebalis officina* (atelierul lui Decebalus) sau *Scorilo fecit* (Scorilo a făcut).” Într-adevăr, în caz că epigrafele citate ar reprezenta o marcă de olar, ar trebui ca asemenea ștampile (conținând și alte nume) să apară și pe alte recipiente ceramice. Dar ștampilarea produselor (tegule, vase etc.) în lumea romană avea scopul de a garanta calitatea mărfii, în condițiile concurenței între producători – ceea ce încă nu era cazul în Dacia.

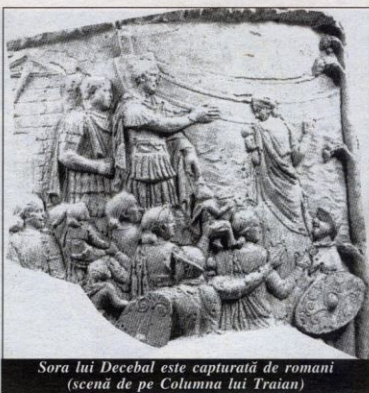
De altfel, forma vasului de la Grădiștea Muncelului arată că el nu era un obiect de uz curent, destinat comercializării. Așa cum s-a observat

încă de la descoperirea și publicarea sa, acest vas nu avea caracter utilitar, ci de cult. După părerea noastră, el servea fie la îndeplinirea unui ritual legat de cultul morților, fie mai degrabă drept capac de urnă funerară.

Oricum, ștampilele citate se referă la casa regală dacică. Dar faptul că numele DECEBALVS nu este însoțit de titlul REX ar arăta că Decebal nu era încă rege. El s-a îngrijit poate de mormântul unei rude apropiate: tată (care nu era nici el rege), frate, fiu etc., încercând să-i eternizeze memoria (după moda greco-romană) prin aplicarea stângace a celor două ștampile (ambele retrograde, una răsturnată), semnificând deci: „Decebalus a făcut pentru Scorilo.”

Despre nume și familia sa

Decebalus era, se pare, un nume destul de frecvent în onomastica geto-dacică (*Decibalus* sau chiar *Dicebalus*). Este atestat și după cucerirea romană, fiind purtat de persoane de origine comună. Apare într-o inscripție din Dacia (un *Decebalus Luci*, închinător al Nimfelor în băile de la Germisara), precum și în alte 18 inscripții externe (opt dintre acestea din Moesia Inferior). Descoperirile arheologice și epigrafice au revelat

Sora lui Decebal este capturată de romani
(scenă de pe Columna lui Traian)

prezența geto-dacilor și la sud de Dunăre, pe teritoriul celor două Moesii. Aceștia proveneau din geții transferați aici de consularul Aelius Catus, în primii ani ai secolului I, după cum ne informează geograful Strabo. Istoricul Cassius Dio îi menționează și el pe daci trăind și la sud de Dunăre, în Moesia. O mențiune aparte merită dacul *Zurazis*, fiul lui *Decebalus*, atestat într-o diplomă militară din anul 70, recent descoperită. Se dovedește astfel definitiv falsitatea ipotezei susținute de unii istorici, români sau străini (St. Sarnicki, D. Cantemir, W. Tomaszek, St. Gsell, G.G. Mateescu, N. Gostar, V. Lica), conform căreia *Decebalus* ar fi un supranume primit de regele Diurpaneus în urma victoriei împotriva lui Cornelius Fuscus în anul 86.

Cum am văzut, nu știm aproape nimic despre originea regelui Decebal. În schimb, izvoarele antice ne dau câteva informații despre unii membri ai familiei regale. Unul dintre aceștia a fost

Diegis, despre care Cassius Dio ne spune că a fost trimis de Decebal în solie la Domitianus, iar poetul Martial precizează că acesta era fratele regelui dac.

De la același Cassius Dio mai aflăm că Decebal avea și o soră, capturată de Manius Laberius Maximus, guvernatorul Moesiei Inferioare, într-o cetate cucerită (episodul a fost identificat în scena XXX de pe Columna lui Traian), ceea ce l-a determinat pe Decebal să ceară pace.

De asemenea, într-una dintre scenele finale ale Columnei se vede cum soldații romani surprind într-o pădure un grup de daci; fugarii maturi sunt uciși, dar doi băieți sunt cruțați. Erau probabil odrasle de neam regal, fii sau nepoți ai lui Decebal. Asemenea captivi regali au trăit de atunci înainte pe pământ roman, în Italia sau chiar la Roma. Urmas al unuia dintre aceștia trebuie să fi fost Regalianus,

apartinând nobilimii senatoriale romane, *dux Illyrici* pe timpul lui Gallienus, când trupele provinciale l-au proclamat împărat (pe la anul 259).

Portretul

Dintre toți regii daci, Decebal este însă singurul al cărui chip ni s-a păstrat. Cum este și firesc, atenția istoricilor s-a îndreptat în primul rând spre Columna lui Traian, oprindu-se asupra a opt scene, în care poate fi identificat cu destulă certitudine portretul regelui Decebal: scenele XXIV, LXXV, XCIII, CXXXV, CXXXIX, CXLIV, CXLV și CXLVIII (mutilată; în interiorul unui castru roman, împăratul rostește o alocuțiune, iar pe o tipisie sunt prezentate soldaților capul cu *pileus* – boneta cu moț – și mâna regelui).

După cum au subliniat diferiți autori, cele opt chipuri diferă mult între ele; de altfel, numai unele au fost tratate mai

expresiv și individual. După părerea istoricului Emil Panaitescu, Traian a fost însoțit în Dacia de o echipă de pictori și sculptori, care ar fi imortalizat diferite aspecte ale campaniilor dacice. Scepticismul manifestat în această privință de R. Vulpe nu este pe deplin justificat. Cel puțin Apollodor a luat parte la războaie și, fără îndoială, lui i-a venit gândul să împodobească fusul Columnei cu imagini din războaiele dacice. Concluzia lui Radu Vulpe rămâne valabilă ca o judecată de ansamblu în legătură cu portretul regelui: „În consecință, deși figura lui Decebal pe Columnă este în afara oricărui dubiu, nici unul din chipurile sale de acolo nu poate fi considerat ca reprezentând un portret autentic. Într-o asemenea situație, nu ne rămâne decât să ne mulțumim măcar cu una din cele șapte imagini care pretind a înlocui acel portret (căci a opta, capul mutilat, nu intră în discuție) și să ne îndreptăm preferința spre cea mai expresivă și cea mai impresionantă dintre ele, fără îndoială cea din scena XXIV de la Tapae, acordându-i totuși cel mult o valoare simbolică. E motivul pentru care și este în general reprodusă, în mai toate tratatele din vremea noastră, ca cea mai verosimilă dintre reprezentările chipului lui Decebal.”

Bar cele două busturi?

În afară de reprezentările de pe Columnă, regelui dac i-au fost atribuite două dintre busturile de nobili daci care împodobeau odinioară Forul lui Traian. Unul a fost des-

Fragmentul de vas descoperit la La Graufesenque (Franța)

acoperit în 1822 și se păstrează acum în Muzeul Vaticanului. Bustul și gâtul sunt restaurate pe trei sferturi; înălțimea este de 1,05 m (capul măsoară 0,60 m). Personajul poartă barbă scurtă, mustați, iar părul, de asemenea scurt, este acoperit de o bonetă moale de lână cu moțul aplecat înainte. Fața este severă, cu pomeți ușor ieșiți, arcadele mari și arcuite, gura mare și puternică. Această reprezentare a fost apropiată de Em. Panaitescu de cea de pe Columnă, din scena bătăliei de la Tapae.

Celălalt bust, de dimensiuni ceva mai mari, a fost descoperit în 1855 în Forul lui Traian și a făcut parte, la început, din colecția Campana din Roma. Acum se păstrează în Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg. Bustul este acoperit de o mantie prinsă pe umărul drept cu o fibulă rotundă. Chipul personajului apare impunător – cu privirea înainte, mustați și barbă cu şuvițele ceva mai lungi, iar pe cap cunoscutul *pileus*.

După părerea lui R. Vulpe, cele două busturi ar reprezenta doar nobili daci captivi. Un argument important adus de acest istoric ar fi că portretul din Muzeul Vaticanului provine din decapitarea unei statui de nobil captiv. Într-adevăr, în timp ce bustul din Muzeul Ermitaj privește drept înainte, cel de la Vatican pare a avea privirea lăsată, întocmai ca la statuile de nobili captivi. Poate de aceea H. Daicoviciu înclina a considera bustul din Ermitaj drept un portret mai probabil al lui Decebal.

Mai menționăm o figurină de bronz (înaltă de 11,3 cm),

Astfel este redat pe Columnă sfârșitul regelui Decebal

de proveniență necunoscută, păstrată la Biblioteca Națională din Paris, ignorată până de curând, reprezentând sinuciderea unui dac, posibil regele Decebal.

Din Macedonia până în Gallia

Sfârșitul eroic al regelui este redat în scena CXLV a Columnei. Un alt document referitor la sfârșitul regelui Decebal este stela funerară a lui Tiberius Claudius Maximus, descoperită la Grammeni (lângă anticul Philippi), pe teritoriul fostei provincii romane Macedonia. Sus, în registrul sculptural, este redat un călăreț roman în galop, aruncându-se asupra unui om prăbușit la pământ. Acesta din urmă poartă pe cap *pileus*, iar din mână îi cade un pumnal încovoiat. Inscripția, păstrată aproape în întregime, este următoarea: „Tiberius Claudius Maximus, veteran, fiind în viață s-a îngrijit să se facă (acest monument); a făcut serviciul militar cu rangul de călăreț în Legiunea a VII-a Claudia pia fidelis; făcut cves-tor al călăreților, selecționat în

garda de corp a legatului aceleiași legiuni, stegar al călăreților; de asemenea, decorat pentru virtute în războiul dacic de împăratul Domitian; făcut *duplicarius* de către divul Traian în ala a doua de pannoni [trupă auxiliară – C.P.], de către care a și fost făcut cercetaș în războiul dacic, iar pentru virtute de două ori decorat în războiul dacic și în cel partic și de către același [împărat] făcut decurion în aceeași ală fiindcă prinsese pe Decebal și îi dusesse capul la Ranisstorum; trimis voluntar, după lăsarea la vatră, de către Terentius Scaurianus, consularul noii provincii...”

Așadar, inscripția ne dezvăluie în chip neașteptat numele celui care conducea grupul de călăreți (cercetași) romani porniți pe urmele lui Decebal. Dar adevărata valoare a stelei lui Tiberius Claudius Maximus constă în faptul că se confirmă veridicitatea scenei de pe Columna lui Traian: faptul că Decebal și-a pus el însuși, cu demnitate, capăt vieții.

Actul eroic și disperat mai apare redat pe câteva vase

fragmentare de tip *terra sigillata* din Gallia. Pe un fragment de vas descoperit în 1868 la Blain (în Franța) este reprezentată sinuciderea regelui Decebal și prosternarea în fața împăratului Traian a unui rege din familia Arsacizilor (care domneau în Parthia și Armenia). Pe alt vas, mulțumitor conservat, descoperit în 1979 la La Graufesenque (tot în Franța de azi), se repetă, separate prin diferite motive (capitele ionice, linii ondulate, reprezentări de stânci etc.), două scene istorice. Între un urs ridicat pe labele din spate și un leu pregătit să se arunce la atac, este reprezentată sinuciderea unui om: așezat pe stâncă, cu genunchiul stâng îndoit, cu mantia și scutul căzute în spate; cu mâna dreaptă își înfige în piept o mică sabie; între leu și figura eroului, inscripția DECI-BALV. Cealaltă scenă repre-

zintă un personaj în picioare, aproape nud, cu o țesătură în jurul șoldurilor, între două fiare care se aruncă asupra sa; jos, legenda PARTV. Acest vas este opera ceramistului L. Cossius, cunoscut prin produsele sale răspândite în Italia și provinciile occidentale ale Imperiului (el a fost activ, se vede, pe timpul lui Traian).

Ni se pare interesant să remarcăm prezența acestui motiv istoric în repertoriul unui centru ceramic din sud-estul Galliei. După părerea noastră, această prezență nu este întâmplătoare. Astfel, se poate aminti descoperirea la Axima, nu departe de centrul ceramic amintit, a unei inscripții datând din anul 108: „Împăratului Caesar Nerva Traianus Augustus Germanicus Dacicus, fiul divului Nerva, mare pontif, investit a douăsprezecea oară cu puterea tribuniciană, având cea de-a șasea salutație imperială,

consul pentru a cincea oară, părinte al patriei, fiind înfrânți Dacii, [au ridicat această inscripție] cetățenii din Forum Claudii [azi Fréjus], pe cheltuială publică.”

Este posibil ca în aceste părți victoria contra dacilor să fi fost evocată și prin alte monumente, care au servit ca sursă de inspirație pentru ceramiștii de la La Graufesenque. Alte patru inscripții ale unor personaje participante la războaiele dacice s-au descoperit la Nîmes (anticul Nemausus) și se consideră că una dintre ele (fragmentară) ar fi fost dedicată chiar lui D. Terentius Scaurianus, viitor guvernator al provinciei Dacia.

Moartea regelui a pus capăt războiului, iar istoricul bizantin Zonaras consemnează: „și de atunci, neamul dacilor și țara lor au devenit romane”. Se deschidea astfel calea sintezei daco-romane. ■

Complexul termal roman de la Germisara

Secolul al XVII-lea

Campaniile legislative anti-tabagice – inițiate recent în diverse țări ale Uniunii Europene și nu numai – nu constituie o premieră. Monarhii despotici ai veacului al XVII-lea s-au străduit, prin cele mai năstrușnice strategii și metodologii punitive, să suprimă catastrofalul viciu, originar din Lumea Nouă, care se insinuase silentios și perfid peste apele Atlanticului, în țările Vechiului Continent (Magazin istoric, nr. 3-11/1981).

CAMPANII ÎMPOTRIVA FUMATULUI

OVIDIU MUREȘAN

● Un obicei vechi de trei milenii ● Țigări uriașe sprijinite în furcă ● „Iarba soldatului“, supliment al rațiilor soldățești ● Țepi în formă de y cu capătul bifurcat introdus în nări ● Montezuma trăgea fum pe nări până adormea ● Portugalia, prima țară europeană în care s-a cultivat tutun ● Nicotina, de la numele unui ambasador ● Un medicament care limpeztea vederea, întinerea creierul și înveselea inima ● Antidot contra ciumei ● Țigările ajung în Europa abia în vremea lui Napoleon

Tutunul, un arbore cu frunze mari, pline de nervuri, face parte din familia solanaceelor și este originar din America de Nord. Planta a fost apreciată inițial și pentru calitățile ornamentale, furnizate de varietățile cu flori roze sau purpurii (*Nicotiana tabacum*), precum și de cele cu flori galbene (*Nicotiana rustica*). Printre variantele celei din urmă se numără și *mahorca*, denumită astfel popular.

Reprezentările de sacerdoți sau divinități care fumează, precum și vestigiile de pipe atestă cunoașterea și utilizarea tutunului de către civilizațiile mezoamericane cu două milenii și jumătate înainte de sosirea conquistadorilor hispanici. Populațiile precolumbiene îi atribuiău virtuți terapeutice, tonice sau analgice. Considerat totodată o plantă sacră, tutunul era în bună măsură rezervat ritualurilor religioase sau sociale.

Precum o demonstrează „pipa păcii“, fumatul a fost inițial un ritual religios, care se practica mai ales cu ocazia unor ceremonii. Tutunul de tras pe nas, țigaretile, țigările, sprijinitorii în chip de furcă, destinate țigărilor uriașe, care erau preparate și savurate de triburile *tukano* din America de Sud, dar și pipele confecționate din lemn, piatră neagră și roșie, ardezie, lut sau dovleac, deseori bogat ornamentate, sunt născociri ale amerindienilor.

În jurnalul de bord, Cristofor Columb menționează frunzele de tutun în contextul primelor contacte cu indigenii din San Salvador (Guanahani) și din alte insule ale arhipelagului Bahama: „Și astfel, în timp ce navigam între aceste două insule, adică între Santa Maria și cea mare căreia îi pun numele Fernandina, găsim un om singur într-o *almadía* [termen arab pentru a desemna canoele băștinașilor din Antile - O.M.], care de la Santa Maria trecea la Fernandina și ducea cu el puțină pâine, aproape de grosimea unui pumn, o tigvă plină cu apă, o bucată de pământ roșu care fusese transformat în pulbere și apoi frământat și câteva frunze uscate care trebuie să fie foarte prețuite de către aceste populații, pentru că și în San Salvador mi le înfățișaseră în dar.”

După spusele spaniolilor Rodrigo de Jerez și Luis de Torres, trimiși de către descoperitorul Lumii Noi să culeagă informații despre așezările din interiorul insulei Cuba, băștinașii fumau un fel de țigară, confecționate prin rularea foilor mari de tutun: „Mai spusă cei doi spanioli că întâlniseră pe drum mulți oameni care se întorceau la satele lor cu un tăciune în mână și cu anume ierburi de parfumat după obiceiul lor.” Iarba respectivă o numeau *tzibail*, termen care desemna atât tubul de trestie prin care inhalau tutunul, cât și țigara propriuzisă. Tutunul mai era numit *tabasco* în America Centrală, *tabaca* în Peninsula Yucatan, *pycielt* sau *yelt* pe platoul mexican, *cohoba/coholbal* *cozobla* sau *gutoja/gioia* în Haiti, *fouly/foly* în insula Sf. Lucia din Antilele Mici, *uppotovoc* în insulele Virgine și *ypowoc* de către indienii din colonia engleză Virginia, întemeiată la inițiativa lui Sir

Un fumător pătimaș,
suveranul aztec Montezuma

Walter Raleigh, în epoca elisabetană.

Spaniolii au tradus cuvântul prin *tabaco*. Portughezii au optat pentru forma *tabago*. Insula sud-americană Tobago i-a conservat numele. Doar arabii au botezat tutunul *dokhan*. Pătruns în Europa central-orientală, probabil prin filieră otomană (deși turcii utilizau mai degrabă cuvântul *tütün*), termenul a devenit în maghiară *dohány*, în sârbo-

croată *duhan*, în slovacă *dohán*, iar în anumite graiuri regionale românești *duhan* sau *dahmá*.

În secolul al XVII-lea tutunul primește nenumărate alte denumiri, precum *Planta Indica*, *Herba Magni Prioris*, *Pippirina*, *Buglossum*, dar și *Herba Militaris*, adică iarba soldatului, întrucât devine un supliment al rațiilor soldățești, consumat prin masticare.

Primii istorici ai Lumii Noi, întrucât au beneficiat de un contact nemijlocit cu realitățile continentului american, descriu cu uimire diverse tehnici de consumare a tutunului practicate de amerindieni. Fernandez de Oviedo, de exemplu, confirmă, în cronică sa, relatarea mai veche a călugărului Romano Pane, participant la cea de-a doua călătorie a lui Columb, cu privire la obiceiul băștinașilor din Antile de a inhala fumul tutunului sau de a aspira praf de tutun, pe nas, cu ajutorul unei țevi perforate, de forma literei Y: „Pe lângă alte obiceiuri nesănătoase, indienii practică un fel extrem de dăunător: inhalarea unui anume gen de fum, pe care-l numesc *tabac*, pentru a atinge o stare de amețeală... Căcicii utilizează țevi de forma literei Y, fixând capătul bifurcat în nări, iar cealaltă extremitate a țevii o împing printre niște ierburi aprinse. În acest fel inhalează fumul până la leșină și cad la pământ precum bărbații în stare de beție.”

Însuși suveranul aztec Montezuma era un fumător pătimaș. Episodul e descris de Bernal Diaz del Castillo în *Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii*: „Pe masă îi așezau trei vase înalte și înguste, de parcă erau tuburi, pictate și poleite cu mult meșteșug, iar înăuntru erau cu *liquidambar* [substanță aromată obținută din seva unui copac numit

Indieni practicând un viciu „cu virtuți”
pe vremea lor

ocozol, care crește în Mexic - O.M.), amestecat cu o iarbă ce se numea tutun. După ce sfârșea cina, i se strângea masa și plecau toți măscăricii și dansatorii, trăgea pe nări puțin fum dintr-unul din tuburile acelea și astfel adormea."

Informații similare pot fi culese din însemnările exploratorilor care au continuat opera lui Columb. Juan Ponce de Leon (1460-1512), care descoperă Florida în 1512, menționează că i-a văzut pe băștinași fumând cu ajutorul unor pipe. Francezul Jacques Cartier (1491-1557) consemnează preocuparea indienilor canadieni, cu care are contact în anii 1535-1536, de a usca tutunul înainte de a-l consuma, păstrându-l învelit în blănuiri.

În anul 1512, Portugalia devine prima țară europeană în care se cultivă tutun. La Veneția, în anul 1545, se tipărește și o primă istorie a tutunului, intitulată *Historia del tabacco nuovo*. Jean Nicot de Villemain, ambasadorul regelui francez Francisc al II-lea (1559-1560) la curtea regală a Portugaliei, căruia planta îi datorează denumirea savantă *Nicotiana tabacum*, sădește primele semințe de tutun în grădina sa din Lisabona, iar praful obținut din frunzele uscate (*tabagos*) îl trimite Ecaterinei de Medici, care-l utilizează pentru a-și trata migrenele.

Se pare că, de fapt, călugărul André Thevet a adus pentru prima dată frunze de tutun în Franța, în anul 1556, după o călătorie efectuată în Brazilia, dar istoricii vremii nu i-au validat întâietatea în domeniu.

În Anglia tutunul a fost introdus de cunoscuții corsari John Hawkins și Francis

Deliciile fumatului (tablou de epocă)

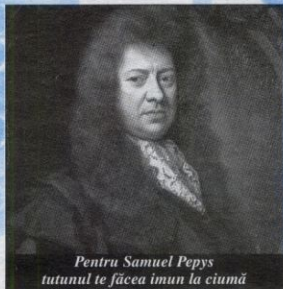
Drake, în perioada 1565-1590. În jurul anului 1570 apar primele culturi de tutun în Germania și Elveția. După ce toledanul Francisco Hernandez (1514-1587), medicul regelui Spaniei Filip al II-lea (1556-1598), decretează tutunul panaceu universal, noul medicament, despre care se spunea „că limpește vederea, întinește creierul și înveselește inima“, e adoptat în secolele XVI-XVII de către întreaga Europă, pentru a fi prizat, fumat, mestecat și băut sub formă de decoct. Multă vreme s-a considerat că un amestec din frunze de tutun și cărcei de viță de vie, înmuiat timp de o oră în vin, la care se adăuga suc de lămâie, constituie un leac eficient în combaterea devastatoarelor epidemii de ciumă. Concomitent, fumul de tutun

era utilizat și pentru purificarea aerului.

Planta de sorginte americană dovedește o deosebită capacitate de adaptare la climatele și solurile cele mai diverse. În plus, un petec de pământ era suficient pentru a asigura o recoltă profitabilă. Dintre cele trei modalități mai populare de a consuma tutunul (prizat, fumat, mestecat), primele două au cunoscut cea mai largă răspân-

dire. Prizatul tutunului este inaugurat în Peru. Femeile prizează în rând cu marii seniori „tutunul praf“, amestecat cu diverse ingrediente: mosc, ambră, bergamotă și floare de portocal. În Europa, moda consumării tutunului de prizat a fost probabil introdusă de olandezi, iar în Anglia fenomenul a cunoscut o vogă deosebită după instaurarea pe tron a lui Carol al II-lea (1660-1685). Samuel Pepys, autorul unui celebru jurnal (*Magazin istoric*, nr. 9/1986), susține că în timpul epidemiei de ciumă din anul 1665 își cumpărase o rolă de tutun, pe care o consuma prin prizare sau masticare, întrucât se zicea că imunizează împotriva efectelor moliemei.

Tutunul fumat“ s-a consumat multă vreme cu pipa. Tigările de foi, numite „havane“, preparate din frunze de tutun cubanez răsucite, „de lungimea unei lumânări“, n-au avut impact în afara Spaniei. Tigările au apărut tot în Lumea Nouă, probabil în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dar n-au pătruns în Europa decât în vremea războaielor napoleoniene, sub denumirea de *papelito*. ■

Pentru Samuel Pepys tutunul te făcea imun la ciumă

(Va urma)

Pastila de cuvinte

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, Olanda nu a avut o zi națională propriu-zisă. Sărbătorile recoltei, la sfârșitul lui septembrie, aveau acest rol. Pentru a întări unitatea națională, Partidul Liberal a decis atunci să se creeze o zi națională. Ea a fost fixată la 30 august, ziua aniversară a prințesei Wilhelmina, fiica lui Wilhelm al III-lea. Acea zi se numea Ziua Prințesei. La moartea tatălui, ea devine regină (1890- 1948; până în 1898 sub regentă). În 1948, Regina Iuliana îi urmează la tron mamei sale, Regina Wilhelmina. Ziua Prințesei devine Ziua Reginei. Tradiția continuă, dar Ziua Reginei este celebrată cu ocazia aniversării noii regine. Sub domnia Reginei Iuliana această zi devine o adevărată sărbătoare populară. În 1980, când la tronul Olandei vine actuala Regină Beatrix, aceasta a decis să păstreze ca zi națională 30 aprilie, ziua urcării pe tron a mamei sale.

OLANDEZE

Academician MARIUS SALA

Limba olandeză este limba oficială în Olanda și, în afara Europei, în fostele colonii olandeze: Surinam (devenit stat independent în 1975) și Antilele Olandeze (actualmente teritoriu ne-metropolitan al Olandei, cu autonomie internă). Olanda este o limbă germanică, apropiată de germană (ca fonetică și sintaxă) și de engleză (ca morfologie). În perioada colonială, olandeza s-a răspândit în toată lumea; unii termeni nautici au pătruns, prin diverse filiere, și în română. Românii n-au împrumutat direct cuvinte din olandeză. Cele mai multe dintre cuvintele care, la originea îndepărtată, sunt olandeze ne-au ajuns prin franceză care, la rândul ei, le-a luat în diferite epoci.

Cele mai vechi cuvinte olandeze au pătruns în franceză în timpul Evului Mediu (secolele al XII-lea-al XIII-lea), când în nordul Franței, în Troyes, Châlons și Reims, principalele orașe din regiu-

nea Champagne (aflată la nord de Burgundia), se organizau târguri medievale renumite: din Flandra se aduceau postavuri și pânzeturi, iar din Italia veneau produse din Orient. Primele cuvinte olandeze din franceză sunt din acea epocă: unul dintre ele este *maquereau*, ajuns și la noi ca *macrou*.

Într-o seară, aveam la masă un lingvist olandez care știa bine românește și franțuzește.

Regina Wilhelmina (1890-1948)

Am mâncat o salată cu macrou, un pește care a apărut în ultimii ani în magazinele noastre. I-a plăcut foarte mult și m-a întrebat cum se numește peștele pe care l-a mâncat. Nici el, nici eu nu știam, în acel moment, ce fel de pește era: am apelat la DEX (nu există în dicționare mai vechi, ceea ce dovedea că este un cuvânt recent în română). Am aflat că macroul este un pește oceanic, care trăiește în bancuri și are spatele albastru-verzui cu dungi negre. Căutându-l etimologia, ca orice lingvist, am aflat că vine din fr. *maquereau*, dar mare ne-a fost *mira*rea când, încercând să aflăm de unde vine termenul francez, am constatat că acesta provine din olandeza medievală și are o istorie pe care nici prietenul meu olandez nu o cunoștea.

Inainte de a o prezenta, trebuie să adaug că în franceză există două cuvinte *maquereau*: unul folosit

pentru a denumi pește care îi plăcuse oaspetelui meu așa de mult, dar și altul cu sensul „proxenet, codoș”. Dictionarele etimologice franceze consideră că *maquereau* „codoș” are la origine cuvântul olandez *makelaer* „mijlocitor”, derivat de la verbul *makele* „a trafica, a negocia”, format, la rândul său, de la *maken* „a face”. Cuvântul este atestat cu acest sens în Flandra și Picardia, în apropiere de teritoriul olandez. Al doilea cuvânt *maquereau* care înseamnă „macrou” reprezintă, foarte probabil, o întrebuintare figurată a celui precedent. În tradiția populară, se știe că macroul este un pește care însoțește bancurile de heringi în migrațiile lor. În aceste călătorii, macroul ar avea funcția de a apropia heringi masculi de femele.

Lucrurile nu se termină aici. În olandeza actuală există cuvântul *maekerel* „macrou”, împrumutat din fr. *maquereau*. Și să mai spunem că originea cuvintelor nu este captivantă! Dacă mai adaugă că *pește* cu sensul „proxenet” există și în română, am putea explica această evoluție semantică a lui printr-un calc după fr. *maquereau*.

Vechi este și fr. *matelot* devenit în română *matelot*. La originea sa este cuvântul olandez medieval *matte-noat* „tovarăș de pat”, compus din *matte* „rogojină, pat” și *noat* „tovarăș”: *mateloții*

aveau, în trecut, un singur hamac pentru doi, pentru că unul dintre cei doi era întotdeauna de serviciu. Este interesant că, la fel ca în cazul lui *maquereau*, olandeza a reîmprumutat cuvântul din franceză, sub forma *matroos*, de unde germanul *Matrose*, ajuns și la noi ca *matroz* (preluate de română nu numai din germană, ci și din rusă).

Al treilea cuvânt vechi olandez din franceză este *crabe*, pătruns prin dialectul picard; a fost împrumutat și de noi, târziu, în forma *crabe* (apare la Ion Ghica). Cuvântul olandez este un împrumut din lat. *cancer* „crab, crevet”.

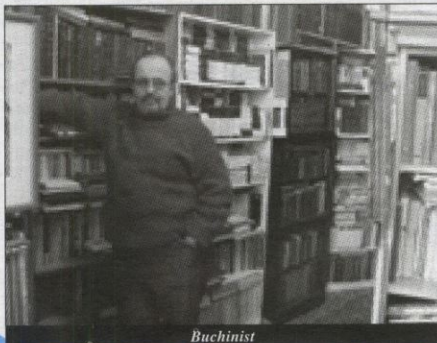
Toate cele trei cuvinte discutate până acum denumesc realități legate de mare. La acestea adaug alte patru, nu înainte de a preciza că și acestea au ajuns la noi tot prin franceză.

Verbul *a amara*, „a lega o ambarcație cu un cablu de țărnam sau de altă navă”, provenit în română din fr. *amarer*, este în franceză un împrumut vechi din olandezul *aanmar(r)en* cu același sens. Din franceză cuvântul a trecut nu numai în română, ci și în spaniolă: *amarrar*.

Bompres „catarg ușor înclinat față de orizontală, situat la prora unei corăbii” este, la originea îndepărtată, cuvântul olandez *boegspriel*, care a pătruns în franceză (în Evul Mediu avea forma *bosprete*, dar, prin etimologie populară, a fost analizat în *beau* și *pré* și a ajuns *beaupré*), iar din franceză a intrat în italiană (*bompreso*) și în spaniolă (*baupres*). La noi a ajuns din italiană.

Doc (scris inițial *dock*) „bazin portuar în care vapoarele sunt încărcate, desecate sau reparate” este în aceeași situație: la originea îndepărtată este un cuvânt olandez din Evul Mediu, *docke*, pătruns cu același sens în engl. *dock* și de acolo în fr. *dock*. La noi poate fi împrumutat din franceză și din engleză. Nu se știe exact de unde provine cuvântul olandez, poate dintr-o altă limbă germanică nordică (islandezul *dökk* „bazin”, norvegianul *dokk* „gaură”). Acest cuvânt nu trebuie confundat cu termenul omonim *doc* „țesătură de bumbac din care se fac haine de vară, salopete etc.”, care este în mod sigur un împrumut din engl. *duck*.

Dig, „chei, falează” este împrumutat din fr. *digue* care avea, la început (în secolul al XIV-lea), forma *dike*, mai apropiată de olandezul medieval *dijk*, din care provine (toată lumea știe cât de importante au fost digurile în lupta olandezilor cu marea – *Magazin Istoric*, nr. 11/2001).

Buchinist

Încă șase cuvinte sunt, la originea îndepărtată, luate din olandeză: *comodor*, *iaht*, *lest* și *vrac*, dar și *manechin* și *buchinist*.

Primul, *comodor*, este un cuvânt folosit în marina engleză, americană și olandeză, pentru a desemna un ofițer având un grad superior căpitanului de rangul I și inferior contraamiralului. La noi a pătruns prin fr. *commodore* și, poate, prin engleză. În engleză este luat din olandezul *kommandeur*, care are, la origine, un cuvânt francez.

iaht „navă mică folosită pentru călătorii de plăcere” (din ce în ce mai frecvent și la noi, în ultima vreme) înseamnă și „ambarcațiune sportivă cu vele folosită în concursuri numite regate”; cuvântul are la origine olandezul *jacht* „corabie rapidă”, creat de la *jacht*, „urmărire, viteză”, care a devenit în engleză *yacht*. Cuvântul are aceeași formă și în franceză (*yacht*), de unde l-am luat noi. În franceză a intrat la început (secolul al XVI-lea) din olandeză, dar a fost împrumutat ulterior și din engleză (secolul al XVII-lea). Cuvântul olandez are aceeași rădăcină ca germ. *jagen* „a vâna”.

Cuvântul *lest* „încărcătură formată din nisip, pietriș, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor de apă sau aeriene” l-am împrumutat din fr. *lest*, de unde a fost luat

și sinonimul său *balast*. Franceza l-a preluat dintr-o variantă dialectală (frizonă) a olandezei: *lest* „încărcătură”. Corespunde germanului *Last*. Ambele cuvinte (*lest*, *balast*) au intrat în terminologia maritimă românească în secolul al XVII-lea. În română, sensul lui *lest* îl are și cuvântul *savură*, de origine greacă.

Vrac „mod de depozitare și de transportare pentru materiale, în grămezi neordonate și fără ambalaj” funcționează mai ales în expresia *în vrac*, așa cum există și în franceză, *en vrac*, de unde l-am împrumutat. În franceză apare în secolul al XVII-lea cu sensul „(pentru pești) puși în butoaie fără a fi aranjați” și vine din olandezul *wrac* „stricat, sărat insuficient”. În franceza medievală (secolul al XV-lea), *hareng waraq* însemna „hering de calitate inferioară”.

Manechin și *buchinist* sunt două cuvinte care, la originea îndepărtată, provin tot din olandeză, evident prin intermediul limbii franceze, ca și *macrou*, *matelot* sau *crab*, discutate anterior. La origine, acestea sunt, în plus, două diminutive.

Pe *manechin* l-am luat din fr. *mannequin*, termen ce însemna la început „figurină, statueta” căreia i se puteau da diverse atitudini și care servea de model pictorilor sau sculptorilor (erau manechine de ceară, de lemn). Cuvântul a evoluat la sensul de „manechin al croitorilor”, obiect care era o armătură sau un mulaj ce servea de model pentru confecționarea hainelor sau pe care se făceau probe. Ulterior, a căpătat sensul cunoscut de „persoană (la început, o tânără fată) care poartă un model de îmbrăcăminte pentru a-l prezenta publicului”. Sensul inițial „figurină, statueta” îl are și cuvântul *mannekin* din olandeza medie (derivat de la *man* „om” cu sufixul diminutiv *-kin*), care stă la baza cuvântului francez.

Buchinist „vânzător de cărți vechi, anticar” vine în română din fr. *bouquiniste* (apare la 1752). Cuvântul francez este un derivat de la *bouquin* „carte veche” (se folosește și cu sensul de „carte”). *Bouquin* este un împrumut făcut în secolul al XVI-lea tot din olandeza medie, unde *boeckin*

însemna „carte mică”, derivat de la *boek* „carte”. Rezultă că, la origine, un *bouquin* era o *carte* mică.

N-aș vrea să se creadă că acestea sunt singurele cuvinte olandeze ajunse la noi. Prezint, în continuare, istoria lui *degringoladă*, (*a machia*, *chermeză* și *bulevard*).

O *chermeză*

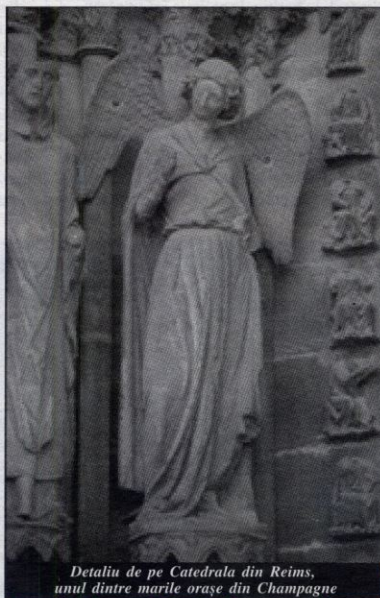
Degringoladă „prăbușire, rostogolire rapidă” este un împrumut din fr. *dégringolade* cu același sens, derivat de la verbul *dégringoler*, care nu s-a transmis românei. Verbul francez a primit diverse explicații, cea mai probabilă fiind aceea că avem de-a face cu un derivat cu prefixul *de-* de la cuvântul olandez mediu *crinkelen* „a încreți, a bucla” sau direct de la olandezul *crinc* „curbură”; persoana sau obiectul care se prăbușește pare să descrie cercuri succesive, ceea ce ar explica evoluția de sens.

Pe (a) *machia*, verb împrumutat din fr. *Maquiller* (la fel ca și *machiaj* din fr. *maquillage*), nu-l glosez, pentru că sensul lui este bine cunoscut, și nu numai de femei, care-l folosesc mai mult. Pentru istoria lui în franceză trebuie să observăm că apare în argoul din domeniul teatrului, deci cu sensul actual, abia în secolul al XIX-lea. Termenul a fost atestat la Villon (secolul al XV-lea) cu sensul „a lucra”, iar în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea capătă sensul de „a fura”. Cuvântul a apărut în argoul din orașele picarde, în nord-estul Franței; acolo exista un verb *makier* „a face” (folosit în expresia *makier la papelari* „a face pe credinciosul”) atestat din secolul al XIII-lea, luat din olandezul *maken* „a face”.

Chermeză are, la originea îndepărtată, cuvântul grec *kyrios* „domn”, mai exact forma *kyrikon* a adjectivului derivat *kyriakos* „domnesc, bisericesc”. Pe *kyrikon* l-a împrumutat olandeza, unde *kerk* înseamnă „biserică” (există și în alte limbi germanice: germ. *Kirche*, engl. *church*). În flamandă, variantă a olandezei (după unii chiar limbă aparte), de la *kerk* s-a creat *kermisse* „slujbă bisericească”, cuvânt compus cu termenul latin medieval *missa* „slujbă religioasă”; *missa* era, de fapt, participiul trecut feminin al verbului *mittere* (scos din formula cu care se termina slujba în latină: *ite, missa est (canto)*) „plecați, (slujba) s-a terminat”), cuvânt înțeles greșit și substantivizat. Cuvântul

kermisse a fost folosit și pentru a denumi sărbătoarea patronală și petrecerile care aveau loc cu această ocazie (*hramul de la noi*). Din flamandă, cuvântul a pătruns mai întâi (la sfârșitul secolului al XIV-lea) în dialectele franceze de nord, vecine cu flamanda, devenind *kermesse*. El a circulat întâi în limbajul pictorilor francezi (cunoscători ai artei flamande, în care chermezele constituiau subiectul predilect) și a devenit uzual după 1832. Din franceză îl avem și noi pe *chermeză*, cu sensul de „petrecere publică (în aer liber), cu muzică și dans”, atestat după Al Doilea Război Mondial.

Bulevard este explicat în dicționare prin „arteră urbană de mare circulație, de obicei cu arbori plantați pe margine”. În limba română, cuvântul a fost împrumutat în secolul al XIX-lea (apare prima dată la N. Bălcescu) din fr. *boulevard*, care la început (în secolul al XVI-lea) avea forma *bolevens* și însemna „întăritură de bărne; zid de apărare”, la fel ca în olandeză de unde a fost împrumutat. În olandeză *bolwere* era compus din *were* „lucrare” și *bol* „grindă groasă”. Cum se explică sensul modern al cuvântului francez? Vechiul sens „întăritură de bărne” a fost înlocuit odată cu plantarea de arbori pe amplasamentul vechilor fortificații, devenite inutile în urma schimbării metodelor de apărare. ■

Detaliu de pe Catedrala din Reims, unul dintre marile orașe din Champagne

DEPORTATI SI PRIZONIERI ÎN U.R.S.S

Înterupeam în numărul trecut documentul aflat în Fondul Brutus Coste de la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace cu prezentarea Decretului publicat la 23 noiembrie 1948, asupra morții prezumate. În rândurile ce urmează și pe care le putem publica datorită doamnei ELENA DANIELSON și colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU se explică rațiunile celui de decret și se continuă cu prezentarea situației deportaților sași și șvabi.

Este locul să se menționeze că o primă lege pentru declararea morții prezumate a fost promulgată încă în timpul războiului (prin 1943). Dispozițiile ei au fost modificate și completate în două rânduri: în 1945 și 1946, lărgindu-se cadrul și simplificându-se formalitățile astfel ca în special evreii să-și poată dobândi titlurile legale pentru cererile de despăgubiri pentru coreligionarii lor dispăruți și pentru fixarea drepturilor la ajutor și pensii ce statul român urma să le plătească urmașilor acestora ori trebuia alocate Asociațiilor și Comitetelor evreiești internaționale pentru ajutorarea, emigrarea și fixarea evreimii internaționale.

S-ar părea deci că nu ar fi o concluzie prea grăbită să se afirme că acest nou decret dă posibilitatea familiilor prizonierilor de război ce – ca urmare la politica rusă cu privire la aceștia, practică și după Primul Război Mondial – nu s-ar mai reîntoarce niciodată în patrie. Promulgarea lui coincide cu vociferările de la Radio Moscova și din presa română că ultimii 137.000 prizonieri ar urma să fie repatriați cândva în viitor.

3) Supușii români de origine etnică germană deportați în Rusia
(informațiuni obținute)

Figures for deportation in January 1945: 93.538 able bodied Saxons and Swabians, mobilized by the Romania Government on order from Soviet authorities for deportation to Soviet work camps. Of these, 69.332 (36.590 men and 32.748 women) were actually deported to Russia. Some of returned in 1946,

but in such bad physical condition (owing to malnutrition), that they are no longer able to work. [Cifre privind deportarea în ianuarie 1945: 93.538 sași și șvabi în deplinătatea puterilor, mobilizați de către Guvernul român la ordinele autorităților sovietice, pentru a fi deportați în lagărele sovietice de muncă. Dintre aceștia, 69.332 (36.590 bărbați și 32.748 femei) au fost efectiv deportați în Rusia. Unii s-au reîntors în 1946, dar într-o asemenea condiție fizică deplorabilă (din cauza malnutriției), încât nu mai sunt capabili să muncească. Pentru date oficiale, vezi *Magazin istoric*, nr. 1/1995.]

(Voi adăuga aici că vreo câteva mii de sași și șvabi au fost trimiși, în 1946, direct în Germania, în zona sovietică, interzicându-li-se să reîntre în România. O parte dintre ei a trecut „negru” [ilegal] în zona americană. Pe câțiva făcând parte din această categorie i-am văzut, în 1947; spectacolul era înfiorător: schilozi, bolnavi, goi etc.)

In addition, the Romania Government put a further number in labour detachments camps; an additional number (a large one) was put thereafter also in camps, being considered as political opponents of the Communist régime in Romania. [În plus, Guvernul român a plasat un alt număr în lagărele de muncă; alții (în număr însemnat) au fost plasați tot în lagăre, fiind considerați opozanți politici ai regimului comunist din România.] (Sunt motive temeinice să se creadă că niciunul dintre cei vizați pentru deportare și cari s-au ascuns atunci n-au rămas liberi, deoarece au fost prinși și puși în câmpuri de concentrare în cursul anului 1945.)

According to the declaration of a former inmate in the Anina labour detachment camp, in fall of 1946 there were 5.200 Volksdeutsche in the camps located at Anina, Caracal, Roşiorii de Vede and Petroşani. They are believed to be still in existence. The number is unknown. [Potrivit declarației unui fost deținut din lagărul de muncă de la Anina, în toamna lui 1946 existau 5.200 Volksdeutsche în lagărele de la Anina, Caracal, Roşiorii de Vede și Petroşani. Se crede că acestea funcționează încă. Numărul este necunoscut.]

(Aș estima la cca 500.000 sau mai mult numărul acelor deportați în Rusia și ce nu s-au mai întors. Cam tot atâția trebuie să fie încă în închisori sau câmpuri de concentrare sau, în fine, în detașamente de muncă. La aceștia mai trebuie adăugați cca 70.000 sași și șvabi refugiați sau luați odată cu retragerea trupelor germane, în 1944, aflați în Bavaria și cărora le-a fost interzisă reîntoarcerea în țară; Comisia de repatrieri a avut dispoziții precise de la București să nu repatrieze pe niciunul.) ■

(Va urma)

Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori

(Urmare din p. 48)

Costică dragă, în cazul de nu ai primit scrisoarea cu condițiile de arendat și modelul de procură ce trebuie s-o faci, în cazul de îți convine, scrie-mi, să dăm un răspuns care îl crezi, ca să îl trimit arendașului căci mi se pare că termenul de așteptare este pe isprăvite, mi se pare că se convenise 8-10 zile, ca să aibă răspuns.

Dragă Costică, dacă o da Dumnezeu să se încheie pacea, poci să te întorci tu și Puiu numaidecât, adică cum s-o ordona demobilizarea? Nu să stai acolo până or veni toate trupele? Mă gândeam să vin să văz și eu când trec trupele îndărăt Dunărea, dacă este posibil, telegrafiază-mi să vin. După toate sacrificiile ce au făcut românii pentru mobilizare și cu bani și cu oameni trimiși în moliile alea grozave au convenit, ca niște proști, să se mulțumească aproape cu jumătate din ce trebuia să ia, asta este

modestie la prostie sau o speculă grozavă. În sfârșit, în orice caz, să se isprăvească odată. Poate lucrurile astea le-au făcut ai de la guvern, pentru procopseală; au procopsit, între alții, și pe Păltineanu, și-a oferit serviciile gratis, numai cu o diurnă de 100 lei pe zi pentru întreținere, adică modesta sumă de 3.000 fr. pe lună, curat degeaba.

Știi că Victor este aci la noi, s-a angajat și el la pionieri, face serviciul regulat, numai mi se pare că Mitică nu i-a înaintat hârtiile după regulă, l-a primit numai de frică spunea că se duce să se angajeze la sârbi.

De altfel, cum o mai duci, dragă Costică? Trebuie să fii foarte obosit și plictisit. Ce o fi făcând ordonanțele care le aveam? Am auzit că Puiu s-a suit în aeroplan, găsești că nu este destul de expus fără asta? Zilele trecute a fost Nicu Graceski la mine, nu eram acasă, îmi spusese vreo două

zile înainte că o să meargă iar cu regele la Cartierul general, însă văd că nu s-au dus încă. Pe Nenitescu nu l-am văzut deloc de când ai plecat.

Scrie-mi, dragă Costică, atât tu cât și Puiu, cât de des, căci sunt foarte îngrijorată.

Mai aveam ceva de spus, însă nu îmi aduc aminte. Dragă Costică, eu ți-am scris aproape în toate zilele, însă văd că nu primești nimic, ți-am trimis și multe jurnale. Constanța asemenea a scris lui Puiu, văd că și scrisoarea trimisă prin ofițer tot nu ai primit-o încă, ce să mai fac, nu știu. Sărută pe Puiu din partea mea, spune-i să fie prudent și îngrijit-vă amândoi cât puteți de mult, de ar da Dumnezeu să veniți mai iute. Vă sărut pe tine și Puiu din tot sufletul.

Didina

Beți ceaiuri cât de multe, chiar când vă este sete să nu beți nici un fel de apă goală. ■

PRIER

8

1872. Pe Prospectul Nevski din Sankt Petersburg, la magazinul librarului Cerkosov, se pune în vânzare primul volum din *Capitalul* lui Karl Marx, în traducere rusească. Filosoful și criticul literar Nikolai Cernîșevski, care din 1864 până la sfârșitul vieții va trăi în deportare, încearcă în același an, 1872, să citească tomul neamțului, dar își notează în jurnal că îi este imposibil. „Am luat filă cu filă, doar răsfoind cartea, fără să o citesc. Apoi am rupt filă cu filă, am făcut vaporeșe din ele și le-am dat drumul să plutească pe apă.”

15

1788. Acum 220 de ani moare, la vârsta de 81, pe strada Geoffroy-Saint-Hilaire 36 din Paris, în palatul său, naturalistul și scriitorul George Louis Buffon, conte de Leclerc. Sfârșitul vine greu, din cauza unei litiaze biliare, calculii provocându-i dureri cumplite autorului *Istoriei naturale* în 36 de volume (1749-1788) și celui care a definit caracterul individual al stilului prin formula „stilul e omul însuși.” 57 de pietre i se vor găsi după moarte. De la mărimea unui bob de mazăre, la cea a unei măslina. „Ieși odată, piatră afurisită!, Ieși odată!”, putea fi auzit suferindul Buffon.

18

1909. La București se publică legea privind taxele comunale, care, în privința automobilelor, variaua în funcție de puterea dezvoltată de fiecare „trăsură fără cai”. Locuitorii Capitalei au văzut prima dată acest mijloc de locomotie circulând pe străzile orașului în 1900. El aparținea lui Basil Assan (fiul primului proprietar de moară cu aburi din București, numită și „vaporul lui Assan”), care îl comandase în Belgia, la Liège; avea viteza de 7-8 km/h. România a fost a șasea țară din lume unde s-au organizat întreceri auto, prima cursă având loc pe distanța dintre București și Giurgiu: 62 km. Printre primii proprietari de automobile din oraș – majoritatea de proveniență germană, marca Mercedes – regăsim personalități ca G. Cantacuzino, Ionel Brătianu, Take Ionescu, N. Titulescu, B. Catargiu, N. Filipescu.

26

1463. Regele Matia Corvin confirmă Regulamentul militar. Conform acestuia, în caz de mare necesitate, se face „ridicarea generală”, unde nobilii sunt obligați să participe individual. La mobilizarea generală trebuie să ia parte și iobagii, după posibilitate, călăreți ori pedestrași, potrivit vechiului obicei al țării. A cincea parte dintre ei rămâne acasă pentru paza granițelor, a castelelor și a locurilor din împrejurimi. Ceilalți nobili înstăriți care nu pot participa la oaste, din cauza bătrâneților, precum și văduvele lor sunt obligați să asigure locul respectiv cu un om antrenat de război. Înscrierea se face de către comite. Odată cu persoana se iau în evidență calul, arcul, tolba, coiful și celelalte echipamente de luptă. Când tatăl și fiul locuiesc împreună sau doi frați locuiesc împreună, pleacă la luptă doar unul. Chiar dacă acesta cade pe front, autoritățile nu au dreptul să-l mobilizeze pe celălalt în cursul campaniei respective.

27

1945. În camera de oaspeți a unui mic hotel din nordul Italiei, la 50 km de lacul Como, soția proprietarului face oficii de gazdă grijului pentru un cuplu misterios. A rugat-o soțul să fie deosebit de atentă cu cei doi. În condițiile unei țări răvășite de război, doamna Lia le oferă câte o ceașcă de năut cald care doamnei în haină de blană (este un aprilie friguros și ploios) îi place foarte mult, nu însă și domnului, lapte, mămăliga, felii de salam și sandvișuri. Este o cină, o cină de fugari: a lui Benito Mussolini, omul cel mai iubit și cel mai urât de italieni, și a Clarettei Petacci. Iubiții secolului, protagoniștii unei povești de dragoste scandaloase, deveniți acum doi oameni sărmani fără adăpost și fără speranță. Ea mănâncă cu poftă laptele și mămăliga, el gustă o feliuță de salam. A doua zi, la ora 16.10, cei doi vor fi împușcați de partizani.

O DRAMĂ IMPERIALĂ

RADU GĂINĂ

Arcul de triumf ridicat la Roma, după înfrângerea lui Maxentius la Ponte Milvio de către Constantin cel Mare și chipul acestuia, în calitate de ctitor creștin la Sfânta Sofia din Constantinopol

În iulie 326 î.Hr. augustul împărat Constantin cel Mare intra, cu inima strânsă, în Roma, deși venea pentru sfârșitul Vicennialilor, sărbători dedicate celebrării a 20 de ani de domnie. Ar fi trebuit ca la acel mare triumf să fie însoțit de fiul mai mare, Crispus, fostul Cezar în partea de apus a Imperiului. Dar însuși Constantin dăduse ordinul ca fiul să-i fie executat cu puțin timp înainte, găsit vinovat de ateuarea la pudoarea mamei vitrege, Fausta.

În acel an, împăratul încercase să întărească moralitatea societății romane. Într-un imperiu care se dorea tot mai creștin (în urma bătăliei de la Chrysopolis, din septembrie 324, dintre Constantin I și Licinius, și a primului conciliu ecumenic al Bisericii Creștine, de la Niceea, din 325), promulgase mai multe legi referitoare la comportamentul sexual. Constantin, care se convertise la creștinism încă din toamna anului 312, în momentul în care, înaintea bătăliei de la Ponte Milvio împotriva rivalului său Maxentius, văzuse pe cer semnul crucii cu mesajul „Întru acest semn vei învinge”, simțea că dovedise „lucrarea diavolului” în lume și în Biserică. Chiar și Licinius, fostul persecutor al creștinilor din partea răsăriteană a Imperiului, care acceptase legalitatea religiei creștine în 313, prin edictul de la Milano, fusese învins, în urma unui „război sfânt”. Mai mult, în urma unui „sinod sfânt”, în 325, fusese respins și ereticul Arie (cca 256-cca 336), preotul din Alexandria, discipol al lui Lucian de Antiohia din școala lui Origene (185-254), care, invocând anumite texte biblice, susținea că ființa lui Dumnezeu este unică și incomunicabilă și trăgea concluzia că Fiul nu are o natură identică cu Tatăl. Acela a fost și sinodul care a prezentat o deosebită importanță prin faptul că a fost prima adunare a episcopilor din întreaga biserică, împrejurare în care s-au dezbătut probleme doctrinale fundamentale și s-au luat decizii majore cu privire la dreapta credință și unitatea Bisericii.

La sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui următor, împăratul Dioclețian (245-312) inaugurase o nouă formulă de conducere, numită Tetrarhia, menită să pună capăt prelungitei crize a Imperiului. Era o guvernare în patru, în care doi Augusti erau secondăți de doi Cezari. La început, Constantius, tatăl lui Constantin, a fost numit Cezar în partea apuseană a Imperiului. Conform uzanțelor noii formule de conducere, Constantius a fost nevoit să divorțeze de prima soție, Elena, mama lui Constantin, o tânără și frumoasă hangiță din

nordul Bithyniei, femeie cu multă demnitate, pietate mistică și pasiune emoțională, și să o ia în căsătorie, în 293, pe Theodora, fiica Augustului

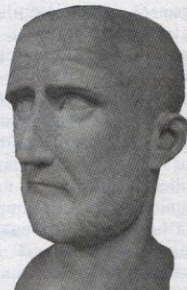

Câteva dintre personajele implicate în poveste: Constantius...

Maximian. La ceremonia respectivă, fiul Elenei, Constantin, a fost numit ofițer roman (tribun) și a primit în dar, de la Fausta, sora vitregă mai mică a Theodorei, semnul rangului coiful cu pană.

În timp ce Constantin și-a început cariera în răsăritul Imperiului, rămânând lângă mama care nu s-a mai recăsătorit, Constantius, om curajos, cu talent administrativ și o fire blajină, a reușit să acceadă la funcția de August, dar să și obțină pacea conjugală, Theodora mai dăruindu-i încă șase copii.

În timpul primei Tetrarhii, Constantin a urcat, prin merite

... Dioclețian...

deosebite, treptele ierarhiei în partea răsăriteană a Imperiului, câștigându-i astfel stima lui Dioclețian. Îndată ce a depășit adolescența, s-a căsătorit cu Minervina, o tânără cu care a avut un copil, pe Crispus. S-a făcut remarcant în campaniile militare duse împotriva perșilor și în Egipt.

Persecuții, torturi, martiri

Erau vremuri grele pentru creștini. Dioclețian și cezarul său Galerius luaseră împotriva lor măsuri dure. Ajuns la demnitatea de *tribun ordinis primi*, Constantin considera că persecutarea creștinilor reprezentase o politică greșită. De altfel, în partea apuseană a Imperiului, încă din vremea tatălui său, se dusese o politică mai tolerantă față de ei. Însă, în a doua Tetrarhie, Galerius s-a opus numirii fiilor lui Constantius și Maximian ca Cezari, favorizându-i doar pe cei supuși propriilor ambiții de a deveni Augustul principal.

După retragerea lui Dioclețian din Tetrarhie, situația lui Constantin a devenit critică. Galerius, care-l suspecta pentru spiritul independent și-l considera un potențial rival, a

încercat, pe diferite căi, să-l elimine. Izvoarele narative consemnează că a ajuns chiar să-l forțeze să se „antreneze” în arenă cu animale sălbatice. În timpul războiului cu sarmații (296-297), i-a cerut acestuia să-și conducă unitatea de cavalerie într-o misiune imposibilă, pe un teren periculos, la frontiera Dunării. Dar, după cum scria Lactantius (aproximativ 240-320), „mâna lui Dumnezeu” îl proteja pentru o misiune viitoare. A scăpat din multe încercări la care soarta îl supusese și, într-o noapte din

... Maxentius...

vara anului 305, a reușit să-l convingă pe Galerius, sub influența alcoolului, să-l lase să plece în partea vestică a imperiului, aflată sub conducerea tatălui său. În anul următor, Constantin primea simbolurile puterii imperiale de la Constantius, care, în scurt timp, a și murit.

Galerius, fiul Romulei – o preoteasă păgână din Dacia –, a fost unul dintre cei mai brutali tetrarhi. Disprețuia literatura și artele frumoase; era renumit pentru colecția de urși, cărora, cu o cruzime

inimaginabilă, le oferea, drept hrană, pe dușmani. Părea să fie înfrunțarea „bestiei purpurii”, de care vorbește evanghelistul Ioan, în „Apocalipsa”.

În vremea celei de-a doua Tetrarhii (305), persecuția împotriva creștinilor s-a acutizat. S-au înmulțit condamnările la închisoare, torturi și martiriuri prin foc, pe cruce și în ghearele animalelor sălbatice, pentru cei ce refuzau să participe la venerarea zeităților păgâne.

Ultima soluție: creștinismul!

În anul 310, Galerius s-a îmbolnăvit grav de un cancer al penisului. Lactantius și ceilalți scriitori creștini au văzut în chinurile sale o pedeapsă de la Dumnezeu, oferind și câteva amănunte despre efectele bolii. „O ulcerăție oribilă s-a instalat în zona organelor genitale și s-a răspândit cu rapiditate.” Medicii imperiali au încercat să o elimine prin operații. Din nefericire însă, secționând un vas de sânge, au provocat pierderea unei cantități mari de lichid vital. Rana s-a extins în partea lombară, ca și la intestine; viermii au început să se instaleze în zona infectată. Corpul bolnavului se des-

... și Fausta

compunea în dureri îngrozitoare. De pe patul de suferință, Galerius a dat un edict de toleranță pentru creștini. Straniul act de căință nu i-a mai folosit la nimic; după numai câteva zile, a murit în chinuri cumplite.

După convertirea din anul 312, împăratul Constantin a devenit un creștin practicant. A început să parcurgă textele creștine și s-a implicat în disputele Bisericii. De remarcat este și faptul că, la conciliul de la Arles (314), unde i s-a făcut dreptate episcopului de Cartagina, Cecilian, considerat vinovat că ar fi predat textele sfinte în mâinile păgânilor, au participat ierarhi din diocese de apus și de sud ale imperiului. La conciliul de la Niceea, a fost condamnat Arie (256-336), preotul berber din Alexandria, care considera că Logos-ul și Dumnezeu Tatăl nu ar fi consubstanțiale. Și tot cu același prilej, a fost formulat și crezul creștin, ce accepta unitatea și egalitatea Fiului lui Dumnezeu cu Tatăl și întruparea lui Hristos de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria. La acel conciliu, s-au întâlnit, în special, episcopi și presbiteri din partea răsăriteană a Imperiului. Au fost prezenți însă și emisari ai vestului, precum: Ossius din Cordoba, Marcus din Calabria, Caecilian din Cartagina, Nicasius din Gallia, Domnus din Pannonia, ca și trimișii Papei Silvestru (314-335), Victor și Vincentiu din Roma. Se poate spune, astfel, că în acei ani se prefigura

Conciliul de la Niceea, într-o reprezentare medievală

deja viitoarea împărțire a bisericii creștine.

După conciliul de la Arles, s-a întărit statutul episcopului de Roma, Silvestru, căruia, deși nu participase la dezbateri, îi fuseseră comunicate rezultatele, din ordinul împăratului, pentru a le transmite apoi întregii Biserici. Epistola trimisă de conciliu cu acea ocazie îi condamna pe alți schismatici, respectiv pe donatiști (adeptii lui Donat de Cartagina, cei care afirmau că numai cei drepti și sfinți pot transforma, pe pământ, Biserica în ceva vizibil, iar validitatea sacramentelor atârna tocmai de sfințenia

interioară a predicatorului). Pentru prima dată, i s-a adresat lui Silvestru cu titlul de Papă.

La îndemnul acestuia din urmă, Constantin și familia au început, de la periferia orașului roman, să construiască bazinele creștine. În anul 315, în amintirea victoriei împotriva lui Maxentiu, Senatul roman i-a construit lui Constantin un arc de triumf. Prin faptul că nu era reprezentat nici un sacrificiu păgân adus zeului Jupiter Capitolinul și nu apăreau semne creștine pe armele constantiniene, senatorii romani recunoșteau astfel convertirea împăratului, fără să-și trădeze însă propriile credințe.

Complicate înrudiri

Creștinismul lui Constantin a devenit și mai evident în momentul în care nu a mai participat la ritualurile de sacrificiu din templele păgâne. Noul convertit își dorea construirea unei noi capitale, care să rivalizeze cu Roma și să poarte, în același timp,

ampranta convingerilor sale religioase. După înfrângerea lui Licinius (324), împăratului i s-a revelat faptul că orașul menit să-i poarte numele trebuie construit pe locul vechii cetăți grecești Byzantium. Multe dintre structurile ce caracterizau Roma urma să fie ridicate la Constantinopol: un palat imperial, un sediu al Senatului, un forum

Papa Silvestru îl botează pe Constantin cel Mare

imperial, o coloană triumfală, fântâni și băi publice. Dar, așa cum templele păgâne decorau centrul Romei, tot astfel, bisericile creștine trebuia să împodobească centrul Constantinopolului. În nici un caz, într-un imperiu creștin al viitorului, nu mai trebuia să fie construite arene pentru gladiatori! În toamna anului 325, Constantin le-a interzis, condamându-i să lucreze în mine pe cei care practicaseră acea profesie.

Dar calea adevăratei credințe i-a fost presărată lui Constantin cu grele încercări. Spre deosebire de mulți predecesori, despre care se știa că avuseseră relații cu soții de senatori sau cu sclave tinere, Constantin considera că relațiile sexuale aparțineau vieții de familie. Prima lui soție decedase la puțin timp după nașterea lui Crispus și, în condițiile complexe ale crizei celei de-a doua Tetrarii, Constantin acceptase oferta împăratului Maximian (286-305) de a o lua în căsătorie pe fiica sa mai mică, Fausta; care nu era alta decât sora vitregă a Theodorei, mama... vitregă a lui Constantin! Cu toate că, la mijloc, fusese și un calcul politic, astăzi este cert că proaspeții soți se iubeau. Au dovedit-o din plin actele lor viitoare. Astfel, în conflictul cu Maxentiu (se pare un frate vitreg!), Fausta a fost de partea soțului; ca și în cel cu Maximian, propriul tată, cel care a fost nevoit să se spânzure, în momentul în care s-a dovedit că uneltea la viața lui Constantin.

Constantin și Elena,
icoană ortodoxă

Atunci când Constantin a urcat pe cea mai înaltă poziție ierarhică în partea apuseană a imperiului, mama, Elena, a fost adusă la Curte. A tolerat-o pe noră, tocmai datorită dovezilor de credință pentru fiu, deși nu putea uita că era sora vitregă a Theodorei, femeia pentru care Constantius renunțase la ea. Ca să menajeze amintirile mamei bune, Constantin a trimis-o pe mama... vitregă și pe copiii acesteia departe de Trier, capitala în care rezida în calitate de Cezar

și August al părții apusene a imperiului.

Fausta și Elena s-au convertit și ele la creștinism și au colaborat la creșterea lui Crispus. Fiul l-a sprijinit decisiv pe tată în lupta cu Licinius, cumnatul lui Constantin (căsătorit cu sora vitregă, Constantia), ajutând la spargerea blocadei instituite împotriva flotei acestuia din Hellespont și conducând atacul dinspre mare, pentru cucerirea Byzantiumului.

După bătălia de la Chrysopolis (septembrie 324), Constantin a devenit conducătorul Imperiului Roman. Fiul său, Crispus, Cezarul din partea apuseană a imperiului, se dovedea a fi un moștenitor merituos.

Dușmanii ascunși

Poziția lui Crispus i s-a părut periculoasă Faustei. Soția a observat că erau prea multe asemănări între situația din 306, a surorii Theodora, și a sa, din 326. Se temea că, în condițiile în care Crispus ar deveni împărat, după moartea lui Constantin, ea și fiii ei să nu fie îndepărtați de la putere, așa cum procedase soțul cu sora mai mare și cu nepoții acesteia.

Pe de altă parte, Crispus, care fusese crescut până la 13 ani de bunică, avea resentimente față de Fausta, pe care aceasta le-a resimțit, chiar dacă între ei relațiile erau civilizate, mai ales datorită respectului pentru Constantin.

Istoricii și biografii epocii au întors pe toate fețele acele

Bătălia de la Ponte Milvio

complicate înrudiri dinastice și au formulat tot felul de supoziții. Certe sunt doar consecințele! Fausta l-a acuzat pe Crispus, bărbat căsătorit, de o încălcare a legislației morale, pe care tocmai o promulgase Constantin. Biografia susțin că ar fi fost vorba de propuneri indecente sau chiar de o încercare de viol. Fausta a fost susținută de mărturiile unor nobili romani, pe care însă i-ar fi mituit. Crispus nu a reușit să-și convingă tatăl de nevinovăție și a fost condamnat la moarte. Escortat la Pola, pe coasta Adriaticii, a fost forțat să bea otravă.

În momentul în care Constantin a intrat în Roma, Elena i-a ieșit înainte și i-a reproșat moartea nepotului iubit. În scurt timp, a demontat acuzațiile Faustei și a obținut unele probe incriminante despre rolul nurerii în afacere. Aflând adevărul, Constantin a fost nevoit să-și condamne și soția la moarte, însă prin cea mai blândă pedeapsă capitală. Fausta a fost dusă în sala de baie fierbinte a palatului și ținută acolo până ce inima i-a cedat.

Serbările dedicate Vicennaliilor, menite a aduce împăratului o nouă perioadă de prosperitate, s-au ținut la Roma, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Între 18 iulie și începutul lunii august a anului 326, Constantin și familia au participat la parade publice, curse de care de luptă și banchete impresionante. Erau uzanțele ce trebuia respectate, având în vedere dinastia și imperiul!

Chipul lui Crispus pe o monetă

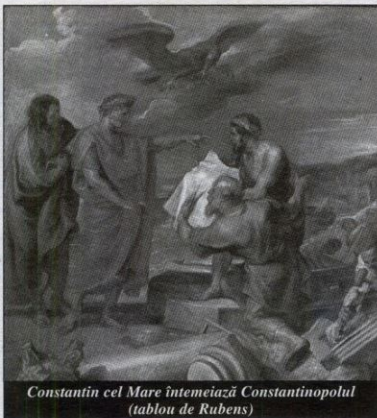
A fost ultima dată însă când împăratul Constantin a vizitat Italia și Roma. Era clar că nu se mai putea întoarce în locuri ce-i aminteau de tragedia din vara anului 326. Un alt lucru care nu poate fi pus la îndoială este că împăratul nu și-a pierdut credința. I-a avut ca sprijinitori pe Ossius din Cordoba (257-357) și pe Eusebiu din Cezarea (275-339), mari învățați creștini ai vremii. A fost susținut și de familie, care a strâns rândurile în jurul împăratului. Sora vitregă, Constantia, care-și pierduse soțul și fiul (pe Licinius și Licinianus) după recentul război civil, i s-a alăturat în

acel greu moment și l-a ajutat, după moartea Faustei, la creșterea copiilor.

Elena a pornit într-un pelerinaj spre leagănul creștinismului, supraveghind și construirea unor biserici, pe care Constantin le comandase, poruncind și ridicarea altora noi. Eutropia, soacra lui Constantin (mama Faustei, dar nu și a Theodorei!), și-a susținut și ea ginerele. Îl stima sincer pe împărat; iar el a tratat-o întotdeauna cu mult respect. Și ea a făcut un pelerinaj în Palestina, unde s-a rugat pentru iertarea păcatelor fiicei și binele dinastiei. Ajungând în vechea Iudee, a descoperit ritualuri păgâne care erau practicate la Stejarul de la Mamre, locul unde Dumnezeu își pogorâse prima dată harul către oameni. În consecință, idolii păgâni și altarul au fost distruse, fiind construită o biserică creștină.

Tragedia imperială din vara anului 326 a grăbit și ridicarea Noii Rome. Ceremonia dedicată orașului Constantinopol a avut loc la 11 mai 330 sărbătoarea creștină a martirului Sfântul Mocius. Noua capitală a fost dăruită „Dumnezeului Martirilor”, ca ofrandă pentru victoriile lui Constantin asupra persecutorilor creștinismului.

Nu știm cum ar fi evoluat cariera imperială și gândirea împăratului Constantin fără „tragedia dinastică”; însă, cu siguranță, Constantin se dovedise un bun creștin, pentru care adevărurile credinței nu puteau fi puse la îndoială. ■

Constantin cel Mare întemeiază Constantinopolul (tablou de Rubens)

Banca Națională a României și patru dintre sediile agențiilor sale (în sensul acelor de ceasornic, din stânga sus): cel din Botoșani, din Focșani, din Oradea și din Râmnicu Sărat

SUCURSALE ȘI AGENȚII ALE B.N.R. (1880-1930)

MIHAELA TONE, CRISTIAN PĂUNESCU

Continuăm prezentarea, începută în numărul anterior, a modului cum și-a creat și extins Banca Națională a României, în prima jumătate de secol a existenței sale, rețeaua de sucursale și agenții.

În anul 1890, a început extinderea rețelei teritoriale a B.N.R. Primul pas în acest sens a fost făcut la 14 iunie, când a fost aprobat Regulamentul agențiilor, document care prevedea înființarea agențiilor din Botoșani, Bârlad, Focșani, Ploiești și Turnu Severin. Dacă primele patru și-au deschis într-adevăr por-

țile în cursul anului 1890, Agenția de la Turnu Severin a început să funcționeze abia în 1892.

Conform Regulamentului, agențiile erau însărcinate să efectueze orice operațiuni autorizate de Administrația centrală. Personalul unei agenții era alcătuit

dintr-un agent, un casier și un contabil. Agentul era răspunzător de toate actele administrației sale, de sumele și valorile aflate sub privegherea sa, era obligat să aibă domiciliul în localitatea unde se afla agenția, nu putea să dețină alte funcții, nu putea deveni cesionar de pretenții sau creanțe de natură să fie

plătite în calitatea lui de agent, trebuia să trimită Administrației centrale situația zilnică exactă a operațiunilor agenției, întocmea un raport lunar asupra situației agenției, operațiunilor acesteia și stării pieței respective. Garanția lui era de 2.000 lei. Agentul și contabilul erau în egală măsură răspunzători pentru valorile aflate în păstrarea agenției, având fiecare câte o cheie pentru cele două case, semnau împreună corespondența, bilanțurile și toate celelalte acte ale agenției. Apuntamentele (denumirea utilizată în documentele B.N.R. din acea perioadă pentru salariul lunar al unui funcționar) agentului erau fixate până la 350 lei pe lună, iar ale contabilului până la 300 lei.

Funcționarii agențiilor erau numiți din rândul personalului Administrației centrale și al sucursalelor, iar numirile și înaintările se făceau conform Regulamentului de ordine interioară al Băncii. Funcționarii nu aveau dreptul să dețină întreprinderi, să desfășoare acțiuni de comerț sau să primească alte însărcinări în afara orelor de lucru, decât cu autorizarea Administrației centrale.

Extinderea rețelei teritoriale prin înființarea, în anul 1890, a celor patru agenții a contribuit la dezvoltarea operațiunilor băncii și la o implicare mai mare în activitatea economică din țară. Un moment important în organizarea noilor agenții s-a consumat la 17 octombrie 1890, când, pentru funcțiile de agenți au fost numiți: G.D. Pădure (Botoșani), D. Urlăzescu (Focșani), Ath. Gre-

cescu (Ploiești), D. Ștefănescu (Bârlad). Funcțiile de contabili au fost ocupate de N. Vișneanu la Botoșani, Gr. Hârjeu la Focșani, T. Petrescu la Ploiești și Titu Patriciu la Bârlad.

Organizarea agențiilor a provocat, la 15 noiembrie 1890, o vie dezbateră în Consiliul general al B.N.R., pe tema celei mai importante

*Oameni reprezentativi
din istoria Băncii Naționale
a României din acei ani:
Eugeniu Carada...*

operațiuni a unei bănci centrale scontarea. Anton Carp, locțiitorul de guvernator, solicita Consiliului să stabilească care sunt operațiunile pe care agențiile sunt autorizate a le face. În cadrul discuțiilor, Eugeniu Carada a opinat că agențiile ar trebui să facă scontul efectelor comerciale numai după ce borderourile efectelor prezentate la scont au fost examinate și aprobate de Administrația centrală, așa cum proceda Banca Belgiei. Pentru a evita eventualele

întârzieri provocate de trimiteră documentelor la București, E. Carada propunea ca borderourile să fie trimise la cea mai apropiată sucursală pentru a fi examinate și aprobate. Vorbitorul avea convingerea că directorii sucursalelor cunosc mai bine piața, cel puțin în perioada de început, decât agenții numiți, „cari sunt tineri capabili, dar cari nu cunosc până acum situațiunile piețelor”.

In aceeași ședință, E. Costinescu a arătat că agențiile B.N.R. nu sunt asemănătoare contoarelor de scont din Belgia și, în plus, România are un teritoriu de patru ori mai mare, așa încât B.N.R. a adoptat sistemul francez, alcătuit din sucursale de diferite grade. Agențiile B.N.R. sunt sucursale cu atribuții reduse, dar ele încearcă să opereze tot ca sucursale, din moment ce s-au instituit pe lângă ele comitete de scont, care au răspunderea morală de a informa și în care banca va numi „tot ce este mai special, mai capabil și mai onorabil în județe”. Dacă se va stabili ca scontul să se facă sub răspunderea Administrației centrale, „efectul va fi că, în definitiv, tot la acei oameni de încredere din județ ne vom adresa spre a avea informațiuni, iar răspunderea nu va mai fi a agenției și a comitetului său, ci a noastră”.

De asemenea, având în vedere că aprobarea scontului de către Administrația centrală ar fi putut „aduce atâtea străgăniri și atâtea întârzieri comerțului, încât el s-ar lipsi de un scont ce se face cu atâtea greutate”, Emil Costinescu era de părere că „nici natura

organizării agențiilor noastre, nici înlesnirile ce voim să le facem comerțului nu permit să adoptăm procedura propusă de Dl. Carada". Anton Carp, locțiitorul de guvernator, și Eugeniu Stătescu, director în B.N.R., au susținut opinia lui E. Costinescu, în timp ce Dimitrie Bilcescu și Constantin Deroussi, cenzori ai B.N.R., s-au raliat punctului de vedere al lui E. Carada, ultimul propunând doar admiterea provizorie a măsurii.

În final, Consiliul general a stabilit operațiunile pe care agențiile aveau dreptul să le facă: primirea sumelor în cont curent fără plată de dobândă; scontarea efectelor comerciale, a efectelor agricole, a cupoanelor și a titlurilor ieșite la sorți; împrumuturi simple pe efecte publice; încasarea efectelor ce-i sunt remise spre încasare; eliberarea mandatelor de casă; a da ordine de plată prin scrisori sau prin telegrame.

Referitor la sediile noilor agenții, la 15 aprilie 1893, guvernatorul Th. Rosetti informa Consiliul general că banca întâmpina dificultăți în ceea ce privește achiziționarea unor imobile adecvate și solicita aprobarea pentru cumpărarea terenurilor și realizarea de construcții noi sau, acolo unde este posibil, achiziționarea unor imobile care, cu mici modificări, ar putea să fie transformate în sedii corespunzătoare statutului instituției și bune desfășurări a operațiunilor.

Astfel, în cursul anului 1893, s-au cumpărat imobile pentru agențiile din Turnu Severin, Focșani, Bârlad, Bacău și Pitești. La 3 mai

1893, Grefa Tribunalului Mehedinți certifica cumpărarea de către B.N.R. de la familia Capeleanu a „caselor cu locu”, situate în suburbia Traian, str. Aurelian 29, în schimbul sumei de 40.000 lei. La 14 iunie 1893, se încheia actul de vânzare între B.N.R. și Ștefan Costandache, care vindea în numele său și al soției sale, Elena, și B.N.R.

... Emil Costinescu...

cumpăra „casele cu locul lor, situate în orașul Bacău, strada Județeană nr. 5”. Din polița de asigurare pe care Ștefan Costandache o încheiase, în 1887, cu Societatea Generală de Asigurare „Dacia-România”, aflăm că această casă era compusă din „8 despărțituri, servind de școală și de locuință directorului”. Deducem că, și anterior, imobilul avusese o destinație publică și acest aspect corespundea intențiilor B.N.R. Casa era însă ipotecată la Creditul Finciar Urban din București, fapt pentru care din valoarea de 30.000 lei, B.N.R. nu a achitat vânzătorului decât 15.259,15 lei. Pentru imobilul

situat pe strada Elisabeta din Pitești, cumpărat la 30 iunie 1893 de la Nicolae Dimancea, B.N.R. a achitat suma de 65.000 lei. De asemenea, la 30 august 1893, se încheia actul de vânzare-cumpărare, autentificat de Tribunalul Ilfov, prin care B.N.R., reprezentată de guvernatorul Theodor Rosetti și secretarul general Anton Carp, cumpăra casele din Bârlad, strada Carol nr. 731, aflate în proprietatea Anetei Goiu, „rentieră din urbea Bârlad”, care, prin procură, încredința lui Dimitrie Costandache (Costandake) negocierea și vânzarea lor.

In anul următor, B.N.R. a achiziționat terenuri la Ploiești și Buzău și un imobil la Constanța. Astfel, la 7 martie 1894, A.I. Grecescu, directorul Agenției B.N.R. din Ploiești, a reprezentat banca în încheierea actului de vânzare-cumpărare a terenului situat în Bulevardul Independenței din Ploiești și care aparținea avocatului Iuliu Brezoianu. G.T. Petrescu, directorul Agenției B.N.R. Buzău, încheia actul de vânzare-cumpărare cu Al. Garoflid, care vindea un teren situat în Bulevardul Parcului din acest oraș, în schimbul sumei de 23.000 lei.

În anul 1896, ținând cont de creșterea constantă a tranzacțiilor comerciale, Consiliul General a decis să înființeze alte trei agenții. Astfel, a început pregătirea agențiilor din Turnu Măgurele, Caracal și Roman.

În Raportul pe anul 1897 al Consiliului de Administrație se precizează că „dacă formarea personalului necesar pentru asemenea agențe nu ar

cere timp destul de lung, negreșit că am merge mai repede cu înmulțirea lor. Continuând însă, așa cum am urmat până acum, vom ajunge, într-o scurtă serie de ani, a întinde cercul activității băncii asupra întregii țări, prin crearea de agențe în toate reședințele de județe. Până când vom putea să realizăm această dorință, am dat comercianților stabiliți în orașele care sunt lipsite de reprezentanța băncii dreptul de a-și deschide compturi curente cu facultatea de scont la sucursalele și agențele existente mai apropiate”.

La achiziționarea bunurilor imobile care erau fie terenuri, fie clădiri –, avocații B.N.R. aveau o deosebită grijă să se asigure că vânzătorii aveau depline și de netăgăduit drepturi de proprietate. Dacă era vorba de bunuri provenite din dote sau succesiuni, se făceau cercetări atente asupra situației juridice a respectivelor proprietăți, se întocmeau memorii ample asupra titlurilor de proprietate. Prin valorificarea acestor documente se pot aduce contribuții prețioase la istoria orașelor sau a locuitorilor acestora. Documentele pe care le deținem ne permit să susținem cu argumente consistente aceste afirmații. Cu acest prilej, ne vom limita la a prezenta un singur caz, cel de la Râmnicu Sărat.

Agencia Râmnicu Sărat a fost înființată în anul 1899. În primii ani, a funcționat într-un spațiu închiriat, apoi, în anul 1905, au fost cumpărate două terenuri învecinate. Cel din strada Unirii (în 1878, numele acestei străzi era Sf. Nicolae, schimbat în Tatomir, în 1891,

pentru ca la începutul secolului al XX-lea să devină Unirii) nr. 18, conform certificatului eliberat de Primăria orașului Râmnicu Sărat, a fost cumpărat de la G.M. Constantinescu. Terenul reprezenta dota primită la căsătorie de soția acestuia, Maria, de la părinți, preotul Ciupercescu și soția sa, Șița, din comuna Cotești. Terenul din strada

... Eugen Stătescu...

Unirii nr. 20, conform certificatului eliberat de Primăria orașului, a fost cumpărat de la Petrache (Petre) Lupescu. Actul de vânzare are anexat un „plan al locului”, întocmit de arhitectul conductor V. Antoniu. Pe aceste terenuri B.N.R. și-a construit primul sediu din oraș.

Evoluția operațiunilor agenției Râmnicu Sărat a făcut ca sediul să devină impropriu și, poate, insuficient de impozant pentru prestigiul B.N.R. Astfel, în primăvara anului 1926, directorul B.N.R. Oscar Kiriacescu a făcut o călătorie la Râmnicu Sărat pentru a cerceta terenurile din

fața grădinii publice (str. Carol I nr. 16 și 18, la intersecția cu strada Fălcoianu), oferite spre vânzare băncii de Constantin N. Gherghescu și Maria Nica. Aceasta din urmă primise terenul ca dotă de la tatăl său, Mihail Fornescu, proprietar din Râmnicu Sărat, la căsătoria ei cu avocatul Alexandru Nica, care se declara în 1904, înaintea căsătoriei, „mulțumit de dota constituită viitoarei mele soții”. În anul 1920, avocatul Alexandru Nica a murit, iar Maria s-a hotărât să vândă terenul dotal băncii.

Banca a oferit pe cele două terenuri suma de 1.200.000 lei, iar proprietarii, într-o scrisoare adresată conducerii B.N.R. la 29 aprilie 1926, arată că „prețul oferit este cu mult sub valoarea reală a locului nostru, totuși, în dorința ce avem de a contribui și noi cu ceva la înfrumusețarea orașului nostru atât de oropsit, acceptăm oferta ce ne-ați făcut”.

La două decenii de la înființare, în anul 1900, Banca centrală a României, urmare a unei politici de dezvoltare consecvente, precum și a perseverenței caracteristice conducerii instituției, statornicise 23 de sucursale și agenții, în toate zonele țării, iar valoarea imobilelor băncii ajunsese la suma de 5.166.931 lei.

Între 1900 și izbucnirea Primului Război Mondial, B.N.R. a continuat să-și extindă rețeaua de agenții sau „sedii”, cum apar frecvent în documentele timpului, după cum urmează: Fălticeni și Râmnicu Vâlcea (13 decembrie 1901), Târgoviște (15 decembrie 1902), Slatina (28

octombrie 1904), Călărași (29 octombrie 1905), Câmpulung Muscel (23 martie 1906), Huși (23 martie 1906), Vaslui (23 martie 1906), Bazargic (18 octombrie 1913), Silistra (18 octombrie 1913).

După încheierea Primului Război Mondial, B.N.R. a susținut eforturile statului român de organizare administrativă și economică a României Mari atât prin asigurarea banilor fără de care niciun proiect nu putea fi realizat, cât și prin extinderea propriei sale rețele teritoriale, care, în anul 1930, era formată din 70 de sucursale și agenții.

După Primul Război Mondial, Banca Națională a României și-a extins sucursalele și agențiile pe întreg teritoriul României Mari. Chiar în 1919 au fost create sucursale la Chișinău (5 ianuarie 1919), Cernăuți (2 septembrie 1919), Arad (6 noiembrie 1919), Brașov (6 noiembrie 1919), Cluj (6 noiembrie 1919), Oradea (6 noiembrie 1919), Sibiu (6 noiembrie 1919) și Timișoara (6 noiembrie 1919).

În deceniul trei al secolului trecut, procesul de extindere a continuat și au apărut noi „sedii” la: Satu Mare (9 septembrie 1920), Târgu Mureș (9 septembrie 1920), Lugoj (3 martie 1921), Sighet (3 martie 1921), Sighișoara (3 martie 1921), Șimleul Silvaniei (3 martie 1921), Bălți (29 decembrie 1921), Ismail (29 decembrie 1921), Cetatea Albă (21 decembrie 1922), Alba Iulia (11 martie 1926), Câmpulung Moldovenesc (11 martie 1926), Deva (11 martie 1926), Făgăraș (11 martie

1926), Rădăuți (19 mai 1927), Suceava (19 mai 1927), Tighina (19 mai 1927), Bistrița (1 ianuarie 1929), Cahul, Dej, Diciosânmartin (Târnăveni), Hotin, Miercurea Ciuc, Odorhei, Oravița, Orhei, Sfântu Gheorghe, Sorocea, Turda, Zalău (toate acestea din urmă, la 1 martie 1930).

În ceea ce privește clădirile din Transilvania în care au

... și Theodor Rosetti

început să funcționeze agențiile B.N.R., acestea aparținuseră Băncii Austro-Ungariei, iar după prăbușirea monarhiei dualiste, la 19 septembrie 1921, s-a încheiat un contract de vânzare-cumpărare a terenurilor și clădirilor acestei bănci de către statul român. Contractul a fost semnat de Giuseppe Luxardo, Gilbert de Mones și Alexandru Zeuceanu, în calitate de lichidatori ai Băncii Austro-Ungariei, și Eftimie Antonescu, consilier la Înalta Curte de Casație, împuternicit al guvernului României.

După aproximativ patru luni, la 16 ianuarie 1922, s-a încheiat o convenție între statul român și B.N.R., semnatarii fiind Take Ionescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Finanțelor, și Mihail Oromolu, guvernator al B.N.R. Potrivit acestui act, statul român a cedat „în mod desăvârșit, irevocabil și pentru todeauna” Băncii Naționale a României toate drepturile ce-i reveneau asupra imobilelor Sucursalei Băncii Austro-Ungare din teritoriul fostei monarhii, în schimbul sumei de 25.000.000 lei, pe care B.N.R. se angaja să o plătească acestuia.

Spațiul nu ne permite să prezentăm activitatea de organizare a rețelei teritoriale în contextul celorlalte operațiuni și proiecte pe care le îndeplinea B.N.R. în acea perioadă: trecerea la etalonul aur (1890); retragerea statului din acționariatul B.N.R. (1900); împrumuturile masive solicitate de stat și de administrațiile locale, onorate întotdeauna; plata datoriei externe; asigurarea, uneori cu mari sacrificii, a unui credit ieftin la B.N.R., prin menținerea taxei scontului în limite acceptabile și suportabile, mai ales în momentele de criză economică; efortul de pregătire a funcționarului bancar și efortul de educare a celor care apelau la scontul B.N.R. pentru utilizarea corectă a instrumentelor bancare. Acestea sunt numai câteva din multitudinea de repere care pot intra în calcul atunci când analizăm activitatea de organizare în teritoriu a B.N.R. și efortul financiar și uman desfășurat de banca centrală. ■

PE FRONTUL SECRET, PENTRU ROMÂNIA MARE

Trupele române trec Munții Carpați, în august 1916

NICOLAE BALINT

A fost ofițer în armata austro-ungară, dar a refuzat să lupte într-un război care nu era al lui. La scurt timp după începerea primei mari conflagrații a secolului al XX-lea, aflat pe frontul din Galiția, a dezertat, ajungând apoi în România. Florian Bogdan a fost un mureșean cu o biografie deosebită, inginer în viața civilă. După dezertarea din armata imperială, a fost cooptat ca ofițer de informații și contraspionaj în armata regală română.

În timpul războiului, acțiunile sale pe linie de informații și contraspionaj s-au dovedit deosebit de utile pentru pregătirea acțiunii din 14 august 1916, când Marele Cartier General al Armatei Române conform Convenției politico-militare încheiate cu puterile Antantei a pus în aplicare Planul de operații „Ipoteza Z”.

Momentul ales, 14 august 1916, era nefavorabil atât României, cât și Antantei, aflate într-o situație precară pe fronturile europene. Conform înțelegerilor anterioare, în noaptea de 14/15 august 1916, importante efective ale armatei române au trecut Carpații în Transilvania, eliberând mai multe orașe, printre care Brașov și Toplița (*Magazin istoric*, nr. 8/2006). Fără a fi fost pregătită în mod deosebit, operațiunea din zona Borsec – condusă de Florian Bogdan – a fost exemplară; s-a desfășurat fără niciun fel de incidente. Ea ar putea figura

în orice manual de specialitate destinat celor ce se pregătesc pentru misiuni speciale în adâncimea dispozitivului inamic.

Născut la 19 martie 1876, la Fărăgău, lângă Reghin, Florian Bogdan a absolvit în 1899, cu rezultate de excepție, Politehnica Regală din Budapesta, fiind declarat „diplomat în matematică, geodezie, construcții de case, poduri, șosele, căi ferate, arhitectură și topografie”. Aproape doi ani a lucrat în Ungaria la amenajarea lacului Balaton. Inteligență nativă și spirit deschis, Florian Bogdan cunoștea

foarte bine mai multe limbi străine: maghiara, germana, latina, franceza, ceha și rusa.

În 1901 și 1902 a urmat Școala Militară de Pionieri din Praga, la absolvire fiindu-i acordat gradul de ofițer în armata austro-ungară. Tot în 1902, Florian Bogdan a deschis un birou tehnic privat la Reghin, pentru amenajări funciare, îndiguiri și irigații de terenuri, ridicări topografice, planuri de moșii, hărți de parchetare a pădurilor ș.a. Biroul a funcționat 12 ani.

Fiind un om deosebit de activ, în deplasările sale prin Transilvania a cunoscut și a

Florian Bogdan...

lucrat cu foarte mulți oameni ai locului, țărani români și maghiari, în special pădurari, paznici de vânătoare, tăietori de lemne, muncitori la fabricile de cherestea. Aceste relații i-au fost deosebit de utile după ce a intrat în Serviciul de Informații al Armatei Române. A putut astfel dezvolta o vastă rețea informativă pe teritoriul Transilvaniei.

În perioada premergătoare războiului, împreună cu alți intelectuali, a organizat la Reghin banca „Cerbul”, după model maghiar, destinată a-i ajuta îndeosebi pe țărani și pe micii întreprinzători români, categorii paupere în Transilvania.

În iulie 1914 a fost mobilizat în armata austro-ungară și încadrat sublocotenent în Regimentul 22 Honvezi din Târgu-Mureș. La scurt timp a plecat pe frontul din Galiția, fiind rănit încă din primele zile. Gândul că lupta într-un război care nu era al lui îl apăsa. Nu a ezitat prea mult și s-a hotărât să dezerteze, tre-

când munții în regatul român. Bun cunoscător al locurilor și al psihologiei oamenilor de la munte, Florian Bogdan s-a descurcat fără peripecii. A reușit apoi să-și aducă de la Reghin în regat și soția, cu cei doi copii, Romul și Delia.

În București, fostul ofițer austro-ungar a devenit o persoană foarte activă în cadrul „Ligii Culturale a Românilor Ardeleni”, ce funcționa aici și milita pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu România. În Transilvania, dar mai ales după ce a trecut Carpații, a cunoscut personalități importante ale timpului (printre care Vasile Lucaciu, Liviu Rebreanu, Simion Măndrescu, Octavian Goga, Octavian Tăslăuanu, Ion I.C. Brătianu, Onisifor Ghibu, Nicolae Iorga) și s-a bucurat de aprecierea lor sinceră. I-a fost prezentat chiar și regelui Ferdinand I.

Încadrat ca inginer civil în Serviciul Cadastral al Armatei Române, a fost subordonatul unor militari de carieră. Cu această ocazie, a legat o sinceră prietenie cu maiorul Eliade, tatăl scriitorului și istoricului religiiilor de mai târziu, Mircea Eliade.

Înainte să fie angajat în armata română, Bogdan a realizat primul plan cadastral al orașului

București. Stăpâna foarte bine din punct de vedere geografic spațiul transilvănean și avea multe cunoștințe între oamenii de aici. După nici trei luni, a fost mutat, tot ca civil, în cadrul Biroului Informațiilor, unde se ocupa de realizarea unor sinteze pe baza informațiilor culese din presa străină. Câteva luni mai târziu, Florian Bogdan a fost reactivat ca militar și încadrat în Serviciul de Informații și Contraintformații, cu gradul de locotenent.

Prima și cea mai importantă misiune a fost cea din zilele premergătoare operațiunilor armatei române pe frontul din Transilvania. Detașamentul precursor încadrat cu zece oameni și condus de locotenentul Florian Bogdan a acționat inițial ca o subunitate de infanterie, cu misiunea de cercetare în adâncimea dispozitivului inamic, în zona Borsec, Toplița, Gheorghieni, Bilbor. În această calitate a reușit să creeze breșa necesară în dispozitivul austro-ungar, anihilând dispozitivul de pază de pe frontiera cu România, fapt

... și Octavian Tăslăuanu

Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informațiilor, nr. 59, 12 august 1916,

SECRET

Lt. Bogdan Florian,

Sunteți însărcinat a organiza în regiunea Borsec un centru de informații și contraspionaj în care scop veți pleca imediat în acea regiune.

În baza acestui ordin, toate autoritățile militare, civile și posturile de pază sunt datoare a lăsa liberă trecere d-lui Bogdan Florian și agenților săi, precum și de a-i da la cerere tot concursul de care are nevoie.

Șeful Statului Major General, general. D. Iliescu

Șeful Secției I Colonel Rășcanu

ce a facilitat pătrunderea rapidă și prin surprindere pe acea direcție a unităților regulate ale armatei române.

După primele succese ale trupelor române în campania de peste Carpați, Detașamentul „Borsec” și-a stabilit punctul de comandă la Toplița, în castelul baronului Urmanczy. Prin oamenii săi, Bogdan a luat legătura cu rețelele informative create de serviciile speciale române în Transilvania încă din timp de pace. Una dintre cele mai eficiente rețele aflate în adâncimea dispozitivului armatei austro-ungare, rețea care opera în zona Clujului și pe care a reușit să o contacteze imediat după intrarea României în război, a fost cea condusă de avocatul Amos Frâncu.

În același timp, Bogdan a desfășurat și acțiuni de contraspionaj, participând în mod direct la interogarea suspectilor arestați de armata română. Într-o astfel de ocazie a fost recunoscut de un ofițer austriac, fost camarad de arme, care, vădit surprins să-l vadă în uniforma armatei române, i-a comunicat că pe frontul din Galiția fusese dat dispărut în misiune, și nu dezertor.

Locotenentul Florian Bogdan, ca toți camarazii săi, a trăit intens și amar momentul în care, într-un timp foarte scurt, a trebuit ca împreună cu Detașamentul „Borsec” și întreaga armată română participantă la operațiunile din Transilvania să se retragă peste Carpați. Detașamentul a fost desființat, iar cei zece membri ai săi s-au reîntors la unitățile de care aparțineau și de la care fuseseră detașați.

Florian Bogdan a mai îndeplinit alte două misiuni de informații, dar în mod individual. Cu documente false și echipat cu uniforma armatei austro-ungare, a reușit ca pe timpul retragerii armatei române din Transilvania să se infiltreze în dispozitivul inamic în zona Sighișoara și Sibiu și să aflu valoarea, componența și dotarea tehnică a unităților militare ce acționau în luptă directă cu armata română, dar și a celor de sprijin și de întărire.

După retragerea armatei române, a guvernului, Parlamentului și a familiei regale în Moldova, Florian Bogdan, avansat între timp căpitan, a părăsit Bucureștii împreună cu familia, stabilindu-se la Iași.

A participat mai apoi la operațiunile militare din Moldova, tot ca ofițer de informații. Într-unul dintre cele patru caiete de memorii el consemnează și impresii referitoare la cazul locotenentului Ciulei, un ofițer român condamnat la moarte ca suspect de trădare și dezertare la inamic (*Magazin istoric*, nr. 5/1974).

Un caz destul de complicat, al cărui mister a putut fi înțeles abia după ce doi ofițeri români, locotenentul Ciulei și locotenent-colonelul Crăiniceanu, au fost condamnați la moarte și executați. Ciulei a murit nevinovat, Crăiniceanu în schimb și-a recunoscut vinovăția. În februarie 1917, căpitanul Florian Bogdan a fost desemnat inițial anchetator al cazului locotenentului Ciulei, ulterior apărător al acestuia. În ciuda eforturilor depuse – și acest lucru îl va apăsa toată viața – n-a reușit să-l salveze, iar la 10 februarie Ciulei a fost împușcat.

A doua zi, la 11 februarie 1917, colonelul Sturdza a dezertat la germani, dovedindu-se că era în legătură cu Crăiniceanu care, în anchetă,

recunoscuse că intenționa să dezerteze la germani. Sturdza, comandant de unitate pe frontul din Moldova și fost profesor la Școala Superioară de Război, era admirat de foarte mulți ofițeri tineri pentru nivelul său de pregătire. Printre admiratori, era și ofițerul de stat major (maior pe atunci) Ion Antonescu.

Situația de tensiune diplomatică existentă între Regatul României și Austro-Ungaria încă de dinaintea izbucnirii Primului Război Mondial determinase factorii politici responsabili din România să creeze rețele informative eficiente pe teritoriul românesc de peste Carpați încă din timp de pace. Faptul în sine era mult ușurat și de specificul zonei, locuită preponderent de etnici români, fiecare dintre ei putând fi în opinia serviciilor de informații române un colaborator.

După retragerea armatei române din Transilvania, în toamna anului 1916, rețelele constituite aici au continuat să

furnizeze informații. Ele și-au reluat activitatea cu o și mai mare intensitate în toamna anului 1918, în condițiile reîntrării României în război de partea Antantei. Serviciul de Informații și Propagandă Politică al Marelui Cartier General Român, condus de topliceanul Octavian Tăslăuanu, activase întreaga sa rețea din Ardeal și acționa acum împotriva grupurilor paramilitare bolșevice maghiare, asigurând operațiunea tactică de curățire a terenului în fața trupelor de linie române, activitatea informativă și eliminarea fizică a unor inamici.

Această vastă acțiune a fost coordonată de Octavian Tăslăuanu, secondat de locotenentul Ion Agârbiceanu și sublocotenentul aviator Aurel Esca. Tot în Transilvania mai acționa „Secția Militară Secretă” a armatei române, serviciu special compus din 31 de membri interni și 41 de colaboratori. Au fost organizate câteva rețele operative, cu un rol deosebit în pregătirea Marii Uniri: spionaj și culegerea de informații poli-

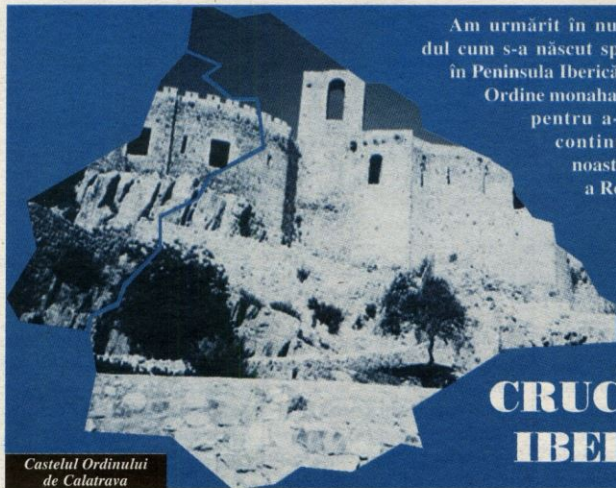
tice (șef medicul Carol I. Sotel); procurarea de informații cu caracter militar (colonelul Emilian Savu); propagandă în favoarea Unirii (inginerul de origine maghiară Gh. Chelemen); infiltrare și acțiune în mișcarea muncitorească din Transilvania (preotul militar Iuliu Florian). Prin capacitatea lor, inteligentă, spirit de sacrificiu și patriotism, toți acești luptători pe frontul invizibil, din care făcea parte și căpitanul Florian Bogdan, au contribuit la realizarea României Mari.

După război, Bogdan a revenit în viața civilă și a fost desemnat să facă parte din primul Parlament al României reîntregite. A preferat să se retragă din politică și să facă ceea ce știa cel mai bine: ingineria la biroul tehnic din Reghin. A fost mai apoi martor neputincios și îndurerat la raptul teritorial din 1940, dar și la intrarea sovieticilor în România și înscirarea țării pe orbita Moscovei.

Florian Bogdan s-a sfârșit din viață la 9 noiembrie 1965, aproape nonagenar. ■

Castelul baronului Urmanczy, unde și-a stabilit punctul de comandă Detașamentul „Borsec”

Castelul Ordinului
de Calatrava

CRUCIADA IBERICĂ

VICTOR IONESCU

Am urmărit în numărul trecut modul cum s-a născut spiritul de cruciadă în Peninsula Iberică și istoria primelor Ordine monahalo-militare formate pentru a-l materializa. Să continuăm incursiunea noastră cu ultima parte a Reconquistei.

În condițiile victoriilor din procesul Recuceririi, geopolitica Peninsulei Iberice s-a schimbat substanțial în secolele XII-XIII. S-au afirmat tot mai mult tandemurile de integrare Castilia-Leon și Aragon-Catalonia, care, în secolul al XV-lea, vor definitiva Reconquista și, prin uniunea lor dinastică, vor crea monarhia spaniolă. Paralel își continua evoluția și micul regat al Portugaliei. Numărul Ordinelor militaro-monahale iberice avea să crească, majoritatea fiind castiliene, fiindcă era țara cu cea mai mare interfață către lumea maură, și portugheze, țară în care domnea o dinastie provenită dintr-un astfel de Ordin. În general însă, când se vorbește despre Ordinele iberice de cruciadă, se invocă trei nume

majore: Calatrava, Alcantara și Santiago.

Ordinul de Santiago sau al Sfântului Iacob de Compostella este disputat de două orașe de origine: Leon, capitala regatului cu același nume, și Ucles, din Castilia. Cavalerii de Santiago aveau posesiuni în ambele regate, dar abia după unirea lor definitivă, din 1230, a fost stabilită reședința Ordinului la mănăstirea cu hramul Sf. Iacob din Ucles. Primele reguli ale acestei organizații au fost date în 1171 de cardinalul Jacinto, care avea să ajungă papă sub numele de Celestin al III-lea (1191-1198). Spre deosebire de Ordinele de Calatrava și Alcantara, care se conduceau după severul regulament al călugărilor cistercieni, Ordinul de Santiago a optat pentru regulile stabilite de

Sfântul Augustin, ceea ce explică asemănarea sa cu Ordinul Ospitalierilor de Cipru, Rodos și Malta, opțiune aprobată de Papalitate prin bula din 1175. De altfel, Ordinul de Santiago avea ca principală misiune protejarea pelerinajului la Compostella, al treilea loc sfânt al creștinătății, după Ierusalim și Roma.

Căsătorii și proprietari

Mai complex decât celelalte ordine hispanice, formate doar din cavaleri-călugări și din frați-servanți, Ordinul de Santiago cuprindea mai multe categorii de membri: a) canonici, însărcinați cu administrarea locurilor de cult; b) canoane, având rolul de a se îngriji de pelerini; c) cavaleri-

călugări, care trăiau în comunitatea mănăstirească și d) cavaleri căsătoriți, care trăiau la casa lor. Acest drept de căsătorie l-au mai avut și cavalerii altor ordine monahale, dar acestea l-au obținut târziu, la sfârșitul Evului Mediu. Cavalerii de Santiago au fost singurii care au beneficiat de el încă de la constituirea Ordinului lor. Dar, pentru a se putea căsători, un cavaler trebuia să obțină autorizația regală și să petreacă posturile Paștilor și Crăciunului în mănăstirea de origine.

După 1200 Ordinul de Santiago le-a depășit pe mai vechile Ordine de Calatrava și Alcantara, având mai multe posesiuni decât ambele la un loc. El avea 83 de comanderii, două orașe, 178 de sate și burguri, 5 mănăstiri, 5 spitale și un colegiu la Salamanca. Inițial în număr de 400, cavalerii de Santiago au depășit repede forța de 1.000 de lănci. În afara Spaniei, Ordinul avea proprietăți în Portugalia, Franța, Italia și Ungaria.

În 1290 ramura portugheză a Ordinului de Santiago s-a separat sub numele de Ordinul lui Santiago al Spadei, fapt confirmat de Papa Ioan al XXII-lea, în 1320. Cu puțin timp înaintea acestei legitimări apostolice, în 1318, apărarea un alt ordin portughez. Întemeiat de regele Diniz I (1279-1325), acesta se numea Ordinul Militar al Domnului Nostru Iisus Hristos (Orden dos Cavaleiros de Nosso Senhor Jesus Cristo). El apărea ca urmare a suprimării templierilor, prezenți în Portugalia din 1128, și primea ca înzestrare bunurile portugheze ale acestora. De altfel, nu se știe cât de mulți templieri portughezi s-au transformat în Cavalerii ai lui Hristos. Poate tocmai de

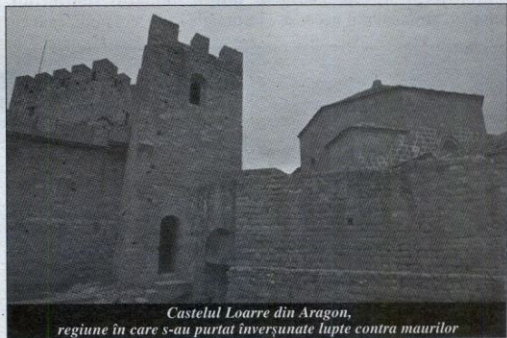
Politologul american Samuel P. Huntington, cel care a lansat, în 1993, sintagma „ciocnirea civilizațiilor”, o realitate prezentă cu mult înainte în istorie

aceea primul Mare Maestru al acestora a fost numit Dom Gil Martinez, care era cavaler de Aviz. Primul sediu al noului Ordin a fost Castro Marin din provincia Algarve, pentru ca, din 1366, să se mute în orașul Tomar din Santarem. Gloria Ordinului Cavalerilor lui Hristos s-a înregistrat după 1417, când prințul Henric Navigatorul (1417-1460) a devenit Marele său Maestru. Sub el, ordinul a devenit suveran (precum cel de Malta), iar din 1460 a primit 5% din toate produsele provenind din coloniile africane ale Portugaliei. Acest ordin a participat direct la colonizarea insulelor Azore și Madeira și la cuceririle portugheze din India și Brazilia.

Laici, umăr la umăr cu călugării

Deși multe la număr, ordinele iberice nu au jucat nici pe departe un rol similar ordinelor de cruciadă, mai ales ale ioașiților și teutonilor, care au constituit state suverane în Mediterana și, respectiv, la Baltica (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/2007). Efectivele ordinelor iberice au fost clar mai mici, dar, pe de altă parte, să nu oțitem faptul că ele au fost create de principii creștini din peninsula tocmai cu scopul de a le servi ca vârfuri de lance ale Reconquistei. De altfel, perioada formării acestor ordine, în secolele XII-XIII, coincide cu o activitate febrilă pe granițele islamo-creștine din Iberia. Timp, de peste un secol, de la 1150 la 1250, aceste ordine au fost extrem de active și, cu sprijinul lor, statele creștine s-au extins pe seama celor islamice.

Dacă la început Reconquista a fost mai ales o acțiune a „companiilor” de mercenari care se puneau când în slujba creștinilor, când în aceea a maurilor, de la jumătatea secolului al XII-lea ea devine obiectivul central al monar-

Castelul Loarre din Aragon, regiune în care s-au purtat înverșunate lupte contra maurilor

hiilor creștine din peninsula. Creând ordinele, acești principi își asigurau forțe militare fidele, permanente și bine pregătite, care, alături de curiile lor și de unii vasali, erau menite să exercite o presiune constantă asupra adversarilor, presiune pe care mercenarii nu o asigurau. În plus, nivelul de înarmare și pregătire făcea din călugării de luptă o forță de elită a vremii, ei constituind o bună parte a cavaleriei grele, înzăuate, a armatelor creștine iberice.

Monahii de luptă erau forțe „a la guisa” (cavalerie grea), prin opoziție cu armamentul „a la jinta” (cavalerie ușoară), de origine arabă, mai ușor și mai răspândit. Două acte de donație acordate de Alfonso al X-lea de Castilia în 1235 Cavalerilor de Alcantara arată clar că, în schimbul unor proprietăți din periferia Sevillei, Ordinul se angajează să țină la dispoziția Coroanei câte un cavaler echipat „a la guisa”: „Și să se știe că pentru acest fief pe care vi-l dau, voi veți da un om călare, cu armură și arme.” În Regatul Leonului statutele acordate de rege Cavalerilor de Santiago în 1266 stipulau că aceștia trebuie să aloce jumătate din veniturile primite pentru a cumpăra armamentul necesar

Catedrala de la Santiago de Compostella atrage pelerini din întreaga lume

cavalerilor. Într-o miniatură de la începutul secolului al XIV-lea, care prezintă asaltul asupra unui oraș musulman, se poate vedea că singurii asediatori complet înzăuați, inclusiv cu viziere, sunt cei aparținând Ordinului monahomilitare, fapt evidențiat prin crucea de pe veșmintele lor.

Alături de frații-cavaleri, în Ordinele iberice se află așa-numiții „escudero” (scutieri), care echivalează cu sergenții Ordinului din Țara Sfântă. Statutele din 1274 ale Ordinului de Santiago stabileau că, în suita demnitarilor Ordinului, numărul scutierilor trebuie să fie cel puțin egal cu

al cavalerilor. Pentru cele mai mari grade ponderea acelor scutieri trebuia să fie de până la de 6 la 1, iar pentru Maeștri de 10 la 1. Acești scutieri sunt tot militari profesioniști și sunt și ei foarte bine înarmați, constituind o forță de cavalerie semigrea – documentele vorbesc de „escuderos de cavallo” –, ei fiind dotați cu esențialul armamentului greu al cavalerilor.

Alături de membrii ordinelor iberice mai luptau numeroși combatanți laici, care se integrau forțelor de apărare a frontierelor. În Castilia este atestată o categorie de luptători volun-

tari servind alături de cavalerii-călugări. Deși o minoritate, acești laici erau asociați efortului militar al ordinului. Ordinele iberice aveau și practica angajării de mercenari, strict specializați. Astfel, documentele Ordinului de Calatrava pomenesc în 1242 de folosirea unor mercenari-arbaletieri care erau musulmani. De asemenea, mai erau angajați temporar și ocazional cavalerii ușori arabi. În sfârșit, în rândurile călugărilor de luptă se mai aflau și vasalii de pe posesiunile ordinului respectiv. Pentru secolele XIV-XV Cronica lui Antonio Templado vorbește chiar despre „vasalii mudejari (arabi) ai Ordinului de Santiago din Regatul Murciei”.

Folosind tacticile maurilor

Dacă, din punctul de vedere al efectivelor, ordinele iberice nu au avut o pondere foarte mare în Reconquistă, în schimb valoarea lor a constat în experiența de luptă contra musulmanilor. Acest aport calitativ pare a fi fost extrem

Sediul Ordinului Sfântul Iacob de Compostella

de important, de vreme ce *Cartea celor 12 înțelepți*, scrisă în secolul al XIII-lea și care include și un manual militar, insistă asupra faptului că regele trebuie să dispună de trupe a căror calitate să primeze asupra numărului, astfel ca „și cu 5.000 dintre aceștia să învingi chiar și 20.000”. Era o idee care domina societatea hispanică și, în acest sens, dincolo de exemplul Cidului, cărțile epocii *Primera Cronica General*, *Cartea celor 12 înțelepți* și *Cronica del rey don Sancho* – fac trimitere la valoarea militară a armatelor lui Alexandru cel Mare, Hannibal, Cezar și Pompei. *Cronica Generală* îi numește pe călugării de luptă „cunoscătorii războiului”.

În mai multe rânduri Marii Maeștri ai diferitelor Ordine apar ca titulari în Consiliul Regal. *Cronica General* notează că victoria asupra cetății Mula, din 1243, a fost câștigată de infantele don Alfonso, viitorul rege castilian Alfonso al X-lea cel Înțelept (1252-

1284), „cu sfatul și cu ajutorul Maestrului don Pelay Correa”, conducătorul Ordinului de Santiago.

Apreciată de puterea regală, experiența de luptă a Ordinului iberice venea din confruntarea lor permanentă și din contactul lor cotidian cu Islamul. Se citează și cazul din 1225, când Cavalerii de Santiago și Calatrava l-au ajutat pe emirul din Baeza să ocupe unele fortărețe ale emirului Sevillei. Aceasta arată profunzimea cunoașterea a dușmanilor și faptul că Ordinele aveau inclusiv abilitatea de a folosi tacticile de luptă ale maurilor pe care, cunoscându-le, le și puteau combate. Nu este de mirare că în 1333, când oștile castiliene înaintau spre Gibraltar, Cavalerii de Calatrava li s-a cerut să asigure protecția avansată a armatelor creștine. De altfel, încă din 1221, Marii Maeștri de Calatrava și Santiago semnaseră un pact potrivit căruia atunci „când aceste ordine vor fi prezente în oastea regală”, ele vor asigura avangarda și ariergarda. Era exact rolul pe care îl jucau și ordinele din

Țara Sfântă pe timpul acțiunilor de cruciadă.

Așadar, forțele ordinelor monaho-militare iberice erau componente ale armatelor regale creștine, iar marja lor de autonomie era net inferioară celei pe care o aveau ordinele din Țara Sfântă sau de la Baltica. Create de principii creștini ca instrumente de luptă cu maurii, ordinele iberice și-au epuizat rolul în momentul în care s-a ajuns la concentrarea statelor creștine din peninsulă. Din acel moment, coroanele Castiliei, Aragonului și Portugaliei au devenit și titularele funcțiilor de Mare Maestru pentru toate ordinele monaho-militare iberice, fie direct, fie prin membrii familiei regale sau apropiatii acesteia. Pe măsura organizării și dezvoltării armatelor naționale și a dispariției autonomiei marilor vasali, ordinele au ieșit de pe firmamentul Reconquistei. Treptat, au căpătat un rol din ce în ce mai decorativ, multe dintre ele existând într-o asemenea formă până în zilele noastre. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2008, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– La ce dată a emis regele Ludovic de Anjou privilegiul prin care le impunea brașovenilor să ridice cetatea regală de la Bran?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna februarie 2008 este:

Pe toată durata celui de Al Doilea Război Mondial

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Valentin Dolfi**, din **Băile Govora**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Consemnăm câteva evenimente din viața politică internă. Duminică 2 martie au loc alegeri pentru sfaturile populare. Alegătorii bucureșteni primesc două buletine de vot: unul cu dungă roșie pentru deputații în Sfatul Popular al Capitalei, altul cu dungă galbenă pentru sfaturile populare raionale. Alegătorii din comunele suburbane mai votează pe un buletin, cu dungă albastră, pentru deputații comunali.

La 5 martie sunt publicate rezultatele alegerilor. În Capitală au fost aleși 2.792 deputați în Sfatul Popular orășenesc, în cele opt ale raioanelor și 15 comunale. Au participat 965.024 alegători pentru București și 52.568 pentru comune.

O delegație guvernamentală condusă de Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, vizitează între 9 martie și 16 aprilie India, R.P. Chineză, Uniunea Birmană, R.D. Vietnam, R.P.D. Coreeană și R.P. Mongolă. Ziarele publică ample relatări despre vizită, reportaje din țările străbătute, evocări ale legăturilor României cu aceste state. Toate pe un ton elogios. Doar că și în cele mai atent supravegheate de cenzură pagini, în care sunt reproduse cuvântările lui Chivu Stoica, se întâmplă să apară erori. La întâlnirea de la Consiliul Municipal din Delhi, relatăată în *Scânteia* din 11 martie, șeful delegației române și-a început discursul apelând la înțelepciunea străveche hindusă: „După cum glăsuiește un proverb indian: «Cine este

drag inimii noastre ne este aproape, chiar dacă locuiește departe de noi, chiar dacă este aproape.»“. Cei care vor fi citit textul se vor fi chinuit îndelung să-i descifreze mesajul încifrat. *Scânteia* de a doua zi îi lămurește printr-o *Rectificare*: pasajul respectiv conținea „o greșeală de transmisie“. Corect, proverbul suna: „Cine este drag inimii noastre ne este aproape, chiar dacă locuiește departe; cine nu este în inima noastră este departe de noi, chiar dacă locuiește aproape.“

Am mai scris în cadrul acestei rubrici despre soarta grea a slujitorilor altarelor în anii regimului comunist. Mai puțin ne-am referit la cele îndurate de preoții români din

Basarabia, intrată după 1944 în componența U.R.S.S. și devenită R.S.S. Moldovenească. Parcurgând volumul colectiv de studii *Partidul, Securitatea și Culte* (2005), am întâlnit și paginile semnate de Iosif Pavlinciu, în care este evocată personalitatea unui astfel de slujitor al Bisericii străbune persecutat de autoritățile bolșevice de peste Prut: arhimandritul Varlaam Chiriță (născut în 1909, la Voronovița, jud. Hotin). A absolvit în 1931 Facultatea de Teologie din Chișinău și în 1935 a fost tuns în monahism la mănăstirea Țigănești (Orhei). A urmat apoi un an de studii la Institutul Teologic „Sfântul Serghe” din Paris, după care patriarhul Miron Cristea l-a trimis la Ierusalim, chiar în al' bisericii și căminului românesc de aici.

În vara lui 1940, când ținutul a fost copleșit de U.R.S.S., a rămas în Basarabia,

Profesorul Costache Antoniu
și două foste studente:
Ileana Predescu și Margareta
Codrescu-Butuc

după cum nu s-a refugiat de aici nici în 1944, când autoritățile și armata română au fost nevoite să părăsească iarăși provincia. În aprilie 1946, a fost arestat de KGB și condamnat la zece ani de detenție în lagărele de muncă silnică. După eliberare, „autoritățile locale refuză să-l înregistreze în evidențele civile ale R.S.S. Moldovenești și este permanent urmărit de către organele securității sovietice”.

In iulie 1957, „este oprit de a mai săvârși cele sfinte”, iar la 8 august același an este transferat în eparhia Ujgorod (Ucraina subcarpatică). Nu suportă și această nouă umilință și „se hotărăște să iasă de sub jurisdicția Moscovei”. La 1 martie 1958, „aflându-se în concediu în R.S.S.M., a scris Patriarhiei Moscovei că iese de sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse”. Moscova a transmis arhiepiscopului Nectarie al Chișinăului dispoziția ca Varlaam să fie caterisit. Ceea ce s-a și întâmplat la 8 august 1958.

„Gestul părintelui Varlaam – scrie I. Pavlinciuc – a avut ecou și în România, mai ales că acesta trimisese o telegramă în care își arăta dorința de a veni sub ascultarea Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Justinian Marina.”

Câțiva ani mai târziu, Patriarhul Justinian, referindu-se la cele îndurate de arhimandritul Varlaam, avea să declare că „Biserica rusă duce acțiune de deznationalizare”, iar „preotul basarabean a solicitat jurisdicția Bucureștilor motivând că ascultarea de patriarhul Alexei al Moscovei «nu este canonică»”.

Pornesc poștașii de la Poșta Centrală, azi Muzeul Național de Istorie

era de 2.317.436. Se împlinesc 250 ani de la înființarea Spitalului „Colțea” și 100 ani de la întemeierea Spitalului „Grigore Alexandrescu.” La Festivalul Internațional al Filmului de la Cannes, România va participa cu lung-metrajul *Ciulinii Bărăganului*

(regizat de francezul Louis Daquin, după romanul lui Panait Istrati) și filmul de desene animate *7 arte*, de Ion Popescu-Gopo.

Se fac înscrieri pentru croaziera Constanța-Odessa-Ialta-Varna; un bilet costă între 950 și 1.500 lei (prețul unui ziar era de 0,20 lei). Vizitează Capitala actrița americană Betsy Blair care participă la premiera de gală a filmelor *Strada Mare* (regia J.A. Bardem) și *Marty* (regia Delbert Mann). Membrii Ansamblului Teatrului de Operă din Budapesta, aflat în turneu la noi, depun o jerbă de flori la mormântul dr. Petru Groza de la Cimitirul Militar Ghencea.

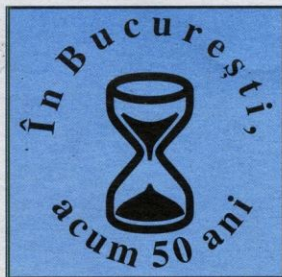
La Muzeul de Artă Populară (Calea Victoriei 107), prof. Romulus Vuia, șeful secției Etnografice a Institutului de Arheologie, conferențiază despre *Păstoritul în Munții Parângului*. Cercetătorii din cadrul Institutului de Istorie al Academiei R.P.R. pregătesc un volum de studii consacrat centenarului Unirii de la 1859; printre autori acad. A. Oțetea, Dan Berindei, Cornelia Bodea, G. Georgescu-Buzău ș.a.

Peste 13.000 pensionari și invalizi vor merge gratuit în stațiunile balneo-climaterice.

Conferința Națională a Femeilor (8-10 martie) alege Consiliul Național al Femeilor, alcătuit din 121 membre; președintă Maria Rosetti, soția acad. Al. Rosetti. Teatrul Satiric Muzical „C. Tănase” prezintă cu această ocazie premiera *Între noi, femeile*, de J. Fulga și H. Mălineanu; regia Bițu Fălțineanu; din distribuție: Ioana Radu, artistă emerită, Simona Cassian, Dorina Drăghici, Tanți Căpățână, Aida Moga, Mara Ianoli.

O delegație de arhiviști, condusă de Ion Paraschiv, directorul general al Arhivelor Statului, a vizitat Arhivele Centrale din Moscova și Leninigrad. *Informația Bucureștiiului* din 6 martie prezintă câteva documente descoperite cu acel prilej. La Direcția Arhivei din Ministerul de Externe al U.R.S.S. se află unul dintre cele trei exemplare originale ale Regulamentului Organic. Un alt exemplar, de la București, a fost ars în timpul Revoluției de la 1848. Un al treilea „a fost trimis, probabil, la Stambul”.

La Moscova au mai cercetat o scrisoare a mitropolitului Varlaam din 1637, cărți domnești de la Vasile Lupu din 1638, precum și „o condică din

cancelaria lui Ivan al III-lea, datată din 1497, în care este inserat ceremonialul de căsătorie al Elenei Valașanca (Elena, fiica lui Ștefan cel Mare, căsătorită la Moscova cu Dimitrie, fiul lui Ivan al III-lea)”. Tot aici se află manuscrise originale ale lui Dimitrie Cantemir, printre care *Istoria ieroglică și Hronico vechimei a romano-moldo-vlahilor*.

La Leningrad, între altele, deosebit de valoros este „fondul personal al lui Pavel

D. Kiseleff, privind elaborarea și aplicarea Regulamentului Organic, la 1 mai 1831 în Țara Românească și la 1 ianuarie 1832 în Moldova”.

Cooperativa „Îmbrăcămintea” a înființat o unitate specială, în Bulevardul 6 Martie (azi Elisabeta), nr. 17, „pentru întreținerea îmbrăcămintei populației. Veți fi deserviți urgent scrie anunțul de mică publicitate cu refrișatul și călcatul îmbrăcămintei dv. Delegații noștri se vor prezenta la domiciliul dv. pentru preluarea îmbrăcămintei cu auto-

dute speciale. Secția este amenajată, având cabine speciale pentru a putea deservi călcatul hainelor chiar pe loc. Închiriem abonamente cu termene fixe de deservire”.

In curând, anunță *România liberă* din 29 martie, „în toate magazinele alimentare și de menaj se va găsi de vânzare noul detergent sintetic *Alba*”. Prețul unei pungi de 250 grame este de 2,75 lei.

În *Gazeta literară* din 6 martie, prof.univ. J. Byk evocă o publicistă mai puțin cunoscută Sofia Cocea (1839-1861), colaboratoare, la 16 ani, la cele mai importante publicații unioniste: *Zimbrul*, *Reforma*, *Gazeta Poporului*, *Românul*, *Steaua Dunării*. A fost profesoară la Târgu Neamț și Vaslui. În 1855 își

Dirijorul George Georgescu
(în stânga, cu ochelari)

exprima adeziunea la acțiunile filantropice ale Societății de Încurajare a Tinerimii la Învățătură, înființată la Iași: „Această Societate, dând tinerilor săraci învățătură — scria ea în *Foiletonul Zimbrului* —, le dă mijlocul de a-și câștiga existența lor și de a se face totodată folositori nației înțregi; ea asigură și viitorul atător particulari și viitorul patriei.”

La alegerea lui A.I.I. Cuza ca domn, Sofia Cocea se adresa elevelor sale: „Prințul Alexandru Ioan I, ca și alți compatrioți cu care ne mândrim, știe de bună seamă că, spre a introduce în țara noastră principii moderne, concursul femeilor este neaparat. Crească dar în sufletele voastre amorul patriei, al virtuții și al învățăturii, pentru ca să puteți înțelege datoriele unei bune cetățene și să fiți capabile a le împlini cu demnitate.”

Revista *Flacăra* publică un reportaj despre câteva tinere actrițe, până nu demult colege de Institut.

Lucia Mara și-a cunoscut soțul, actorul Benedict Dabija-Burcă, în timpul turnării filmului *Erupția*. S-au și căsătorit atunci. Spre disperarea regizorului Liviu Ciulei, stricău multe „secvențe cu adevărate scene de ură, dispreț și luptă între protagoniști”, cei doi îndrăgostiți nefiind în stare decât... să se soarbă din priviri.

Margareta Butuc-Codrescu este „în viața de toate zilele o fată tânără, plină de veselie și feminitate: e Marga «Bucluc», cum îi place s-o necăjească la repetiții maestrul Sică Alexandrescu”. În apartamentul conjugal, „Marga tocește la noul rol Roxana, din

Cântec, joc și voie bună la o secție de votare

ce-o construiesc, ea și soțul ei, scriitorul Radu Tudoran, la Snagov.”

Flavia Buref, cândva solistă a Corului de Copii Radio, „trebuia să se facă ingineră, dar a ajuns actriță de cinema. Îi plac sporturile, cu deosebire motocicletă și călăria. Pasiunii secundare: fotografiatul și pisicile.”

Încheiem cu câteva opinii despre fotbal. În preziua deschiderii returului campionatului Categoriei A (16 martie) revista *Magazin* găzduiește o „masă rotundă” despre sportul care aprinde stadioanele. Participă C. Braun, antrenor federal, I. Oană, antrenor Petrolul-Ploiești, liderul turului; maeștrii sportului I. Voinescu (C.C.A.) și V. Călinoiu (Dinamo-București); F. Știrbei, căpitanul Progresului-București.

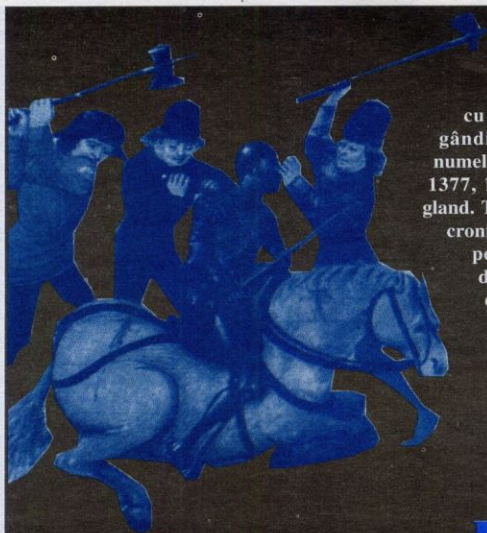
V. Călinoiu consideră că echipele care au loturi mari „pot avea și urmări negative în unele situații. Unii jucători, deși bine pregătiți, s-ar putea să nu aibă prilejul să fie folosiți la cluburile lor”. Propune „un campionat al rezervelor”.

C. Braun arată că „o asemenea competiție a existat în ultimii ani și s-a intitulat campionatul tineretului. Desființarea lui după numai o ediție a fost o greșeală”. ■

Instantaneu din preajma zilei de 1 Martie

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Tuchin-ii, oameni ai pădurilor, refugiați din calea războiului

Pentru Europa Occidentală, spiritul haiduciei se poate identifica, în mare, cu secolul al XIV-lea, dacă ne gândim că primele mențiuni ale numelui lui Robin Hood apar pe la 1377, în poemul lui William Langland. Trei ani mai târziu, în paginile cronicarului scoțian John Fordun, personajul devenise deja unul dintre cele mai îndrăgite ale epocii.

REVOLTA DIN LANGUEDOC

THEODORA STĂNESCU-STANCIU

Istoricii Michel Mollat și Philippe Wolff, specializați în revoltele europene ale secolelor XIV-XV, au considerat perioada 1378-1382 drept una cu adevărat revoluționară. Revolte precum cele din orașele flamande Bruges și Gand, de la mijlocul secolului al XIV-lea, Jacqueria (1358 – *Magazin istoric*, nr. 2/1972), răscoala ciompilelor din Florența, 1378, a *maillotin*-ilor, parizienii ce s-au ridicat cu ciocanele (*maillets*) de plumb împotriva politicii fiscale, 1380, revolta țăranilor din Kent, conduși de Watt Tyler, (1381 – *Magazin istoric*, nr. 1/1973), a locuitorilor din Rouen, 1382, denumită *Harō*, după strigătul lor de luptă, îi confirmă. Cum metaforic aprecia și istoricul francez Jean Delumeau în cel de-al

doilea volum al *Civilizației Renașterii*: „Oceanul lumii rurale a fost pe atunci frecvent agitat, când într-o regiune când într-alta, de bruște și violente furtuni [...], veacuri pline de răscoale nebunești, de vâlvățai ale mâniei îndreptate de-a valma împotriva agenților fiscali ai prinților, feudalilor, abaziilor și a altor decimatori, orașelor uneori și alteori imigranților străini.” Între aceste mișcări s-a înscris și revolta din Languedoc, provincie sudică a Regatului Francez, cu capitala la Toulouse.

Tuchin-ii

La doar 12 ani, cel care a intrat în istorie și ca Regele nebun, dar și ca Regele mult iubit, Carol al VI-lea, era uns

pe tronul Franței, în 1380, în vestita catedrală de la Reims. Tinerețea, dar și boala care l-a lovit destul de repede au determinat ca adevărații conducători ai regatului să fie membrii ai familiei sale, în special unchiul din partea tatălui Carol al V-lea cel Înțelept (1364-1380), Ludovic de Anjou, Jean de Berry, Philippe de Bourgogne și Ludovic de Bourbon. Fundalul domniei l-a constituit așa-numita a doua fază a războiului de 100 de ani (1337-1453; *Magazin istoric*, nr. 4/1993), consumată între 1360-1400 și soldată cu două mari victorii franceze. Persistă și amintirea dureroasă a ciumei, care a și impus o pauză în derularea conflictului, între 1349 și 1355 (*Magazin istoric*, nr. 9/1993).

Termenul *tuchin* desemnează o persoană care, în plin război, alege calea refugiului în pădure (*touche*). Se pare că pentru prima dată termenul a apărut în zona Normandiei, pe la 1350, desemnându-i astfel pe țărani ce atacau trupele englezilor la adăpostul codrilor. Câțiva ani mai târziu, termenul se regăsește și în regiunea Auvergne, unde, începând cu 1360, a început să fie aplicat răzvrătiților francezi. În arhivele din Languedoc, apare în noiembrie 1381. La acea dată, oficialitățile din Narbonne au angajat „mercenari care își ziceau *tuchins*”; ei trebuia să se ridice împotriva trupelor vicontelui de Narbonne, Aimery al VII-lea, unul dintre principalii susținători ai ducelui de Berry, ce se afla în fruntea celor care strângeau dările impozite căzute pe spatele țăranilor din zonă. În fruntea mercenarilor a fost numit un cavaler, pe numele său Pierre de Bré, din familia Aubert, cea care l-a dat și pe Papa Inocențiu al VI-lea (1352-1362).

Bande și bandiți

Între 1382-1383, istoria a consemnat cel puțin patru bande de răsculați, numărând fiecare în jur de 20-30 de oameni. În fruntea lor s-au aflat conducători precum: Vachon, Bernard Régis, Verchière sau Ferragut. Ultimii doi au avut legături certe și cu alte categorii sociale. Verchière a acționat sub comanda vicontelui de Turenne, Guillaume de Beaufort, iar Étienne Augier, cunoscut și sub numele de Ferragut (aluzie la uriașul

ucis de Roland, personajul celebrului poem medieval *Cântecul lui Roland*), a fost unul dintre aliații lui Carol de Durazzo (1345-1386), rege al Neapoleiului sub numele de Carol al III-lea, în conflictul intrat în istorie sub numele de Union d'Aix (1382-1387).

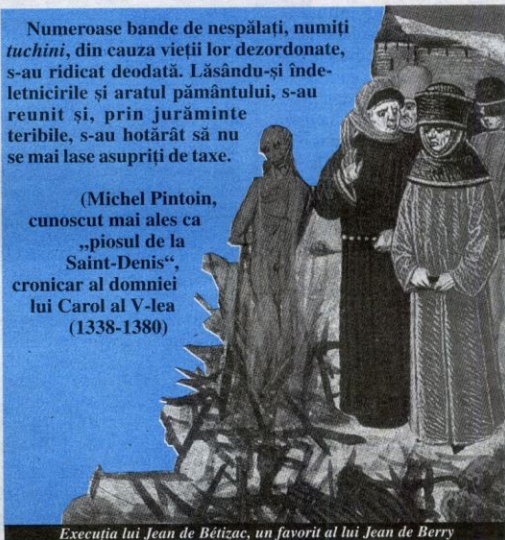
Documentele rămase în urma unui proces îndreptat, în 1385, împotriva unor răsculați din zonă au păstrat și câteva relatări despre organizarea și spiritul oamenilor ce-și ziceau *tuchins*. Astfel, un lucrător din Bagnols, Jacques Fabre, de 35 ani, ne-a lăsat descrierea modului cum a fost recrutat. Întors de la munca la vie, după o zi întreagă de trudă, l-a întâlnit pe un anume Verchière, căpitan al răsculaților, însoțit de o mână de camarazi. Luându-l mai mult cu forța – era în interesul martorului să se disculpe! –, a fost dus la una

dintre baze, situată la castelul din Aiguère, unde a fost pus să depună jurământ de fidelitate. După vreo 15 zile petrecute în tovarășia răsculaților, a fost lăsat să se întorcă acasă. Din depoziția lui Fabre reiese că se căutau țărani tineri, dar și meseriași, servitori, țărani fără pământ, legați nu numai de mânia împotriva fiscalității excesive, gândită pentru a-i îmbogăți pe unchii regelui, ci și prin jurăminte și mâna de fier a comandanților. De exemplu, același Verchière nu a ezitat să-și pedepsească doi dintre oameni, când aceștia s-au făcut vinovați de uciderea, fără ordin, a unui negustor pe care îl aveau în custodie.

Dar răsculații nu erau tot timpul pe picior de război! Nunta unuia dintre capi, Bernard Régis, i-a strâns, de pildă, laolaltă pe mulți dintre camarazi la o mare sărbătoare. După

Numeroase bande de nespălați, numiți *tuchini*, din cauza vieții lor dezordonate, s-au ridicat deodată. Lăsându-și îndeltnicirile și aratul pământului, s-au reunit și, prin jurăminte teribile, s-au hotărât să nu se mai lase asupriți de taxe.

(Michel Pintoin, cunoscut mai ales ca „piosul de la Saint-Denis”, cronicar al domniei lui Carol al V-lea (1382-1380))

Execuția lui Jean de Bétizac, un favorit al lui Jean de Berry

cum era de așteptat, pâinea, vinul și carnea au fost... rechiziționate de la unul dintre cei mai bogați oameni ai locului.

La 24 iulie 1384, răzvrățiții au intrat în orașul Arles cu ajutorul unor complici din interior. După câteva ore teribile de confuzie și groază, locuitorii au reușit să îi învingă. Vânați, revoltații au fost repede reduși la tăcere. În zilele următoare a venit și vremea pentru pedepsirea colaboratorilor. Conform datelor oferite de un istoric local, cinci nobili au fost decapitați în piața du Setier (actuala Forum), 21 de persoane au fost spânzurate, trei înecate în apele Rhônului, în timp ce bunurile altora au fost confiscate.

Cheia succesului

Dacă Jacqueria, mult mai cunoscuta revoltă intrată în istorie după prenumele țărânului francez Jacques Bonhomme Jacqueria, nu a durat decât aproape trei săptămâni și a acoperit regiunea din jurul Ile de France, Beauvaisis, Picardia și Vexin, răscoala *tuchin*-ilor a fost mult mai întinsă, atât ca durată, cât și ca arie geografică. Una dintre explicații rezidă tocmai în alianța stabilită între mercenari și nobilimea orașelor din Languedoc, nemulțumită, la rândul ei, de politica dusă de Jean de Berry, locotenentul regal al provinciei. Încă de la sosirea acestuia, în iunie 1381, s-a ridicat un adevărat „front de protest”, ce i-a strâns alături atât pe nobili, precum Gaston Fébus, conte de Foix, sau aristocrații din Toulouse, autoritățile din Narbonne sau

Nîmes, cât și pe simplii orășeni sau țărani.

Prea mulți se adunaseră în jurul revoltaților, pentru ca regimul să nu se simtă amenințat. Părea imposibilă, în acele vremuri și pentru un asemenea rege, o represiune în forță. Astfel că, în 1384, Carol al VI-lea oferea iertarea, în schimb unei amenzi considerabile, de 800.000 de franci aur, pe care cetățenii Languedoc-ului au fost obligați să o plătească. Prin acel act, regele proclama amnistia generală atât pentru toți cei care se făcuseră vinovați de acte de rebeliune, cât și pentru complicii lor. Dar nu era decât un moment de respiro...

Abia îndepărtarea lui Jean de Berry, în 1389, avea să schimbe, definitiv, datele problemei. Dar, din nou, nu pentru mult timp! Căci, profitând de nebunia regelui,

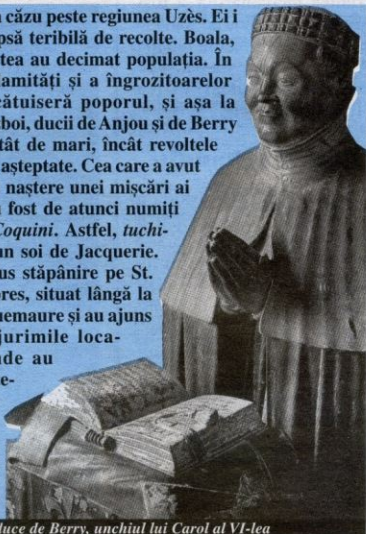
unchiul insistent și-a atribuit singur mult dorita dregătorie, pe care a reușit, acum, să o păstreze până la moarte, în 1416.

Amintirea revoltei nu a durat, nici ea, mult. Întrebată despre evenimente, prin 1416, una dintre oficialitățile locale nu mai știa dacă *tuchin*-ii se revoltaseră împotriva lui de Berry sau erau chiar trupele trimise de acesta! În scurt timp, chiar termenul în sine a prins conotații peiorative, desemnându-i pe „rebeli și trădători”.

În plină epocă romantică, Frédéric Mistral (1830-1914) a reapins flacăra revoltei de altădată, prin versurile poemului *Nerto*, compus în 1884. La aproape un veac, realizatorul TV Robert Guez, prin seria *Thierry la Fronde*, aducea în fața publicului spiritul anilor 1381-1384.

În 1378, ciuma căzu peste regiunea Uzès. Ei i se adăugă și o lipsă teribilă de recolte. Boala, mizeria și foamea au decimat populația. În ciuda acelor calamități și a îngrozitoarelor suferințe ce secătuiseră poporul, și așa la pământ după război, ducii de Anjou și de Berry au impus taxe atât de mari, încât revoltele nu s-au mai lăsat așteptate. Cea care a avut loc în 1382 a dat naștere unei mișcări ai cărei membri au fost de atunci numiți ca *Tuchini* sau *Coquini*. Astfel, *tuchin*-atul a devenit un soi de Jacquerie. Răzvrățiții au pus stăpânire pe St. Laurent des Arbres, situat lângă la Viguerie de Roquemaure și au ajuns până în împrejurimile localității Uzès, unde au ars, în 1383, castelul de la Arpaillagues.

(Cronicarul francez Gustave Jéraube, 1789)

Jean, duce de Berry, unchiul lui Carol al VI-lea

Telex Telex Telex Telex Telex

FORTĂREAȚA UITATĂ

În afara cunoscutului bulevard Promenade des Anglais, loc de atracție pentru turiști, Nisa se poate mândri cu ruinele unui castel spre care se îndreaptă în ultima vreme tot mai mulți vizitatori. Este un vestigiu militar situat pe o colină, din care acum nu mai este vizibilă decât o stâncă. Astăzi nici urmă de ziduri sau de donjonuri.

În urmă cu mai bine de 300 de ani cetatea a fost distrusă în totalitate. „Cândva, Nisa, cu impozantele ei ziduri, semăna cu fortăreața Carcasonne, spune arheologul Henri Geist, de fel din partea locului și etern îndrăgostit de patrimoniul istoric regional. De-a lungul anilor

el a cutreierat arhive, biblioteci din Franța și din Navarra, pentru a descoperi planuri și imagini ale castelului. „Datoria mea este să confrunt documentele istorice cu realitatea de pe teren“, afirmă Geist. Împreună cu colaboratorii lui, arheologul a identificat până acum 162 de „elemente“. „În jargonul nostru un element înseamnă un amalgam de pietre, de cărămizi sau de mortar care nu prezintă nici o formă, dar poate evoca un anume tip de construcție. Asta și înseamnă arheologia: a înțelege funcția acestor elemente pentru a le repune la locul lor, ca într-un gigant puzzle“.

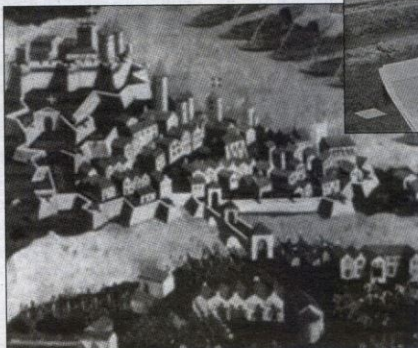
Ludovic al XIV-lea personal a poruncit distrugerea castelului și fortăreței de la Nisa, și asta după ce comandase asediul asupra ei. Franța traversa o perioadă a granițelor

descoperite; purta dese războaie cu vecinii, în cazul Nisei cu regatul Piemont. La 1 noiembrie 1705, mai bine de 100 de tunuri și mortiere, sub comanda ducelui de Berwick, au început să bombardeze intens colina. La capătul a

54 de zile castelul a capitulat. La 4 ianuarie 1706 Regele Soare a ordonat să fie distrus, folosind explozibil, să fie ras tot ce mai rezistase bombelor și ghiulelelor.

De atunci locul nu este decât dărâmături și ruine. Un pustiu de pietre, cele masive rămase așa de atunci, nemișcate, altele folosite la diferite construcții. Din 1828 colina s-a transformat progresiv în grădina publică, cu plantații și alei, având însă un aer artificial până în ziua de astăzi. Amenajat recent de Primăria Nisei cu panouri explicative, locul invită privitorul să descopere un patrimoniu multă vreme uitat. Dacă acesta are norocul să străbată parcul în compania explicațiilor lui Henri Geist, fiecare „element“ se transformă în zid, turn de pază și chiar în catedrală. Castelul renaște din cenușă sub rostirea pasionată a arheologului, pentru care „arheologia nu este nostalgia trecutului, ci mai ales setea de a ști, nevoia de a găsi explicații“.

SENTINȚĂ ANULATĂ DUPĂ 74 DE ANI

În Germania s-a pus în sfârșit punct unei discuții privind corectitudinea sentinței de condamnare la moarte primită de comunistul olandez Marinus van der Lühbe, învinuit de incendiarea Reichstagului, în 1933 (*Magazin istoric*, nr. 1/1970). La 10 ianuarie 2008, Procuratura Generală a Republicii Federale Germania a declarat închis cazul, schimbând sentința, emisă în timpul regimului național-socialist. Pentru asta în 1998 a trebuit adoptată o lege corespunzătoare. Procuratura și-a întemeiat decizia pe disproporționalitatea pedepsei față de fapta comisă, ca și pe faptul că olandezul a primit pedeapsa cu moartea în baza unei legi votate după incident.

Afacerea incendiarii Reichstagului a fost obiectul unor discuții politice, istorice și juridice aproape 75 de ani. Tânărul comunist olandez a fost reținut în clădirea în flăcări a Reichstagului, chiar în acea zi de 27 februarie 1933. În ciuda faptului că la proces el și-a asumat și incendiarea altor clădiri de pe raza Berlinului, nu a putut fi învinuit decât pentru una singură, celelalte probe nefiind convingătoare. În timpul stingerii incendiului s-au descoperit circa 20 de focare, ceea ce i-a făcut pe istorici să afirme că van der Lühbe nu a putut acționa singur, iar pe național-socialiști

să acuze un complot organizat de comuniști împotriva ordinii de stat.

Pentru Hitler cazul a picat mânășă. El s-a grăbit să adopte legi foarte aspre, să abolească drepturi constituționale, să înceapă represiunea comuniștilor și a altora aflați în opoziție. În total, a doua zi după incident au fost trimiși în lagărele de concentrare peste 4.000 de presupuși dușmani ai regimului. La 23 decembrie 1933 Marinus van der Lühbe a fost declarat vinovat de incendiu, condamnat la moarte și, la 10 ianuarie 1934, sentința a fost executată.

În 1967 Tribunalul Regional Berlin a comutat pedeapsa la opt ani de închisoare. Dar fratele lui Marinus, Jan, a cerut anularea definitivă a sentinței. Cererea i-a fost respinsă. Pentru Jan succesul a venit abia în 1980, fiind ajutat atunci de juristul Robert Kempner (*Magazin istoric*, nr. 3-5/1988), unul dintre acuzatori la Procesul de la Nürnberg. Dar verdictul a fost emis de Procuratura Generală a Germaniei. Or, în 1983, Tribunalul Suprem a decis că rămâne în vigoare sentința din 1967.

Abia la 10 ianuarie 2008 Procuratura Generală a îndeplinit cererea avocatului berlinez Reinhard Hillebrand de închidere a cazului în sensul dorit, cu anularea definitivă a sentinței din 1933.

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **George Cristea – REGISI DIPLOMATI SUEDEZI ÎN SPATIUL ROMÂNESC (SECOLELE XVII-XX)**

Academia Română, Centrul de Studii Transilvan, Cluj-Napoca, 2007, 273 pp.

● **Complexul Muzeal Arad – ISTORICUL LIVIU MARGHITAN LA A 70-a ANIVERSARE**

Editura Ramira, Arad, 2007, 371 pp.

● **Ioan Scurtu (coordonator), Corneliu Beldiman, Tiberiu Tănase, Dana Honciuc, Badea-Florin Pintilie, Puiu Dumitru Bordeiu – IDEOLOGIE ȘI FORMAȚIUNI DE DREAPTA ÎN ROMÂNIA, Volumul VI, Septembrie 1940-februarie 1941**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2007, 410 pp.

● **P. G. Maxwell-Stuart – CRONICA PAPILOR, DOMENIILE PAPALE DE LA SF. PETRU PÂNĂ ÎN PREZENT, cu 317 ilustrații, 112 color**

Editura Rao, Enciclopedia Rao, 2006, 248 pp.

● **Radu Comănescu, Ion Basgan – ENCICLOPEDIA FRAMCASONERIEI UNIVERSALE, Fasciculul I (prefață de Academician Dinu C. Giurescu)**

Editura ALMA, Craiova, Editura Ion Basgan, București, 2007, 423 pp.

● **Vlad Ghimpu – BIBLIOGRAFIE LA 50 DE ANI, Studium**

Chișinău, 2007, 111 pp.

● **MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI MUZEUL NAȚIONAL XIX, Colegiul de redacție: academician Dinu C. Giurescu, profesor univ. dr. Ion Bulei, profesor univ. dr. Mihail Ionescu, Radu Coroamă, redactor șef, Mariana Neguțu, redactor responsabil, Cristina Anton-Manea, Mihail Lancuzov**

București, 2007, 210 pp.

● **Alexandru-Cristian Racovitza, Ioana-Andreea Pânzar – GENERALUL DE BRIGADĂ AUREL RACOVITZA, scurtă monografie cu prilejul comemorării a 50 de ani de la moarte, Cuvânt înainte de Florica Dobre, Director la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității**

Editura Flondor, Rădăuți-Cernăuți, 2007, 152 pp.

● **REVISTA TEOLOGICĂ, PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI, sub redacția Facultății de Teologie ortodoxă „Andrei Șaguna”, 3**

Serie Nouă, Anul XVII (89), iulie-septembrie, 2007, Editura Andreiana, Sibiu, 632 pp.

● **CULORILE RĂZBOIULUI, Pictori români pe fronturile celui de Al Doilea Război Mondial – COLOURS OF THE WAR, Romanian Painters on the Front Lines of World War II, ediție îngrijită de Adrian Buga**

Editura Militară, București, 2007, 131 pp.

● **Emilia Pătrașcu Buse – COLIND... COLIND PRIN AMINTIRE...**

Editura ARVIN PRESS, București, 2004, 249 pp.

● **Mihai Albu – INFORMATORUL, Studiu asupra colaborării cu Securitatea**

Polirom, 2008, 230 pp.

SUPERLATIVE DOMNEȘTI

...CEL MARE		A RESPIRA DIN GREU		TRECĂTOARE				NU-I ASTA SEVEI	
...CEL BĂTRÂN/ ...CEL MARE		...CEL MARE		...CEL BUN DÂNSA				...CEL RĂU SAU ...CEL BUN	
						UNDĂ			
						CAPĂT DE ALEE!			
TERITORII STĂPÂNITE DE TĂTARI							CULT!		
A DA LA UNDIȚĂ							ÎMPĂRAT SLAV		
				PLASĂ					
				MESTECĂ ÎN GURĂ					
SUBSEM- NATUL			CAMĂ!			OSIE			NEGĂȚIE
URCATE ÎN SCARĂ			PROZATOR ROMÂN (GEO)			ABISI!			
		...CEL BĂTRÂN (LAIOTA)							
		...CEL CUMPLIT							
	DIMINUTIV DE LA ION						CANĂ!		
	SISTEM DE PREMIERE						...CEL TÂNĂR		
						POD RUPT!			...CEL MARE ȘI SFÂNT
						DOMNITOR MUNTEAN (RADU)			
PUNCT CULMINANT					PERSAN (VAR.)				
GEANĂ DE LUMINĂ					POM SCORBUROȘ!				
VAS DE SÂNGE				PAT MIC					
				ETCETERA					
MIA VLAS			PRINCIPE MUSULMAN					ÎI APARTINE	
CIUNG									
					PUCIOASĂ				
					CAMPION				
ÎN LADĂ!			DRUMURI				UNA, ALTA!		
...CEL TÂNĂR									
				LIPSIT DE NORI					

DIALOG CU CITITORII

PE MARGINEA UNOR ARTICOLE

Ar fi trebuit să vă scriu mai de mult. **Își începe misiva domnul SORIN DIMITRIU, din București. Cititorul și corespondentul nostru ne trimite câteva completări interesante pe marginea a trei articole publicate în revista noastră.**

În luna ianuarie 2000 ați publicat un interviu cu Florin Marinescu. Dânsul s-a ocupat și de arhiva familiei Zaimis. Alexandru Zaimis a fost președinte al Consiliului de Miniștri și președinte al Greciei. El a avut o fiică, Anula, căsătorită în România cu un anume Lichiardopol. Anula a avut trei fii. Doi au emigrat în S.U.A. Cel de al treilea, Cristu-Nicolae Lichiardopol, a rămas în țară. A fost campion național la atletism. Părinții lui aveau o stare foarte bună. A fost inginer constructor pe platforma industrială Dudești. După apariția articolului, l-am sunat, ca să i-l semnalez. Murise de două zile! Prin anii 1967-1971 lucrasem pe același șantier. Știam că era nepotul lui Zaimis, dar am ținut acest lucru secret, pentru că putea să aibă neplăceri. Abia la înmormântarea lui am aflat că se știa acest lucru.

Domnul Valeriu Avram face afirmația, în articolul publicat în luna mai 2001, că Smaranda Brăescu „s-a născut în satul Hănțești... din județul Covurlui. De fapt, satul se afla în județul Tecuci. Familia Smarandei Brăescu era vecină cu bunica mea, pe care o vizita de câte ori venea în sat. Am cunoscut-o și eu. Pe vremea mea, se învăța la școală că numele localităților se scriu așa cum le pronunță localnicii. Sătenii îi spun satului Hănțești. În nomenclatorul oficial al localităților din România, așezarea apare cu numele Hănțești. Este greșit, dar este o greșeală oficială!

În sfârșit, legat de articolul domnului Narcis Dorin Ioan, tipărit în numărul din luna iulie 2001, cred că Jean Mihail a avut moșia la Umbrărești (județul Tecuci), o comună vecină cu Drăgănești. Parcă a stăpânit și pădurea Țigănești. Din câte am auzit, a lăsat-o moștenire Academiei Române. Era cunoscută ca „pădurea Academiei“. Se spune că Jean Mihail l-a întrebat pe primarul orașului Tecuci, avocatul Virgil Mironescu, „ce să facă el pentru orașul Tecuci“. Primarul n-a găsit o idee mai bună, decât să-i propună să facă patru

bânci din beton armat, care să fie plasate la încrucșarea străzii Regele Carol I de atunci (Bulevardul 1 Decembrie 1918, de acum) cu Bulevardul Regina Elisabeta (Bulevardul Victoriei). Pe două dintre bănci era câte o plăcuță de marmură, pe care scria: „donația lui Jean Mihail“; pe alte două bănci, „donația Virgil Mironescu“. Aceste bănci au existat până prin anii 1970. Atunci autoritățile comuniste și-au dat seama că erau două nume de moșieri și le-au înlocuit cu bănci din șipci de lemn!

PĂSTRAREA LIMBII

În completarea articolului Regele Matia și principele Bocskai, vecini peste timp, publicat în nr. 7/2007, domnul N. COJOCARU din Cluj ne scrie: Când am venit în Cluj, oamenii spuneau: Casa lui Matei Corvin din Piața Carolina; acum i se spune Piața Muzeului.

Supărat că azi oamenii nu mai dau atenție pronunției corecte, corespondentul nostru adaugă: Copiii mei mergeau în clasele a V-a și a VI-a cu dicționare la orele de limba română, tocmai ca să învețe corect pronunția cuvintelor noi.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Cititorii din București se pot abona la revista noastră și prin S.C. MANPRES DISTRIBUTION SRL (telefon 031.806.20.33, fax 031.806.20.33, e-mail: office@manpres.ro sau pe www.manpres.ro).

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

CONTENTS (Romanian history) N. Iorga The versatility of politicians • I. Scurtu The 10 years war between Carol II and Iuliu Maniu • C. Rezaichevi Why was the Bran Castle built? • L. Banu The communist Constitution of 1952 and the suggestions of the working class • A. Căpușan Diplomatic relations between Spain and Romania • A.E. Budura Confucius Institute in Sibiu • O. Damian The carved churches of Murfatlar • S. Ispas Maundy Thursday • G. Roșu Easter traditions • E.S. Seniavskaia The Russians about Romanians, as allies • G. Filitti Letters from former days • C. Petolescu King Decabal's portraits • M. Sala Dutch words in Romanian • Romanian documents at Hoover Institution (LXXVIII) • N. Balint 1916. Behind enemy lines, in Transylvania • M. Tone, C. Păunescu Branches and agencies of the National Bank of Romania (1880-1930 - II) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N. Iorga La versatilité des hommes politiques • I. Scurtu Dix années de guerre entre Carol II et I. Maniu • C. Rezaichevi Pourquoi la forteresse de Bran a-t-elle été construite? • L. Banu Les propositions des travailleurs en marge de la Constitution communiste de 1952 • A. Căpușan Contacts diplomatiques roumano-espagnols • A.E. Budura L'Institut Confucius à Sibiu • O. Damian Le complexe rupestre de Murfatlar • S. Ispas Le Jeudi des Cendres • G. Roșu Traditions pascales • E.S. Seniavskaia Les Russes quant à leurs alliés roumains • G. Filitti Lettres d'autant • C. Petolescu Les portraits du roi dace Decabal • M. Sala Mots hollandais dans la langue roumaine • Documents roumains à Hoover Institution (LXXVIII) • N. Balint 1916. IncurSION derrière les lignes ennemies, en Transylvanie • M. Tone, C. Păunescu Succursales et agences de la Banque Nationale de Roumanie (1880-1930 - II) • I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Йорга Изменчивость политических деятелей • И. Скурту Десятилетия война между королем Карол II и И. Маню • К. Резакевич Почему строили крепость Бран? • Л. Бану Коммунистическая конституция 1952 г. и предложения трудящихся • А. Кăпушан Румынско-испанские дипломатические контакты • А.Е. Будура Институт имени Конфуция в городе Сибиу • О. Дамиан Скальный комплекс в Мурфатляре • С. Испас Великий четверг • Дж. Рошу Пасхальные обычаи • Е.С. Сенявская Россия о Румынии, как союзник • Дж. Филитти Былые письма • К. Петолеску Образ короля Децебала • М. Сала Голландские слова на румынском языке • Румынские документы в Институте Гувера (LXXVIII) • Н. Балинт 1916 г. Набег в тылу вражеских линий, в Трансильванию • М. Тоне, К. Пăунеску Филиалы и агентства Румынского Национального Банка (1880-1930 - II) • И. Лăкустă В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) N. Iorga Die Gerissenheit der Politiker • I. Scurtu Der zehnjährige Krieg zwischen Carol II. und I. Maniu • C. Rezaichevi Warum wurde die Burg von Bran gebaut? • L. Banu Die kommunistische Verfassung von 1952 und die Vorschläger der Arbeiter • A. Căpușan Rumänisch-spanische diplomatische Kontakte • A.E. Budura Institut Confucius in Hermannstadt • O. Damian Steinwandkomplex bei Murfatlar • S. Ispas Grün Donnerstag • G. Roșu Osterbräuche • E.S. Seniavskaia Die Russen über Rumänien als Verbündeter • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • C. Petolescu Das Antlitz des Königs Decabal • M. Sala Holländische Wörter in Rumänischer Sprache • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXVIII) • N. Balint 1916. Durchdringen hinter die Feindeslinien in Siebenbürgen • M. Tone, C. Păunescu Die Zweigstellen und Agenturen der Nationalbank von Rumänien (1880-1930 - II) • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) N. Iorga La versatilidad de los hombres políticos • I. Scurtu La guerra de 10 años entre Carol II y I. Maniu • C. Rezaichevi ¿Por qué se construyó la fortaleza de Bran? • L. Banu La Constitución comunista de 1952 y las propuestas de los trabajadores • A. Căpușan Contactos diplomáticos rumano-españoles • A.E. Budura El Instituto Confucius de Sibiu • O. Damian El complejo rupestre de Murfatlar • S. Ispas El Jueves Santo • G. Roșu Costumbres de Pascuas • E.S. Seniavskaia Los rusos hablan de Rumanía como aliado • G. Filitti Cartas de antaño • C. Petolescu El rostro del rey Decabal • M. Sala Palabras holandesas en el vocabulario rumano • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXVIII) • N. Balint 1916. IncurSION detrás de las líneas enemigas, en Transilvania • M. Tone, C. Păunescu Las sucursales y las agencias del Banco Nacional de Rumanía (1880-1930 - II) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Ciitorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

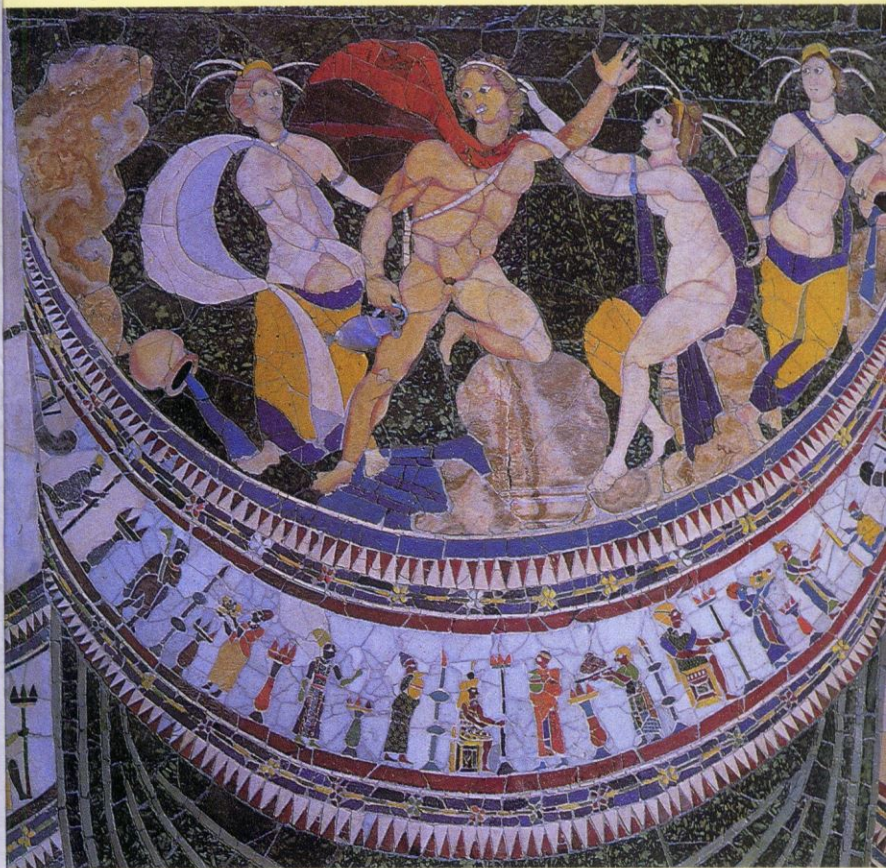
Abonamentul pe un an - 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Corești” S.A. - București

ISSN 0541-881X

Lei 3,50

magazin istoric

